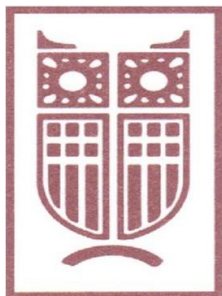

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

“ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2010-2020”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΣΥΡΡΑΚΟΥ ΜΑΡΙΑΝΝΑ

A.M: 0819M028

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΛΩΛΟΣ ΣΑΡΑΝΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Τριμελής επιτροπή:

Λώλος Σαράντης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπων Καθηγητής)

Σιουρούνης Γρηγόριος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Ντεγιαννάκης Σταύρος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Μαριάννα Συρράκου, 2021. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

All rights reserved. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

*Στην μνήμη του αδερφού μου Κώστα
και της “αδερφής” μου Λίτσας
που με δίδαξαν τόσα πολλά...*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή αυτής της διπλωματικής εργασίας κ. Σαράντη Λώλο για την καθοδήγηση, κατανόηση και τις καίριες υποδείξεις του.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στους συμφοιτητές μου Μάχη Ξυλογιαννοπούλου, Νικόλαο Παπουτσή και Μάρλις Μπόρα, για την άψογη συνεργασία που είχαμε όλο το ακαδημαϊκό έτος και την πολύτιμη βοήθειά τους.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω ειλικρινά τις κορούλες μου Ειρήνη & Θεοδώρα για την υπομονή τους, αλλά και τους γονείς μου για την αμέριστη στήριξη, συμπαράσταση και ενθάρρυνση καθ' όλη τη διάρκεια του ΜΠΣ, καθώς δεν θα είχα καταφέρει τίποτα χωρίς την καθημερινή τους υποστήριξη.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να μην εκφράσω την βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου στον Διευθυντή μου και Υποψήφιο Διδάκτορα του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου κ. Κωνσταντίνο Γιαννόπουλο, που με ενέπνευσε και με ενθάρρυνε να παρακολουθήσω το Μεταπτυχιακό αυτό Πρόγραμμα, αλλά και για την υποστήριξη και συνεργασία που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια του Προγράμματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σκοπό να μελετήσει τις εξελίξεις στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα την περίοδο 2010-2020.

Συγκεκριμένα θα διερευνηθούν τα γεγονότα της κρίσης που σημάδεψαν το τραπεζικό κλάδο αυτή τη δεκαετία. Επιπλέον θα αναλυθεί η διάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος (ενδεικτικά, αριθμός τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, σύνολο ενεργητικού, καταθέσεων και δανείων), τα βασικά μεγέθη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος (προσωπικό, καταστήματα, ATM, POS και ηλεκτρονικές συναλλαγές), αλλά και η πορεία της κερδοφορίας και της κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων. Επιπροσθέτως, θα εξεταστεί η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, τα stress tests και τα capital controls. Τέλος, θα γίνει αναφορά στην πορεία των δανείων σε καθυστέρηση και τις προβλέψεις που έχουν γίνει για τα επισφαλή δάνεια, τις χορηγήσεις δανείων σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, , στις αναπτυξιακές πρωτοβουλίες που έχουν αναλάβει οι ελληνικές τράπεζες όπως ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η μείωση του λειτουργικού τους κόστους, στην υγειονομική κρίση και τις επιπτώσεις της στο τραπεζικό σύστημα και στις μείζονος σημασίας προκλήσεις του ελληνικού τραπεζικού συστήματος για τα επόμενα χρόνια.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Τράπεζες – Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα – Ανακεφαλαιοποίηση – Stress Tests – Capital Controls – PSI – ELA – ΒΑΣΙΛΕΙΑ I, II, III – NPLs

ABSTRACT

The present dissertation aims to study the developments in the Greek Banking System in the period 2010-2020.

Specifically, the events of the crisis that marked the banking sector this decade will be investigated. In addition, the structure (indicatively, number of banks operating in Greece, total assets, deposits and loans) and the basic sizes of the Greek banking system (staff, branches, ATMs, POS and electronic transactions), but also the course of profitability and capital adequacy of Greek banking groups. In addition, bank recapitalization, stress tests and capital controls will be considered.

Finally, reference will be made to the course of overdue loans and the forecasts made for non-performing loans, loans to households and businesses, to the development initiatives undertaken by Greek banks such as the digital transformation and the reduction of their operating costs, the health crisis and its effects on the banking system and the major challenges of the Greek banking system for the coming years.

Keywords: Banks - Hellenic Banking System - Recapitalization - Stress Tests - Capital Controls - PSI - ELA - BASEL I, II, III – NPLs

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αφιέρωση	3
Ευχαριστίες	4
Περίληψη	5
Abstract	6
Περιεχόμενα	7
1. Εισαγωγή.....	9
2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση: Οικονομική Κρίση και Διάρθρωση Ελληνικής Οικονομίας	
2.1 Χρηματοοικονομική Κρίση: Ορισμοί & Έννοιες	11
2.2 Χρονικό & Συνέπειες της Κρίσης	13
3. Τραπεζικό Σύστημα & Αποτελεσματικότητα Τραπεζών	
3.1 Ρόλος ενός Τραπεζικού Συστήματος	16
3.2 Βασικές Λειτουργίες & Μόχλευση	17
3.3 Basel Committee	22
3.4 Αξιοπιστία Τραπεζικού Συστήματος – Stress Tests	25
4. Επίδοση – Αποτελεσματικότητα & Πορεία των Ελληνικών Τραπεζών	
4.1 Ιστορική Αναδρομή	27
4.2 «2010 – 2012» : Η εισαγωγή του 1ου Μνημονίου στην Ελλάδα και η ανταπόκριση των τραπεζών	29
4.3 Βασικά Μεγέθη	38
4.4 Ρευστότητα Τραπεζών	43
4.5 Ποιότητα τραπεζικών ισολογισμών και ρευστότητα	48

4.6	«2012 – 2016» : PSI, Ανακεφαλαιοποιήσεις, Capital Controls και Πολιτική Αστάθεια	
4.6.1	Private Sector Involvement – PSI	51
4.6.2	Συστημικές και μη Συστημικές Τράπεζες στην Ελλάδα	52
4.6.3	Capital Controls	53
4.7	Πρόσφατες εξελίξεις	55
4.8	Εξαγορές και Συγχωνεύσεις	56
4.9	Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια – NPLs (Non-performing Loans)	57
4.10	Ανακεφαλαιοποιήσεις Τραπεζών	60
4.11	Ψηφιακός Μετασχηματισμός – Digital Transformation	62
5.	Το Τραπεζικό Σύστημα το 2020 – Πρόσφατες Εξελίξεις – Συμπεράσματα	
5.1	Πρόσφατες Εξελίξεις – Συμπεράσματα	64
5.2	Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2020 (βασικοί δείκτες)	70
	Επίλογος	82
	Βιβλιογραφία	84

1. Εισαγωγή

Από την εμφάνιση και την εγκαθίδρυση της Οικονομικής Επιστήμης στις κοινωνικές επιστήμες, οι ερευνητές και οι ακαδημαϊκοί μπορούσαν να παρατηρήσουν και να εξηγήσουν με μεγαλύτερη σαφήνεια και ακρίβεια τη σημασία των οικονομικών κύκλων. Ένας οικονομικός κύκλος όπως ορίζεται από την οικονομική επιστήμη χαρακτηρίζεται κυρίως από περιόδους ανάπτυξης και ύφεσης είτε βραχείας είτε μακράς διάρκειας.

Οι περίοδοι ύφεσης συγκεκριμένα μπορούν να προκληθούν από αρκετούς παράγοντες, αλλά προκαλούνται στην πιο έντονη τους μορφή από οικονομικές κρίσεις μικρής ή μεγάλης και διεθνούς επιπέδου κλίμακας. Από την έναρξη του 20^{ου} αιώνα και μέχρι σήμερα ή ακόμα και μέχρι το τέλος του έχουν σημειωθεί ουκ ολίγες οικονομικές κρίσεις με χαρακτηριστικά παραδείγματα το Κραχ το 1929, την Πετρελαϊκή Κρίση της δεκαετίας του '70, τη «Μαύρη Δευτέρα» το 1987, την Ασιατική Κρίση το '97 και άλλες. Οι προαναφερθείσες κρίσεις έχουν ένα κοινό στοιχείο αλλά ταυτόχρονα διαφορετικό: δεν έχουν ίδιο χαρακτήρα ή ακόμα καλύτερα ίδια αιτία ή πηγή για να προκληθούν.

Μια από τις πιο πρόσφατες κρίσεις είναι η χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε το 2007 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής μέσω της κατάρρευσης ισχυρών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων λόγω της παροχής και κατ' επέκταση της αδυναμίας αποπληρωμής στεγαστικών δανείων από μεσαίες και μικρομεσαίες τάξεις ανθρώπων. Μία από τις αναπόφευκτες επιπτώσεις της προκείμενης κρίσης ήταν πως λόγω της παγκοσμιοποίησης επιταχύνθηκε η εξάπλωσή της σε χώρες στενά συνδεδεμένες με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και η Ελλάδα επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από την παρούσα χρηματοοικονομική κρίση. Συγκεκριμένα, όχι μόνο η οικονομία της Ελλάδας αλλά κατά κόρον και οι τράπεζές της. Λόγω της ασταθούς πολιτικής κατάστασης της χώρας αλλά και του διαρκώς αυξανόμενου δημοσίου χρέους, η Ελλάδα αποτέλεσε περίπτωση πλήρους αποδυνάμωσης της οικονομίας της με αφορμή την κρίση και παράλληλα γιγάντωση του δημοσίου χρέους, γεγονός που την παρέπεμψε στην ένταξή της στο μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η δόμηση ενός θεματικού πυλώνα ο οποίος θα εστιάζει στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα τη δεκαετία 2010 έως 2020, και η ανάπτυξη επιμέρους στοιχείων του όπως οι πηγές του χρέους και της δυσμενούς θέσης της Ελλάδας οικονομικά, το ρόλο της τράπεζας, την αποτελεσματικότητα των ελληνικών τραπεζών και άλλα. Έχοντας τα παραπάνω ως στόχους ανάπτυξης της εργασίας, αυτή αποτελείται από πέντε κεφάλαια.

Συγκεκριμένα, το δεύτερο κεφάλαιο αποτελεί την εισαγωγή σε βασικές έννοιες που θα χρησιμεύσουν στην κατανόηση τους εξεταζόμενου θέματος από τον αναγνώστη. Ειδικότερα, θα εστιάσει στη φύση και στην ιστορική αναδρομή της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007 και πως αυτή επεκτάθηκε στην κρίση του Ευρώ το 2012.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στον ορισμό και στη διάρθρωση καθώς και στην ανάλυση κύριων και επιμέρους στοιχείων ενός τραπεζικού συστήματος. Για την ανάλυση αυτών θα χρησιμοποιηθούν στοιχεία και αναφορές από την ελληνική αλλά και τη διεθνή βιβλιογραφία. Κατόπιν αυτών, θα πραγματοποιηθεί εκτενής βιβλιογραφική ανάλυση για την πορεία των ελληνικών τραπεζών σε συνάρτηση με το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας για τη δεκαετία 2010 έως 2020.

Έπειτα, στο τέταρτο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί αναφορά στις μετρήσεις αποτελεσματικότητας των ελληνικών τραπεζών με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη κάλυψη για την εξεταζόμενη δεκαετία, διενεργώντας βιβλιογραφική ανασκόπηση στα αποτελέσματα και στα ευρήματα ερευνητών.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής έρευνα, παρατίθεται ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων και πραγματοποιείται συζήτηση σχετικά με τις μελλοντικές προοπτικές τόσο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος όσο και της ελληνικής οικονομίας αυτής καθαυτής.

2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση: Οικονομική Κρίση και Διάρθρωση Ελληνικής Οικονομίας

2.1 Χρηματοοικονομική Κρίση: Ορισμοί & Έννοιες

Ενώ οι οικονομικές κρίσεις έχουν κοινά στοιχεία, έρχονται σε πολλές μορφές. Μια χρηματοπιστωτική κρίση συνδέεται συχνά με ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα φαινόμενα: ουσιαστικές αλλαγές στον όγκο των πιστώσεων και στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων σοβαρές διαταραχές στη χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση και την παροχή εξωτερικής χρηματοδότησης σε διάφορους παράγοντες της οικονομίας · προβλήματα ισολογισμού μεγάλης κλίμακας (από επιχειρήσεις, νοικοκυριά, ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και κυβερνήτες) · και μεγάλης κλίμακας κρατική υποστήριξη (με τη μορφή στήριξης ρευστότητας και ανακεφαλαιοποίησης). Ως εκ τούτου, οι χρηματοοικονομικές κρίσεις είναι συνήθως πολυδιάστατα γεγονότα και μπορεί να είναι δύσκολο να χαρακτηριστούν χρησιμοποιώντας έναν μόνο δείκτη.

Η βιβλιογραφία έχει αποσαφηνίσει ορισμένους από τους παράγοντες που οδηγούν στις κρίσεις, αλλά παραμένει μια πρόκληση για τον οριστικό προσδιορισμό των βαθύτερων αιτιών τους. Πολλές θεωρίες έχουν αναπτυχθεί με την πάροδο των ετών σχετικά με τις υποκείμενες αιτίες των κρίσεων. Ενώ θεμελιώδεις παράγοντες - μακροοικονομικές ανισορροπίες, εσωτερικές ή εξωτερικές διαταραχές - παρατηρούνται συχνά, πολλές ερωτήσεις παραμένουν σχετικά με τις ακριβείς αιτίες των κρίσεων. Οι χρηματοοικονομικές κρίσεις μερικές φορές φαίνεται ότι οφείλονται σε «παράλογους» παράγοντες. Σε αυτά περιλαμβάνονται οι ξαφνικές εξελίξεις στις τράπεζες, η μετάδοση και η διαρροή μεταξύ των χρηματοπιστωτικών αγορών, τα όρια στο arbitrage κατά τη διάρκεια των περιόδων άγχους, η εμφάνιση χρεοκοπίας περιουσιακών στοιχείων, οι πιστωτικές δυσλειτουργίες και οι πωλήσεις, και άλλες πτυχές που σχετίζονται με την οικονομική αναταραχή. Πράγματι, η ιδέα των «ζωικών πνευμάτων» (ως πηγή κινήσεων της χρηματοπιστωτικής αγοράς) έχει από καιρό καταλάβει σημαντικό χώρο στη βιβλιογραφία προσπαθώντας να εξηγήσει τις κρίσεις (Keynes, 1930; Minsky, 1975; Kindleberger, 1978).

Η δυναμική των μακροοικονομικών και χρηματοοικονομικών μεταβλητών γύρω από τις κρίσεις έχει μελετηθεί εκτενώς. Οι εμπειρικές μελέτες έχουν τεκμηριώσει τις διάφορες φάσεις των χρηματοπιστωτικών κρίσεων, από τις αρχικές, μικρής κλίμακας οικονομικές διαταραχές έως τις μεγάλης κλίμακας εθνικές, περιφερειακές ή ακόμη και παγκόσμιες κρίσεις. Έχουν επίσης περιγράψει πώς, μετά τις χρηματοπιστωτικές κρίσεις, οι τιμές των περιουσιακών

στοιχείων και η πιστωτική ανάπτυξη μπορούν να παραμείνουν σε ύφεση για μεγάλο χρονικό διάστημα και πώς οι κρίσεις μπορούν να έχουν μακροχρόνιες συνέπειες για την πραγματική οικονομία (Claessens).

Ειδικότερα για τη συγκεκριμένη έρευνα είναι απαραίτητη η διερεύνηση της σημασίας των τραπεζικών κρίσεων. Οι τραπεζικές κρίσεις είναι αρκετά συχνές, αλλά ίσως ο λιγότερο κατανοητός τύπος κρίσεων. Οι τράπεζες είναι εγγενώς εύθραυστες, καθώς υπόκεινται σε έλεγχο από καταθέτες. Επιπλέον, τα προβλήματα μεμονωμένων τραπεζών μπορούν να εξαπλωθούν γρήγορα σε ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα. Ενώ τα δημόσια δίκτυα ασφαλείας - συμπεριλαμβανομένης της ασφάλισης καταθέσεων - μπορούν να περιορίσουν αυτόν τον κίνδυνο, η δημόσια υποστήριξη συνοδεύεται από στρεβλώσεις που μπορούν πραγματικά να αυξήσουν την πιθανότητα μιας κρίσης. Οι θεσμικές αδυναμίες μπορούν επίσης να αυξήσουν τον κίνδυνο μιας κρίσης. Για παράδειγμα, οι τράπεζες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το πληροφοριακό, νομικό και δικαστικό περιβάλλον για τη λήψη συνετών επενδυτικών αποφάσεων και τη συλλογή των δανείων τους. Με τις θεσμικές αδυναμίες, οι κίνδυνοι μπορεί να είναι υψηλότεροι. Ενώ οι τραπεζικές κρίσεις έχουν συμβεί εδώ και αιώνες και έχουν παρουσιάσει κάποια κοινά πρότυπα, ο χρόνος τους παραμένει εμπειρικά δύσκολο να εντοπιστεί (Claessens).

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι εγγενώς εύάλωτες οντότητες, δημιουργώντας πολλά πιθανά προβλήματα συντονισμού. Λόγω των ρόλων τους στη μετατροπή της ωριμότητας και στη δημιουργία ρευστότητας, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα λειτουργούν με ισολογισμούς υψηλής μόχλευσης. Ως εκ τούτου, η τραπεζική και άλλες παρόμοιες μορφές χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης μπορεί να είναι επισφαλείς επιχειρήσεις. Η ευθραυστότητα καθιστά τον συντονισμό ή την έλλειψη αυτού μια σημαντική πρόκληση στις χρηματοοικονομικές αγορές. Προβλήματα συντονισμού προκύπτουν όταν οι επενδυτές ή / και τα ιδρύματα αναλαμβάνουν δράση - όπως η απόσυρση ρευστότητας ή κεφαλαίου - απλώς επειδή φοβούνται ότι άλλοι αναλαμβάνουν παρόμοιες ενέργειες. Λαμβάνοντας υπόψη αυτήν την ευθραυστότητα, μπορεί να συμβεί εύκολα μια κρίση, όπου αποσύρονται μεγάλα ποσά ρευστότητας ή κεφαλαίου λόγω της πείνας του αυτοπληθωρισμού - συμβαίνει επειδή οι επενδυτές φοβούνται ότι θα συμβεί. Μικρά σοκ, είτε πραγματικά είτε οικονομικά, μπορούν να μετατραπούν σε αναταραχή στις αγορές και ακόμη και σε χρηματοπιστωτική κρίση.

Επιπλέον, η μικροπροληπτική ρύθμιση, με επίβλεψη για την επιβολή κανόνων, έχει σχεδιαστεί για να μειώσει την επικίνδυνη συμπεριφορά μεμονωμένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και μπορεί να βοηθήσει τη μηχανική σταθερότητα. Η εγγύηση καταθέσεων μπορεί να εξαλείψει τις ανησυχίες των μικρών καταθετών και μπορεί να βοηθήσει στη μείωση των

προβλημάτων συντονισμού. Ο δανειστής των τελευταίων διευκολύνσεων (δηλαδή, κεντρικές τράπεζες) μπορεί να παρέχει βραχυπρόθεσμη ρευστότητα στις τράπεζες κατά τη διάρκεια περιόδων αυξημένου οικονομικού στρες. Οι πολιτικές παρεμβάσεις του δημόσιου τομέα, όπως οι δημόσιες εγγυήσεις, η κεφαλαιακή στήριξη και οι αγορές μη εξυπηρετούμενων περιουσιακών στοιχείων, μπορούν να μετριάσουν τον συστημικό κίνδυνο όταν χτυπήσουν οι οικονομικές αναταραχές.

Παρόλο που τα μέτρα ρύθμισης και δικτύων ασφαλείας μπορούν να βοηθήσουν, όταν ο σχεδιασμός ή η εφαρμογή τους είναι κακή, μπορούν να αυξήσουν την πιθανότητα τραπεζικής κρίσης. Οι κανονισμοί αποσκοπούν στη μείωση των αδυναμιών αυτών (για παράδειγμα, όρια σε αναντιστοιχίες ισολογισμού που προκύπτουν από επιτόκια, συναλλαγματικές ισοτιμίες, αναντιστοιχίες λήξης ή ορισμένες δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων).

2.2 Χρονικό & Συνέπειες της Κρίσης

Οι ρίζες της κρίσης, που ξέσπασε μετά την περίοδο της εκτεταμένης απορρύθμισης του τραπεζικού τομέα (βλ. Crotty, 2009; Krugman, 2009), συνοψίστηκαν από τον Martin το 2011 ως αλλαγή από ένα παράδειγμα «τοπικής προέλευσης και τοπικής διατήρησης» προμήθειας στεγαστικών δανείων σε ένα τιτλοποιημένο μοντέλο «τοπικής προέλευσης και παγκόσμιας διανομής» που, ωστόσο, δεν διέθετε επαρκή διασφάλιση ποιότητας, σχηματίζοντας έτσι μια συνταγή για καταστροφή (Lee et al., 2009).

Ο δεύτερος θεμελιώδης κινητήριος μοχλός που ανοίγει το δρόμο προς την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση ήταν η τεράστια επέκταση του τμήματος της αγοράς κατοικίας «αγορά-προς-αφή» σε ελκυστικές τοποθεσίες, με κίνητρο την αναζήτηση προσωπικής δημιουργίας εισοδήματος και συμβάλλοντας έτσι σε πολύ χωρικά διαφοροποιημένες επιπτώσεις (Martin, 2011). Όταν εμφανίστηκαν προβλήματα με την αποπληρωμή υποθηκών, τα ενυπόθηκα ομόλογα έχασαν την αξία τους και οι τράπεζες υπέστησαν τεράστιες απώλειες, οδηγώντας σε μια γενική κατάρρευση της εμπιστοσύνης (Jones et al., 2010). Η στενή διασύνδεση μεταξύ των χρηματοοικονομικών κέντρων βοήθησε στη διάδοση της κρίσης πρώτα σε παγκόσμια και, στη συνέχεια, ακόμη και σε περιφερειακά χρηματοοικονομικά κέντρα σε όλο τον κόσμο.

Η κρίση στον τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό τομέα πυροδότησε την παγκόσμια οικονομική κρίση, οδηγώντας σε μια τεράστια κλίμακα απολύσεων, ιδίως σε βιομηχανίες που ειδικεύονται στην κατασκευή διαρκών καταναλωτών (που υπερέβη κατά πολύ τις απώλειες θέσεων εργασίας στον χρηματοπιστωτικό τομέα), αυξάνοντας περαιτέρω τα προεπιλεγμένα

ποσοστά αποπληρωμής στις πληγείσες περιοχές (Martin, 2011). Επομένως, ενώ η χρηματοοικονομική καινοτομία φάνηκε να βοηθά στην αντιμετώπιση των μειονεκτημάτων της περιφερειακής τοποθεσίας εντός του χρηματοπιστωτικού τομέα και διευκόλυνε τη μεγιστοποίηση των πλεονεκτημάτων χαμηλού κόστους που είναι τυπικά των περιφερειακών τοποθεσιών (Marshall, 2013), η κρίση έπληξε τις μη βασικές περιοχές και τις περιφερειακές οικονομίες ιδιαίτερα σκληρά (Sokol, 2013). Οι επιπτώσεις αυτές οφείλονται όχι μόνο στις ιδιαιτερότητες της οικονομικής και βιομηχανικής διάρθρωσης συγκεκριμένων περιοχών, αλλά και μέσω της ταχείας διαδικασίας συγκέντρωσης εντός του χρηματοπιστωτικού τομέα. Δηλαδή, σύμφωνα με τον Marshall (2013), η τραπεζική κρίση συνέβαλε, μεταξύ άλλων, σε μια ακόμη ισχυρότερη συγκέντρωση τόσο στον τραπεζικό όσο και στον τομέα της οικοδόμησης της κοινωνίας.

Κατά συνέπεια, μπορούν να προβλεφθούν πολύ διαφοροποιημένες επιπτώσεις της κρίσης στην Ευρώπη, καθώς ακόμη και η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δεν είναι μια διαφοροποιημένη υπερ-οικονομία, αλλά μάλλον ένα χαλαρά ολοκληρωμένο σύνολο αλληλεπικαλυπτόμενες οικονομίες (Jones et al., 2010). Βαθιά διαφοροποιημένες επιπτώσεις της κρίσης στα μεγάλα ευρωπαϊκά κέντρα διοίκησης και ελέγχου, που παρατηρούνται υπό την προϋπόθεση μιας συνολικής μείωσης της Ευρώπης στο παγκόσμιο πλαίσιο, τεκμηριώθηκαν από τους Csomós και Derudder (2014). Έτσι, οι Smith και Swain (2010) στη μελέτη τους σχετικά με τις επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην Ανατολική Ευρώπη και τις μετα-σοβιετικές χώρες (χαρακτηρίζονται από μια ασυνήθιστα υψηλή εξάρτηση από το ξένο κεφάλαιο και ως εκ τούτου ονομάζονται «εξαρτημένες οικονομίες της αγοράς»), έδειξαν πώς διαφοροποιήθηκαν σε τρωτά σημεία συγκεκριμένων χωρών που επηρεάζουν τις επιπτώσεις της συγκεκριμένης κρίσης. Αυτοί οι συγγραφείς υποστήριξαν ότι η κρίση δεν πρέπει να θεωρηθεί απλή προσαρμογή σε εξωτερικό σοκ, αλλά ότι η εξέλιξη της κρίσης σχετίζεται επίσης στενά με ένα συγκεκριμένο μοντέλο ανάπτυξης που χρησιμοποιούν αυτές οι χώρες.

Οι Smith και Swain (2010) εξήγησαν πώς η διεθνοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα και η ζήτηση για φτηνές πιστώσεις, καθώς και η αυξανόμενη εξάρτηση από τις άμεσες ξένες επενδύσεις (FDI) και από τις εξαγωγικές αγορές αυτών των οικονομιών, διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα της κρίσης σε μεμονωμένες χώρες. Πράγματι, η εκπληκτική κλίμακα της διεθνοποίησης ή ακόμη και της επικουρικότητας του τραπεζικού τομέα σε αυτές τις χώρες, που πραγματοποιήθηκε κυρίως από τους τραπεζικούς ομίλους της Δυτικής Ευρώπης για την αποκατάσταση της φθίνουσας κερδοφορίας τους σε ώριμες αγορές (βλ. Blažek and Bečicová, 2016; Raviv, 2008), οδήγησε Ο Gál et al. (2017) για να επικαλεστεί την έννοια της εξαρτημένης χρηματοποίησης. Αυτή η ιδέα αποτυπώνει τις εγγενώς χωρικά

διαφοροποιημένες επιπτώσεις της χρηματοδότησης, αντικατοπτρίζοντας συστηματικά πρότυπα ανισότητας και εξάρτησης στη συγκεκριμένη περίπτωση της ευρωπαϊκής ημιπεριφέρειας. Ενώ οι τράπεζες που ανήκουν στο εξωτερικό έχουν αναπροσανατολίσει τις πιστωτικές ροές προς τα νοικοκυριά, έχουν παρατηρηθεί σημαντικές διαφορές στους τρόπους χρηματοδότησης της στέγασης μεταξύ μεμονωμένων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Gál et al., 2017).

Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη, το γεγονός ότι ακόμη και μια εκτεταμένη αναλυτική προσπάθεια, για τον εντοπισμό βασικών μακροοικονομικών και χρηματοοικονομικών δεικτών που θα μπορούσαν να εξηγήσουν τη σοβαρότητα της κρίσης μεταξύ των χωρών, ήταν σε μεγάλο βαθμό ανεπιτυχής λόγω πολλών ιδιοσυγκρασιακών χαρακτηριστικών συγκεκριμένων χωρών (Rose and Spiegel, 2011) . Αυτό το εύρημα συμφωνεί με το συμπέρασμα των Vazquez και Federico (2015) ότι οι ειδικές για κάθε χώρα μακροοικονομικές συνθήκες φαίνεται να επηρεάζουν μικρότερες τράπεζες που επικεντρώνονται στην εγχώρια αγορά λιανικής, αλλά δεν διαδραματίζουν συστηματικό ρόλο σε περιπτώσεις διεθνώς ενεργών τραπεζών.

Επιπλέον, οι έντονοι παράγοντες που συμβάλλουν στις διαφοροποιημένες επιπτώσεις της κρίσης σε διάφορες χώρες έχουν συμπεριλάβει τον τύπο και την ένταση της πολιτικής απάντησης (Jones et al., 2010), καθώς η κρίση δεν αντιμετωπίστηκε μέσω μιας πανευρωπαϊκής προσέγγισης πολιτικής που ενορχηστρώθηκε από ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, αλλά μάλλον από πολλές αντιδράσεις κυβερνήσεων μεμονωμένων χωρών. Έτσι, ενώ ορισμένες χώρες χρησιμοποίησαν αυστηρά μέτρα λιτότητας, άλλες χώρες εφάρμοσαν επεκτατικές πολιτικές για να μετριάσουν τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις και ειδικά για την καταπολέμηση της ανερχόμενης ανεργίας (Gorzela, 2010).

Ομοίως, η προθυμία των κυβερνήσεων να επωμιστούν τις τεράστιες απώλειες στον τραπεζικό τομέα διέφερε σημαντικά. Έτσι, μετά την κρίση, η Ευρώπη γνώρισε την επανεθνικοποίηση των πολιτικών και τον αυξανόμενο προστατευτισμό (Jones et al., 2010), καθιστώντας τις επιπτώσεις της κρίσης σε ολόκληρη την ήπειρο ακόμη πιο διαφοροποιημένες. Ο Engelen et al. (2010: 69) παρείχε πληροφορίες σχετικά με διαφοροποιημένα ρυθμιστικά πλαίσια και την εξέλιξή τους στη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες και τις ΗΠΑ και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «τα εθνικά θεσμικά πλαίσια δεν λειτουργούν για να αλλάξουν, να αντισταθούν ή να μεσολαβήσουν τα αποτελέσματα της χρηματοδότησης, αλλά μάλλον να έχουν ουσιαστικό ρόλο στην αμοιβαία αλληλεπίδραση μεταξύ παγκόσμιων αγορών και τοπικών χρηματοοικονομικών αλλαγών ».

3. Τραπεζικό Σύστημα & Αποτελεσματικότητα Τραπεζών

3.1 Ρόλος ενός Τραπεζικού Συστήματος

Έως σήμερα έχουν διαμορφωθεί αρκετοί ορισμοί και έννοιες ενός τραπεζικού συστήματος. Η παρούσα εργασία θα εξετάσει τους κυριότερους, προτού πραγματοποιηθεί αυτό ωστόσο, είναι σημαντική η εισαγωγή αυτών. Η τράπεζα είναι ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που ασχολείται με χρεώσεις και πιστώσεις. Δανείζει, δέχεται και καταθέτει χρήματα, χτίζει το χάσμα μεταξύ των δανειστών και των δανειστών. Οι τράπεζες δεν ασχολούνται μόνο με τα χρήματα, αλλά είναι επίσης παραγωγοί χρημάτων Vetrova T. N. (2017).

Η οργάνωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη - το χρηματοπιστωτικό σύστημα μπορεί να συμβάλει ενεργά στην προώθηση της ανάπτυξης και να βοηθήσει στην καταστολή του. Οι τράπεζες, στο σύγχρονο χρηματοοικονομικό περιβάλλον, δε δρουν πλέον μόνο ως παραδοσιακοί διαμεσολαβητές μεταξύ πλεονασματικών και ελλειμματικών μονάδων, με απώτερο στόχο την εξομάλυνση της κατανομής εισοδημάτων και επενδύσεων νοικοκυριών και επιχειρήσεων υπό καθεστώς ατελών αγορών και ασύμμετρης πληροφόρησης, αλλά, επιπρόσθετα, επιτελούν και μια σειρά από διακριτές λειτουργίες, όπως είναι η παροχή επενδυτικών υπηρεσιών, η λειτουργία συστήματος πληρωμών, η διαχείριση κινδύνων, η παρακολούθηση οφειλετών και η επεξεργασία πληροφοριών.

Αυτός ο πολυδιάστατος ρόλος, ιδιαίτερα σε τραπεζοκεντρικές χώρες (*bank-based countries*) όπως είναι η δική μας, καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικός.

Το τραπεζικό σύστημα ανήκει σε ένα ευρύ χρηματοοικονομικό σύστημα. Στις περισσότερες οικονομίες, πολλές χρηματοοικονομικές αποφάσεις και σχέσεις των νοικοκυριών και των εταιρειών περιλαμβάνουν τράπεζες, κεφαλαιαγορές, ασφαλιστικές εταιρείες και παρόμοια ιδρύματα με κάποιο τρόπο. Στο σύνολό τους, τα ιδρύματα που ειδικεύονται στην παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών αποτελούν τον χρηματοπιστωτικό τομέα της οικονομίας. Φυσικά, ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι ένα πολύ σημαντικό μέρος σχεδόν κάθε χρηματοοικονομικού συστήματος. Αλλά δεν πρέπει να ληφθεί για ολόκληρο το χρηματοοικονομικό σύστημα. Μόνο πριν από περίπου 15 χρόνια, υπήρχαν κάποια μέρη του λεγόμενου αναπτυσσόμενου κόσμου και κάποιες πρώην σοσιαλιστικές χώρες στις οποίες σχεδόν δεν υπήρχαν ούτε λειτουργούσαν χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, και ακόμα, άνθρωποι έσωσαν, επένδυσαν, δανείστηκαν και αντιμετώπισαν κινδύνους σε αυτές τις χώρες και περιφέρειες. Επομένως, μπορεί καταρχήν να υπάρχουν χρηματοπιστωτικά συστήματα σχεδόν

χωρίς χρηματοπιστωτικό τομέα. Αλλά και στις προηγμένες οικονομίες, πολλές χρηματοοικονομικές αποφάσεις και δραστηριότητες παρακάμπτουν εντελώς τον χρηματοπιστωτικό τομέα. Παραδείγματα είναι οι πραγματικές αποταμιεύσεις, αυτοχρηματοδότηση και αυτοασφάλιση, οι οποίες είναι άτυπες και έμμεσες σχέσεις δανεισμού και δανεισμού.

Κάποιος μπορεί επίσης να απεικονίσει τη διάκριση μεταξύ των εννοιών του χρηματοπιστωτικού τομέα και του χρηματοπιστωτικού συστήματος επικαλούμενος τη διάκριση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας περιλαμβάνει μόνο την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ενώ το χρηματοπιστωτικό σύστημα περιλαμβάνει τόσο την προσφορά όσο και τη ζήτηση και τον τρόπο αντιστοίχισης της προσφοράς και της ζήτησης. Η ευρύτερη έννοια υποδηλώνει την εξέταση όχι μόνο των θεσμικών οργάνων του χρηματοπιστωτικού τομέα αλλά και εκείνων των αποφάσεων και των σχέσεων που δημιουργούν ζήτηση για τις υπηρεσίες του χρηματοπιστωτικού τομέα καθώς και εκείνων που δεν αφορούν καθόλου τον χρηματοπιστωτικό τομέα. Ειδικά αν κάποιος ανέλυε χρηματοοικονομικά συστήματα από συγκριτική προοπτική, θα μπορούσε να είναι παραπλανητικό εάν παραβλέπεται η αυτοχρηματοδότηση επενδύσεων, πραγματικών αποταμιεύσεων, αυτοασφάλισης και άμεσης χρηματοδότησης και επενδύσεων.

Υπάρχει επίσης μια δεύτερη διάσταση στην οποία η έννοια του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι ευρύτερη από αυτήν του χρηματοπιστωτικού τομέα. Οι χρηματοοικονομικές ροές αντικατοπτρίζονται σε ροές πληροφοριών και ροές δυνητικής και πραγματικής επιρροής. Από την προοπτική των λεγόμενων νέων θεσμικών οικονομικών, υπάρχουν προφανείς λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό, και είναι επίσης προφανές ότι οι χρηματοοικονομικές ροές, οι ροές πληροφοριών και οι ροές επιρροής είναι αλληλεξαρτώμενες. Καθένας από τους τρεις τύπους σχέσεων παίζει βασικό ρόλο στον καθορισμό της φύσης των άλλων δύο τύπων. Οι πραγματικές και πιθανές ροές πληροφοριών και επιρροών αποτελούν την ουσία του «συστήματος εταιρικής διακυβέρνησης». Καθώς η χρηματοδότηση χωρίς εταιρική διακυβέρνηση είναι σχεδόν αδύνατη, το σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης είναι, ως εκ τούτου, αναπόσπαστο μέρος κάθε χρηματοοικονομικού συστήματος.

3.2 Βασικές Λειτουργίες & Μόγλευση

Οι απαιτήσεις τραπεζικού κεφαλαίου αποτελούν βασικό εργαλείο στο οπλοστάσιο των ρυθμιστικών αρχών, διότι το τραπεζικό κεφάλαιο μπορεί να εξυπηρετήσει πολλές βασικές λειτουργίες, συμπεριλαμβανομένης της χρησιμοποίησης ως μαξιλαριού για την απορρόφηση των τραπεζικών ζημιών, ως περιορισμού κινδύνων και ως μηχανισμού παρακολούθησης και

πειθαρχίας της αγοράς. Με βάση αυτές τις παραδοχές, οι αποτυχίες των τραπεζών θα πρέπει να είναι ένα πολύ σπάνιο φαινόμενο στην εποχή της Basel Capital Accords. Ωστόσο, οι λανθασμένες κεφαλαιακές δομές ήταν ένας από τους πιο αποφασιστικούς παράγοντες στη σειρά των τραπεζικών αποτυχιών που είδαμε κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Πέρα από την επίδραση του υψηλού χρέους στην εμπιστοσύνη των πιστωτών (συμπεριλαμβανομένων των τραπεζικών αντισυμβαλλομένων), η υπερβολική μόχλευση επηρεάζει τις προτιμήσεις των μετόχων και τη συμπεριφορά του διαχειριστή τραπεζών, προκαλώντας το λεγόμενο κόστος της εταιρείας μόχλευσης.

Σε γενικές γραμμές, υπάρχουν τρεις τύποι μόχλευσης: (i) «ισολογισμός» (ii) οικονομική μόχλευση και (iii) ενσωματωμένες, αντίστοιχα βασισμένες σε έννοιες ισολογισμού, μελλοντικές ταμειακές ροές που εξαρτώνται από την αγορά και κίνδυνο αγοράς. Η μόχλευση του ισολογισμού είναι η πιο αναγνωρισμένη μορφή καθώς είναι η πιο ορατή. Μετρά την αναλογία με την οποία η αξία των περιουσιακών στοιχείων μιας επιχείρησης υπερβαίνει τη βάση ιδίων κεφαλαίων.

Οι τράπεζες τυπικά δανείζονται για να αποκτήσουν περισσότερα περιουσιακά στοιχεία, με στόχο την αύξηση της απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων. Οικονομική μόχλευση σημαίνει ότι μια τράπεζα εκτίθεται στην μεταβολή της αξίας μιας θέσης κατά ποσό που υπερβαίνει αυτό που πληρώνει η τράπεζα για αυτήν. Τέλος, η ενσωματωμένη μόχλευση αναφέρεται στη διατήρηση μιας θέσης που είναι μόνη της. Δεν υπάρχει κανένα μέτρο που να μπορεί να συλλαμβάνει ταυτόχρονα και τις τρεις διαστάσεις μόχλευσης. Ως αποτέλεσμα, ο κανονισμός για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις της ΕΕ παρείχε έναν δεσμευτικό ορισμό του τι συνιστά μόχλευση, ο οποίος επεκτείνεται σταθερά στον ισολογισμό και την οικονομική μόχλευση και παγιδεύει την ενσωματωμένη μόχλευση μόνο έμμεσα και στο βαθμό που είναι δυνατή η μέτρηση της ενσωματωμένης μόχλευσης ενός ιδρύματος.

Οι δυναμικές ιδιότητες ανάδρασης της μόχλευσης, της μεταβλητότητας και των τιμών ενεργητικού αποτελούν τον λεγόμενο κύκλο μόχλευσης. Οι συμμετέχοντες στην αγορά τείνουν να συμπεριφέρονται με προκυκλικό τρόπο και η ικανότητα μόχλευσης των ισολογισμών τους επιτρέπει να συμμετάσχουν σε μεγαλύτερη κερδοσκοπία σχετικά με τις τιμές των περιουσιακών στοιχείων από τους μη μοχλευμένους επενδυτές, εάν η κερδοσκοπία είναι το κύριο κίνητρο πίσω από την απόφασή τους να δανειστούν, και τις απώλειες μετοχών τους σε περίπτωση τυχερού παιχνιδιού να πάει άσχημα να είναι χαμηλότερες από τις αναμενόμενες αποδόσεις. Ο κύκλος μόχλευσης εξετάστηκε προσεκτικά τα τελευταία χρόνια, ειδικά κατά την περίοδο μετά το 2008. Ένα από τα πιο ανησυχητικά χαρακτηριστικά του κύκλου μόχλευσης είναι ότι ενώ οι κίνδυνοι που δημιουργεί φαίνονται, μπορούν επίσης να

προκαλέσουν παχιές ουρές σε μια κατανομή. Αυτό σημαίνει ότι ο σχεδιασμός ενός συστήματος προστασίας έναντι τέτοιων αυξήσεων δεν μπορεί πάντα να θεωρείται ως προτεραιότητα, καθώς πιθανότατα θα θεωρείται αμελητέος. Επιπλέον, καθώς η μόχλευση είναι κυκλική, έτσι και η άνοδος και η πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων.

Ωστόσο, δεν είναι καθόλου σαφές τι προκαλεί την απομόχλευση. Δηλαδή, αν η πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων έρχεται πρώτα ακολουθούμενη μετά από μια πτώση των επιπέδων του νέου χρέους ή το αντίστροφο. Ενώ ο πιστωτικός κύκλος δεν πρέπει να συγχέεται με τον λεγόμενο «κύκλο μόχλευσης», η υπογραφή του κύκλου μόχλευσης είναι επίσης η αύξηση των τιμών ενεργητικού σε συνδυασμό με τα αυξανόμενα επίπεδα χρέους, ακολουθούμενη αργότερα από την πτώση των τιμών ενεργητικού και την απομόχλευση. Ο πιο σημαντικός κίνδυνος που σχετίζεται με τη μόχλευση είναι η ταχύτητα απομόχλευσης σε ύφεση. Έτσι, μπορεί συχνά να αποδειχθεί δύσκολο να αποφευχθεί μια «συντριβή κύκλου μόχλευσης», η οποία θα οδηγήσει κριτικά σε αυξημένες κλήσεις περιθωρίου (οι λεγόμενες «περιθωριακές κλήσεις περιθωρίου») και πιθανώς σε εξάτμιση ρευστότητας και πιστωτική κρίση. Κατά συνέπεια, ένα από τα πιο αποσταθεροποιητικά αποτελέσματα της υπερβολικής μόχλευσης - τόσο για τα μεμονωμένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όσο και για το χρηματοπιστωτικό σύστημα στο σύνολό του είναι ότι προκαλεί ή διογκώνει φυσαλίδες περιουσιακών στοιχείων, λόγω της επίδρασης των τιμών των περιουσιακών στοιχείων.

Διαισθητικά, θα περίμενε κανείς ότι σε ένα περιβάλλον εύλογης αξίας, η αύξηση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων θα ενίσχυε τα τραπεζικά ίδια κεφάλαια ή την καθαρή αξία ως ποσοστό των συνολικών περιουσιακών στοιχείων. Ισχυρότεροι ισολογισμοί θα έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλότερη πολλαπλή μόχλευση. Αντίθετα, σε ύφεση, οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων και η καθαρή αξία του ιδρύματος θα μειωθούν και το πολλαπλάσιο μόχλευσης είναι πιθανό να αυξηθεί. Ωστόσο, σε αντίθεση με τη διαίσθηση, εμπειρικά στοιχεία έχουν δείξει ότι η τραπεζική μόχλευση αυξάνεται κατά τη διάρκεια της περιόδου έκρηξης και πέφτει κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Η μόχλευση τείνει να είναι προκυκλική επειδή η επέκταση και η συρρίκνωση των ισολογισμών των τραπεζών ενισχύεται παρά περιέχει τον πιστωτικό κύκλο.

Οι Fostel και Geanakoplos (2013) εξηγούν ότι ο λόγος για αυτό το φαινόμενο είναι ότι οι τράπεζες διαχειρίζονται ενεργά τη μόχλευση τους κατά τη διάρκεια του κύκλου χρησιμοποιώντας εξασφαλισμένο δανεισμό. Όταν η νομισματική πολιτική είναι «χαλαρή» σε σχέση με τα μακροοικονομικά βασικά στοιχεία, οι τράπεζες επεκτείνουν τους ισολογισμούς τους και, κατά συνέπεια, η προσφορά ρευστότητας αυξάνεται. Αντίθετα, όταν η νομισματική πολιτική είναι «σφιχτή», οι τράπεζες συνάπτουν τους ισολογισμούς τους, μειώνοντας τη

συνολική προσφορά ρευστότητας. Η εξήγηση σε κάποιο βαθμό απορρίπτει την ιδέα ότι η απλή επέκταση της πίστωσης από τα κλασματικά αποθεματικά των τραπεζών (η οποία, σε κάποιο βαθμό, ισοδυναμεί με τη δημιουργία ιδιωτικού χρήματος) είναι ο μόνος ένοχος και δείχνει ότι η χαλαρή νομισματική πολιτική, ιδίως η QE, είναι επίσης υπεύθυνη. Το ίδιο είναι το αποτέλεσμα της επανεπένδυσης των εμπορικών πλεονασμάτων στο πλαίσιο των ανοιχτών αγορών, όπως συνέβη την περίοδο πριν το 2008.

Κατά τη διάρκεια περιόδων οικονομικής ευημερίας και χαμηλών προεπιλογών δανείων, η ικανότητα των τραπεζών να δημιουργούν πιστώσεις, σε συνδυασμό με τις διογκωμένες αξίες ασφάλειας, αυξάνει τα αποθεματικά κεφαλαίου των τραπεζών και εξαλείφει τους περιορισμούς για περαιτέρω πιστωτική ανάπτυξη. Επιπλέον, ορισμένα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία γίνονται πολύ δημοφιλή μεταξύ μιας συγκεκριμένης κατηγορίας αγοραστών σε σχέση με το υπόλοιπο κοινό. Οι αγοραστές σε αυτήν την περίπτωση είναι πρόθυμοι να πληρώσουν υψηλότερες τιμές ή να ανέχονται αυξημένο κίνδυνο. Αυτό οφείλεται συχνά σε αισιόδοξες προσδοκίες σχετικά με τη μελλοντική πορεία των τιμών ενός δεδομένου συνόλου στοιχείων ενεργητικού. Δεν προκαλεί έκπληξη, ότι μια τέτοια προκυκλικότητα συμβάλλει στην ανάληψη υψηλότερου κινδύνου από τις τράπεζες και επηρεάζει τη συμπεριφορά των διαχειριστών τραπεζών, ειδικά όταν ένα σημαντικό στοιχείο του πακέτου αποζημιώσεων είναι μεταβλητό.

Η σχετική ανοχή των χαρτοφυλακίων τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προτιμήσεις της κάθε κατηγορίας αντιπροσώπων (εγγυητής καταθέσεων, μέτοχος ή διαχειριστής) που κυριαρχεί στη λήψη αποφάσεων τραπεζών. Βάσει αυτής της ταξινόμησης, οι τράπεζες, στις οποίες κυριαρχούν οι αποφάσεις των μετόχων, ευνοούν το υψηλότερο επίπεδο κινδύνου, ακολουθούμενες από τράπεζες που κυριαρχούνται από διαχειριστές και, τέλος, από τράπεζες που κυριαρχούνται από εγγυητές καταθέσεων. Επομένως, στο βαθμό που οι κεφαλαιακές απαιτήσεις μπορούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των τραπεζών, θα επηρεαστούν αναπόφευκτα οι ρυθμίσεις διακυβέρνησης σε αυτά τα ιδρύματα. Συνεπώς, οι τράπεζες που κυριαρχούν στους μετόχους, ελλείψει περιορισμών μόχλευσης, συσσωρεύουν μόχλευση: οι μέτοχοι έχουν σαφή σύγκρουση συμφερόντων κατά την επιλογή της κεφαλαιακής διάρθρωσης μιας τράπεζας και συνήθως προτιμούν να χρηματοδοτούν την επέκταση του ισολογισμού μέσω χρεών. Οι Admati, DeMarzo, Hellwig, Pfleiderer (2014) έχουν εξηγήσει με σαφήνεια τους λόγους για την επίμονη προτίμηση των μετόχων για υψηλή μόχλευση. Ενώ η πρόωρη εξόφληση χρέους σε καλές εποχές ευνοεί τους πιστωτές, καθώς η τράπεζα θα γίνει ασφαλέστερη και λιγότερο πιθανό να αποτύχει σε κακές στιγμές, μειώνοντας έτσι τους κινδύνους των πιστωτών, οι κάτοχοι

ομολόγων αναπόφευκτα επιζητούν να παραδώσουν τα ομόλογα τους για να εξαργυρωθούν σε μια τιμή υψηλότερη από την επικρατούσα τιμή αγοράς. Έτσι, η πρόωρη εξαγορά θα καταλήξει στα τραπεζικά κέρδη αφήνοντας τους μετόχους χειρότερα, χωρίς κανένα σαφές αντισταθμιστικό όφελος από την τιμή της μετοχής που θα μπορούσε ακόμη και να μειωθεί καθώς η χαμηλότερη μόχλευση δείχνει σαφώς τα χαμηλότερα επίπεδα μελλοντικής κερδοφορίας.

Ταυτόχρονα, η διαχείριση των τραπεζών μπορεί να χρησιμοποιήσει την αντικατάσταση περιουσιακών στοιχείων για τη μετατόπιση των κινδύνων, μια διαδικασία που έγινε πολύ πιο εύκολη μέσω της μόχλευσης, ειδικά όταν οι κεφαλαιακοί κανονισμοί επιτρέπουν / προωθούν αυτήν τη διαδικασία. Η πιθανότητα ρυθμιστικού arbitrage μπορεί να σημαίνει ότι οι τράπεζες επιλέγουν χαρτοφυλάκια περιουσιακών στοιχείων με υψηλότερο κίνδυνο προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την απόδοση του κεφαλαίου. Ο συντελεστής στάθμισης των περιουσιακών στοιχείων στα τραπεζικά χαρτοφυλάκια πρέπει να μετριάσει αυτές τις επιπτώσεις κάπως, με την προϋπόθεση ότι τα βάρη του κινδύνου ήταν ακριβή, ελλείψει υποκατάστασης περιουσιακών στοιχείων. Ωστόσο, είναι σαφές ότι οι τράπεζες απομακρύνουν πολλούς κινδύνους από τον ισολογισμό και διαχειρίζονται ενεργά τα βάρη κινδύνου. Αυτή η διαδικασία έγινε πολύ πιο εύκολη τα τελευταία τριάντα χρόνια, χάρη στην υπερβολική χρήση χρηματοοικονομικής καινοτομίας και την επιτρεπόμενη συσσώρευση τραπεζικών και εμπορικών βιβλίων.

Ο συναθροισμός και η ικανότητα απόκρυψης κινδύνων ή ζημιών διαδραματίζουν επίσης βασικό ρόλο στην επιλογή των δομών κεφαλαίων των τραπεζών, αν και υπάρχει μια διπλή αιτιότητα εδώ, καθώς το μέγεθος καθιστά επίσης τις τράπεζες απρόσβλητες από αποτυχία. Σε γενικές γραμμές, η χρηματοοικονομική καινοτομία και η ικανότητα «βελτιστοποίησης» της κεφαλαιακής διάρθρωσης μέσω μόχλευσης ήταν βασικοί παράγοντες πίσω από την ανάπτυξη των μεγάλων τραπεζών στη δεκαετία του 2000. Στην περίπτωση συναλλαγών, η μόχλευση μπορεί να είναι ο καταλύτης για την ταχεία ανάπτυξη του μεγέθους των τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων. Όμως, καθώς η μόχλευση μείωσε τον αντίκτυπο των εμπορικών θέσεων στις ταμειακές ροές, επέτρεψε στις τράπεζες να μειώσουν το ποσό που καταβλήθηκε από την αρχή, μετά τη σύναψη χρηματοοικονομικής σύμβασης, ιδίως όταν χρησιμοποιούνται παράγωγα. Η χρηματοοικονομική καινοτομία επέτρεψε στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να κάνουν συναλλαγές σε πλασματικά ποσά και να αξιοποιήσουν τις εμπορικές τους θέσεις βάσει λεπτών περιθωρίων ή δανεισμού εξασφαλίσεων. Αυτό τροφοδότησε την επέκταση του χαρτοφυλακίου συναλλαγών και (σε μικρότερο βαθμό) των περιουσιακών στοιχείων του βιβλίου δανεισμού, βάσει μιας λεπτής κεφαλαιακής βάσης. Αυτές οι τεχνικές αύξησαν την ανάληψη κινδύνων όχι μόνο επειδή δεν υπήρχε προφανές όριο στο είδος και το μέγεθος των

χρηματοοικονομικών στοιχημάτων που θα μπορούσε να λάβει μια τράπεζα, αλλά και επειδή οι θέσεις διαπραγμάτευσης είναι εύκολο να θάβονται στον ισολογισμό μιας μεγάλης τράπεζας - μια πιθανή εξήγηση για το λόμπι της χρηματοπιστωτικής βιομηχανίας συγκρότηση στη δεκαετία του 1990.

3.3 Basel Committee

Το Συμβούλιο της Βασιλείας είναι μια επιτροπή αποτελούμενη από 11 έθνη, τα οποία μετά το 1974 και την ταραχώδη ρευστοποίηση της τράπεζας Hestatt, με έδρα της την Κολωνία, αποφάσισαν να σχηματίσουν ένα συμβούλιο, το οποίο θα αποφάσιζε και θα εναρμόνιζε τα οικονομικά θέματα που αφορούσαν τα έθνη αυτά. Ο λόγος ίδρυσης της Επιτροπής της Βασιλείας ήταν η αβεβαιότητα που επικρατούσε στη διεθνή οικονομία λόγω της κατάρρευσης των σταθερών επιτοκίων με αποτέλεσμα την εμφάνιση του συναλλαγματικού κινδύνου. Ο στόχος της ίδρυσής της ήταν η προώθηση επαρκούς επιτήρησης και η διαβεβαίωση ότι καμία ξένη τράπεζα δεν θα ξέφευγε αυτής. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, η Ολλανδία, η Σουηδία, η Ελβετία, η Αγγλία, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και το Λουξεμβούργο, αποφάσισαν στη Βασιλεία της Ελβετίας να σχηματίσουν μια επιτροπή που θα αποτελείται από τον κεντρικό τραπεζίτη της κάθε χώρας. Σε κάθε συνάντηση, οι επιβλέπουσες αρχές συζητούν θέματα που αφορούν την παγκόσμια οικονομία και προτείνουν λύσεις που βοηθούν την επιτροπή να επιτύχει τον σκοπό της.

Το 1988 κι έπειτα από 6 χρόνια διαπραγματεύσεων, οι G-10 κατέληξαν σε συμφωνία, την επονομαζόμενη Βασιλεία I ή Basel I με σκοπό την εναρμόνιση του κεφαλαιακού επιπέδου μόνο ανάμεσα στα μέλη της επιτροπής. Η συμφωνία της Βασιλείας I χωρίζεται σε 4 πυλώνες. Ο πρώτος ονομάζεται «συστατικά του κεφαλαίου» και ορίζει ποιοι τύποι διαθέσιμου κεφαλαίου θεωρούνται ως απόθεμα των τραπεζών και πόσο από κάθε τύπο κεφαλαίου μπορεί να διαθέτει η κάθε τράπεζα. Ο δεύτερος καλείται «στάθμιση κινδύνου» και δημιουργεί ένα εκτενές σύστημα στάθμισης των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών. Ο τρίτος πυλώνας, επονομαζόμενος ως «Συγκεκριμένος στόχος αναλογίας», ενώνει τους δύο πρώτους. Τέλος, ο τέταρτος πυλώνας, προετοιμάζει το έδαφος για την εφαρμογή της Βασιλείας. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η δημιουργία ισχυρών μηχανισμών επίβλεψης από την Κεντρική τράπεζα κάθε χώρας, ώστε να εξασφαλιστεί ότι θα ακολουθούνται όλοι οι κανονισμοί της Βασιλείας.

Basel II

Μετά την κρίση του 1990 το συμβούλιο της Βασιλείας αποφάσισε να προτείνει το 1999 ένα πιο εκτενές κεφαλαιακό σύμφωνο. Αυτό το σύμφωνο ονομάζεται «Αναμορφωμένο πλαίσιο

διεθνούς σύγκλισης κεφαλαιακών μετρήσεων και προτύπων» και είναι η Βασιλεία II, η οποία επεκτείνει τον σκοπό, το τεχνικό επίπεδο και το βάθος της Βασιλείας I. Οι στόχοι του συμφώνου ήταν: να αυξήσει την ποιότητα και τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος, να δημιουργήσει και να διατηρήσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο για τις διεθνώς ενεργές τράπεζες και να προτείνει την υιοθέτηση περισσότερο αυστηρών πρακτικών όσον αφορά τη διαχείριση κινδύνου, που βασίζεται περισσότερο σε πρακτικές και μοντέλα (Balthazar, 2006: 39-40). Οι πρώτοι δύο στόχοι ήταν η ουσία του συμφώνου του 1988. Ο τρίτος στόχος είναι καινούριος και ο πιο σημαντικός με βάση την επιτροπή.

Ο Πυλώνας I αναφέρεται στη δημιουργία μιας πιο ευαίσθητης μέτρησης, όσον αφορά τα περιουσιακά στοιχεία μιας τράπεζας και προσπαθεί να μειώσει - αν όχι να εξαλείψει - τα «παραθυράκια» που επιτρέπουν στις τράπεζες να εκτεθούν σε επιπλέον κίνδυνο. Ο πυλώνας II δίνει στους νομοθέτες περισσότερα δικαιώματα, όσον αφορά την επίβλεψη των τραπεζών. Ουσιαστικά, έχει τη δύναμη πλέον να επιβλέπει τον κίνδυνο στα καθεστώτα επίβλεψης που παρουσιάζονται στον πυλώνα I και να τα απλοποιεί, αν κρίνει ότι μια τράπεζα δεν είναι ικανή να διαχειριστεί τα κεφάλαιά της, καθώς οι ρυθμιστές έχουν τη δύναμη να παρακολουθήσουν και να κρίνουν καθεστώτα τα οποία ξεκίνησαν από τη Βασιλεία I και να τα μετατρέπουν σε πιο απλές συντηρητικές μορφές, εφόσον θεωρήσουν ότι μία τράπεζα δεν είναι σε κατάσταση να διαχειριστεί την πίστωσή της, την αγορά της και τους 12 λειτουργικούς κινδύνους ξεχωριστά. Ο πυλώνας III αυξάνει την πειθαρχία στον τραπεζικό τομέα. Αναλυτικότερα, οι τράπεζες οφείλουν να παρουσιάζουν δημοσίως πληροφορίες για τα κεφάλαια τους καθώς και για τις θέσεις υψηλού ρίσκου που ήταν διαθέσιμες μέχρι τώρα μόνο στους νομοθέτες σύμφωνα με τη Βασιλεία II.

Basel III

Η Βασιλεία III προτάθηκε από τους G-20 στη Βόρεια Κορέα τον Νοέμβριο του 2010 και αποτελεί το κεντρικό κομμάτι του χρηματοοικονομικού προγράμματος που συντονίστηκε από τον συμβούλιο χρηματοοικονομικής σταθερότητας. Τα σημαντικότερα στοιχεία στα οποία αναφέρεται είναι οι Κεφαλαιακές απαιτήσεις, οι οποίες αυξήθηκαν από το 5% στο 8%. Κάποια χρηματοοικονομικά εργαλεία, όπως το μερίδιο και οι φόροι περιουσίας, αποδείχτηκαν αναποτελεσματικά κατά τη διάρκεια της κρίσης, με αποτέλεσμα τα κριτήρια για την επιλογή των κατάλληλων εργαλείων στην Βασιλεία III να είναι πιο αυστηρά. Επιπλέον ο λειτουργικός κίνδυνος, που ορίζεται ως ο κίνδυνος παρουσίας ενδεχόμενων ζημιών εξαιτίας κακής διαχείρισης στο εσωτερικό του πιστωτικού ιδρύματος. Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να συνδέεται με τις ζημίες που μπορεί να προκληθούν από ανθρώπινη αμέλεια, παραβίαση εσωτερικών κανονισμών ή εσωτερική απάτη και γενικότερα από οποιοδήποτε λάθος, το οποίο οφείλεται

στον ανθρώπινο παράγοντα. Σχετίζεται ακόμη με τις ζημίες που μπορεί να προκληθούν από τα προϊόντα τεχνολογίας που χρησιμοποιεί ο οργανισμός (τα κακόβουλα λογισμικά - malware, βλάβες στην τηλεπικοινωνία, ιούς από hackers) αλλά και από ελλείψεις των εσωτερικών διαδικασιών της τράπεζας, όπως η προσπέλαση των συστημάτων ασφαλείας πληροφοριακών συστημάτων και τηλεπικοινωνιών, λόγω ανεπαρκούς συστήματος ασφαλείας, λογιστικά και φορολογικά σφάλματα καθώς και σφάλματα στην εκτέλεση συναλλαγών. Επιπρόσθετα, δύναται να σχετίζεται με ζημίες εξαιτίας εξωτερικών γεγονότων, τα οποία βρίσκονται εκτός του ελέγχου του πιστωτικού ιδρύματος (πολιτικό, νομικό και θεσμικό περιβάλλον, ληστεία, φυσικές καταστροφές, πυρκαγιά) (Andrea Resti, et al, 2007: 512-514). Τα γεγονότα του λειτουργικού κινδύνου παρουσιάζουν υψηλή συχνότητα και χαμηλό αποτέλεσμα ή χαμηλή συχνότητα και υψηλό αποτέλεσμα. Για την αποτελεσματικότερη διαχείριση του κινδύνου κρίνεται απαραίτητη η εύρεση κάποιων εργαλείων όπως: Βάσεις δεδομένων συλλογής, αξιολόγησης και αναφοράς γεγονότων και απωλειών, καινοτόμα συστήματα αξιολόγησης και διαχείρισης δυσκολιών, προσδιορισμός βασικών δεικτών κινδύνου. Επίσης, η Τιτλοφόρηση και επανατιτλοφόρηση επηρεάζεται από την αναδιαμόρφωση της Βασιλείας III. Οι κεφαλαιακές απαιτήσεις θα είναι μεγαλύτερες για θέσεις επανατιτλοφόρησης, ενώ θα εφαρμοστεί ευθυγράμμιση των κεφαλαιακών απαιτήσεων για θέσεις τιτλοφόρησης. Επιπρόσθετα η Βασιλεία III εμπεριέχει τις Απαιτήσεις, σχετικά με τις πληροφορίες που αποκαλύπτονται (Lessambo, 2012) αλλά και το Οριο της μόχλευσης, καθώς διαφορετικές τράπεζες θέτουν διαφορετική στάθμιση σε παραπλήσια στοιχεία. Έτσι, κάποιες έχουν μεγαλύτερο επίπεδο χρέους από άλλες και είναι αντίστοιχα πιο επιρρεπείς στον κίνδυνο. Προκειμένου να ξεπεραστεί αυτό το πρόβλημα, η Βασιλεία III συμπεριέλαβε μια αναλογία μόχλευσης, η οποία οριοθετεί το συνολικό ποσό των περιουσιακών στοιχείων που μια τράπεζα έχει στην κυριότητά της.

- Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών στην Πανευρωπαϊκή προσομοίωση ακραίων καταστάσεων

Μία από τις βασικές αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών (EAT), είναι να διασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία και ακεραιότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην ΕΕ. Για το σκοπό αυτό, η EAT έχει λάβει την εντολή να παρακολουθεί και να αξιολογεί τις εξελίξεις της αγοράς, καθώς και να εντοπίζει τις τάσεις, τους πιθανούς κινδύνους και τα τρωτά σημεία που απορρέουν από το μικροπροληπτικό επίπεδο.

3.4 Αξιοπιστία Τραπεζικού Συστήματος – Stress Tests

Τα stress tests χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και αποτελούσαν κυρίως εργαλείο των τραπεζών για τη διαχείριση κινδύνου (Blaschkeetal, 2001). Τον Μάιο του 1999 χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (εφεξής ΔΝΤ) και την παγκόσμια τράπεζα (εφεξής ΠΤ) ως κομμάτι από το χρηματοοικονομικό τους πρόγραμμα αξιολόγησης (ESAP) (Baudinoetal, 2018: 1). Αρχισαν όμως να χρησιμοποιούνται πιο εντατικά με αφορμή το ξέσπασμα της Παγκόσμιας Οικονομικής Κρίσης (εφεξής ΠΟΚ) το 2009, με βασικό σκοπό, αφενός να εξετάσουν το απαραίτητο, για τη σωστή λειτουργία των τραπεζών, κεφάλαιο και αφετέρου τη σωστή διαχείριση του για την προαγωγή της οικονομίας (KohnandLiang, 2019: 2).

Τραπεζικά τεστ αντοχής (stress tests) είναι ουσιαστικά προσομοιώσεις μελλοντικών οικονομικών γεγονότων, που μοντελοποιούν αντίζοα οικονομικά σενάρια (worst-case scenarios), σχεδιασμένα για να αξιολογήσουν αν μια τράπεζα ή ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα έχει επαρκή κεφάλαια για να αντέξει τις επιπτώσεις δυνητικών αρνητικών εξελίξεων στην οικονομία.

Το 2010, η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή (European Banking Authority- EBA) σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου (European Systemic Risk Board- ESRB), την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), χρησιμοποίησαν τα stress tests ως εργαλείο για την παρακολούθηση της ευρωστίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την έγκαιρη λήψη προληπτικών μέτρων, τον προγραμματισμό και την κατανομή του κεφαλαίου. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ξεκίνησε τη διαδικασία της άσκησης την 4η Μαρτίου 2011 προκειμένου να αντιμετωπίσει τη διαρκή αδυναμία του τραπεζικού τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να αξιολογήσει την αντοχή και τη φερεγγυότητα των ευρωπαϊκών πιστωτικών ιδρυμάτων σε υποθετικές, ακραίες καταστάσεις κάτω από συγκεκριμένες περιοριστικές συνθήκες. Η άσκηση διενεργήθηκε ανά τράπεζα σε συνολικό δείγμα 91 τραπεζών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από 20 κράτη μέλη. Μέσα σε αυτές τις 91 τράπεζες συμμετείχαν και πολλές τράπεζες του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, οι οποίες ήταν η Εθνική Τράπεζα, η Eurobank, η Alpha Bank, η Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος, η Τράπεζα Πειραιώς και το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο. Το τεστ αντοχής διαμορφώθηκε από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και κάλυπτε το διάστημα δύο (2) ετών 2011-2012. Έτσι, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, για να πραγματοποιηθεί η άσκηση, χρησιμοποίησε διάφορα μακροοικονομικά σενάρια, τα οποία περιελάμβαναν επιδείνωση στις κύριες μακροοικονομικές μεταβλητές, περικοπές σε κρατικά και τραπεζικά χαρτοφυλάκια, αυξημένες προβλέψεις, δυσμενείς μεταβολές στα επιτόκια και στα spreads, ώστε να

αποτυπωθεί η αύξηση των ασφαλιστρών κινδύνου, που συνδέεται με την επιδείνωση των αγορών των κρατικών ομολόγων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, προϋποθέτει ότι οι απαιτήσεις που έχουν οι τράπεζες έναντι των κυβερνήσεων θα αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως και τα υπόλοιπα χαρτοφυλάκια δανεισμού. Η αξιολόγηση της φερεγγυότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων πραγματοποιείται μέσω του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας. Ως δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας, το 2010 ορίστηκε ο δείκτης βασικών ιδίων κεφαλαίων (Tier 1) με όριο αναφοράς 6%, ενώ το 2011 ορίστηκε ο δείκτης κύριων βασικών ιδίων κεφαλαίων (Core Tier 1) με όριο αναφοράς 5%.

Τα τραπεζικά stress test διεξάγονται είτε από τις ίδιες τις τράπεζες, για να προσδιορίσουν την οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκονται ώστε να αναγνωρίσουν πιθανά προβλήματα και να καθορίσουν τα απαιτούμενα σχέδια δράσης, είτε από τις εποπτικές αρχές, στο πλαίσιο της ρυθμιστικής εποπτείας τους στον τραπεζικό τομέα. Ενώ μια τράπεζα τρέχει προσομοιώσεις σε μεμονωμένο επίπεδο, οι ρυθμιστικές αρχές των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και της κυβέρνησης χρησιμοποιούν υπολογιστικά μοντέλα προσομοίωσης σε πιο ευρεία κλίμακα χρησιμοποιώντας δεδομένα από πολλά τραπεζικά ιδρύματα προκειμένου να γίνουν πλήρως κατανοητές όλες οι πιθανές καταστάσεις τις οποίες μπορεί να κληθεί να αντιμετωπίσει το χρηματοπιστωτικό σύστημα και να αξιολογήσουν κατά πόσο μπορεί να επηρεαστεί από μία ενδεχόμενη οικονομική κρίση.

Η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται ως βασισμένη σε τραπεζικό χαρακτήρα. Οι ελληνικές τράπεζες, που λειτουργούν ως ιδρύματα διαμεσολάβησης, προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών που εκτείνονται από τη διαχείριση χαρτοφυλακίου και κατάλληλες ευκαιρίες εξοικονόμησης έως εξαιρετικές προοπτικές χρηματοδότησης όχι μόνο σε άτομα αλλά και σε επιχειρήσεις, οδηγώντας σε εκσυγχρονισμό και εναλλακτικές λύσεις ανάπτυξης (Zorounidis et al. 1995; Pasiouras et al. 2008). Με βάση το παραπάνω θα πραγματοποιηθεί η μετάβαση στο επόμενο κεφάλαιο στο οποίο θα εξετασθούν εκτενέστερα τα παραπάνω.

4. Επίδοση – Αποτελεσματικότητα & Πορεία των Ελληνικών Τραπεζών

4.1 Ιστορική Αναδρομή

Από το 1920 και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80, παράλληλα με την ανάπτυξη και την επέκταση του ελληνικού δημόσιου τομέα, ένα κρατικό ελεγχόμενο τραπεζικό σύστημα εξελίχθηκε σταθερά μέσω διαδοχικών φάσεων δημόσιας διεύρυνσης ή ενοποίησης, αλλά ποτέ δεν συρρικνώνεται. Μέχρι το 1990, η πλειοψηφία των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων ελέγχονταν από το κράτος, καθώς η κρατική κηδεμονία με πλήθος διοικητικών κανόνων ρύθμιζε μεταξύ άλλων και τις σχέσεις των τραπεζών με την πελατεία τους.¹ Παράλληλα, ο κλάδος χαρακτηρίζεται από χαμηλή διεθνοποίηση, υψηλή συγκέντρωση και ολιγοπωλιακή διάρθρωση, που κυριαρχείται από την «Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος», το μεγαλύτερο πιστωτικό ίδρυμα στην Ελλάδα έως τότε.

Το Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, άρχισε να μεταμορφώνεται. Η θεσμική απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα, η μεταβολή του πλαισίου κανόνων και εποπτείας των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, η ενίσχυση των ρυθμών ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας και η επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας, η διεθνοποίηση των οικονομικών συναλλαγών, η αξιοποίηση των εργαλείων της χρηματοοικονομικής μηχανικής (*financial engineering*), και η ταχεία τεχνολογική πρόοδος στους τομείς των επικοινωνιών και της πληροφορικής συνέβαλαν στον εκσυγχρονισμό του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος και στην προσαρμογή του στις συνθήκες που διαμορφώνονται στην ενοποιημένη Ευρωπαϊκή χρηματοπιστωτική αγορά.

Με εφελτήριο αυτές τις εξελίξεις, οι Ελληνικές τράπεζες κατάφεραν να ενισχύσουν την πιστωτική τους επέκταση, να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και να διευρύνουν τη γκάμα των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών.

¹ Κωστής Κ. (1997), "Συνεργασία και Ανταγωνισμός: τα 70 χρόνια της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών", της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών – Ιστορική βιβλιοθήκη 2, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα

Έτσι, τα Ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα απέκτησαν υψηλή οργανική κερδοφορία, σχετικά ισχυρή κεφαλαιακή βάση και χαμηλό βαθμό μόχλευσης, με περιορισμένη έκθεση σε στοιχεία του ενεργητικού που είτε άμεσα είτε έμμεσα συνδέονται με την διεθνή αναταραχή, καθιστώντας τα ιδιαίτερος ανθεκτικά στην μετέπειτα δύσκολη οικονομική συγκυρία.²

Κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπέστη σταδιακά μεν, αλλά και με πλήρη αποτελεσματικότητα, ένα ριζικό μετασχηματισμό.

Ειδικότερα καταργήθηκαν όλοι οι διοικητικοί περιορισμοί στη λειτουργία του, τα τραπεζικά επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεων σταδιακά απελευθερώθηκαν, και το επίπεδό τους πλέον καθορίζεται από τις δυνάμεις της αγοράς και είναι δυνατόν να επηρεαστεί από παρεμβάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, στα πλαίσια άσκησης της νομισματικής της πολιτικής³, καταργήθηκαν οι εξειδικευμένοι πιστωτικοί κανόνες, πλειάδα νέων τραπεζικών εργασιών και προϊόντων έκαναν την εμφάνισή τους, έπαψαν να υφίστανται οι τράπεζες ειδικού σκοπού και άρχισε η διαδικασία ιδιωτικοποίησης των δημοσίου χαρακτήρα τραπεζών, έπαψε η νομισματική χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του Ελληνικού Δημοσίου και η υποχρέωση των τραπεζών να επενδύουν υποχρεωτικά σε τίτλους του, επετράπη στις τράπεζες να παρέχουν επενδυτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες ασφαλιστικής διαμεσολάβησης, απελευθερώθηκε πλήρως η στεγαστική και καταναλωτική πίστη.

Αποτέλεσμα ήταν η προσαρμογή της χώρας μας στις συνθήκες λειτουργίας του ενιαίου χρηματοπιστωτικού χώρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά και την ένταξή της στην ευρωζώνη, το 2001. Το εγχείρημα ήταν κυρίως οικονομικό και η επιτυχία του απόλυτη. Οι ελληνικές τράπεζες ανταποκρίθηκαν με απόλυτη επιτυχία στην πρόκληση αυτής της απελευθέρωσης, η οποία είχε, μεταξύ άλλων παραγόντων, ως αποτέλεσμα και την αναβάθμιση της χώρας μας στην κατηγορία των οικονομικά αναπτυγμένων.⁴

Μέσα από μια σειρά εξαγορών και συγχωνεύσεων, κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, δημιουργήθηκαν ισχυροί τραπεζικοί όμιλοι, οι οποίοι λειτούργησαν με όρους οικονομίας της αγοράς, προς την κατεύθυνση στήριξης της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

² Σταϊκούρας Χ. (2008), Ειδική Έκδοση με θέμα «Ο Ρόλος των Τραπεζών στην Οικονομική Κρίση»: Οι προκλήσεις για το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα..., Απογευματινή, Αθήνα (στο <https://cstaikouras.gr/apogevmatini-idiki-ekdosi-me-thema-o-rol-os-ton-trapezon-stin-ikonomiki-krisi-i-proklisis-gia-to-elliniko-trapeziko-sistema/>)

³Gortsos C. (1998), *“The Greek banking system”*, Hellenic Bank Association, Sakkoulas Publishers, Athens

⁴ Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2018), «Από τα 70 στα 90, Ο απολογισμός μίας κρίσιμης εικοσαετίας», Α΄ έκδοση Μάιος 2018-Επετειακή Έκδοση ΕΕΤ - Γενική Συνέλευση 2018, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Αθήνα

Το σημαντικό εύρος των παρεχόμενων τραπεζικών υπηρεσιών και η αποδοτικότητα του κλάδου βελτίωσαν τον όγκο των συναλλαγών και την παραγωγικότητα, αφού μειώθηκαν δραστικά τα επιτόκια δανεισμού, αυξήθηκαν τα υποκαταστήματα με παρουσία ακόμη και στο εξωτερικό, τα ATMs, τα POS , ενισχύθηκαν οι χορηγήσεις στην Ελλάδα κατά €130 δισ., αυξήθηκαν οι καταθέσεις κατά €92 δισ., ενώ παράλληλα η πρόσβαση στις διεθνείς αγορές υπήρξε απρόσκοπτη και αντλήθηκαν αρκετά δισ. δανειακών κεφαλαίων.

Ένας αποτελεσματικός και ανταγωνιστικός τραπεζικός τομέας έχει μεγάλη συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη. Η συμβολή αποτελεσματικών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών στην οικονομική ανάπτυξη έχει καθιερωθεί εδώ και καιρό στην εμπειρική βιβλιογραφία (Levine, 1993).

4.2 «2010 – 2012» : Η εισαγωγή του 1^{ου} Μνημονίου στην Ελλάδα και η ανταπόκριση των τραπεζών

Ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα ήταν και παραμένει, αρκετά σοβαρός. Κατά την πρώτη φάση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης η ελληνική οικονομία κατάφερε να αποφύγει σοβαρά σοκ. Ο αντίκτυπος της GEC καθυστέρησε να επηρεάσει την Ελλάδα λόγω του γεγονότος ότι η οικονομία της είναι μια σχετικά κλειστή οικονομία, μαζί με ορισμένους ευνοϊκούς παράγοντες από τα τελευταία χρόνια, όπως η μεγάλη προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης να βελτιώσει την οικονομία της, και πιο συγκεκριμένα, να συνδράμει στη μείωση του πληθωρισμού και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων την περίοδο πριν από το 2001, λόγω των προσπαθειών της να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) [(Moschos & Chortareas, 2013)].

Η κρίση στην ελληνική οικονομία ξεκίνησε αρχικά ως κρίση του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος και ως αποτέλεσμα της ύφεσης που οφείλεται στην GEC, και στη συνέχεια οδήγησε σε μια γενική κοινωνική και πολιτική κρίση [(Kotios, Galanos, & Pavlidis, 2011)]. Η κρίση εξελίχθηκε περαιτέρω σε κρίση ρευστότητας στις περιφερειακές χώρες και στη συνέχεια έγινε κρίση χρέους και φερεγγυότητας, ενώ αργότερα εκφράζεται ως συνεχής κρίση της ύπαρξης και της συνοχής της ευρωζώνης σε διεθνείς διαστάσεις [(Shambaugh, 2012)]. Στην Ευρωζώνη, μέχρι το τέλος του 2009, ανακάλυψαν οι χρηματοοικονομικές αγορές ότι η νομισματική ένωση δεν διέθετε δημοσιονομικό συντονισμό και γνώση των κατάλληλων διαδικασιών, ώστε να είναι σε θέση να διορθώσει προβλήματα που προκύπτουν από τις διαφορές ανταγωνιστικότητας μεταξύ των κρατών μελών. Οι αδυναμίες της δομής της Ευρωζώνης αμφισβήτησαν ακόμη και την ύπαρξη κοινού

ευρωπαϊκού νομίσματος. Για το σκοπό αυτό, πολλοί αναλυτές προβλέπουν ότι η οικονομική κρίση στην Ελλάδα θα μπορούσε να γίνει η χειρότερη ύφεση στη σύγχρονη παγκόσμια ιστορία, καθώς η πλειονότητα των οργανισμών έχουν επηρεαστεί αρνητικά [(Epitropaki, 2012)].

Από την αρχή της οικονομικής κρίσης, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και η Ευρωπαϊκή Ένωση βοήθησαν την Ελλάδα με χρήματα για να μετριάσει τον οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο της κρίσης. Ως προϋπόθεση για τέτοια κεφάλαια, η Ελλάδα συμφώνησε να ελευθερώσει την οικονομία της, να ενισχύσει το τραπεζικό σύστημα και παράλληλα τη βελτίωση της εταιρικής διακυβέρνησης. Ωστόσο, λόγω αυτών των διεθνών δανείων, η ελληνική κυβέρνηση δεν μπορούσε να συνεχίσει να προστατεύει τις εγχώριες εταιρείες από τον διεθνή ανταγωνισμό. Ως εκ τούτου, η αναδιάρθρωση ήταν απαραίτητη. Οι τοπικές εταιρείες αναγκάστηκαν να αναβαθμίσουν τις δραστηριότητές τους ή να αντιμετωπίσουν πτώχευση εάν δεν μπορούσαν να ανταγωνιστούν. Η αντιμετώπιση του ανταγωνισμού σημαίνει αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου και αξιοποίηση της τεχνολογίας για την αναδιάρθρωση των επιχειρηματικών διαδικασιών. Για το σκοπό αυτό, και λόγω του ταραχώδους επιχειρηματικού περιβάλλοντος, τα τμήματα Ανθρώπινου Δυναμικού έπρεπε να χειριστούν αποτελεσματικά όλες αυτές τις αλλαγές, ενώ ταυτόχρονα αυξάνουν την παραγωγικότητα μειώνοντας παράλληλα το κόστος. Ορισμένοι αναγκάζονται να αλλάξουν δομές, να μειώσουν τις παροχές, να επιβάλουν περικοπές μισθών, να απολύσουν υπαλλήλους και να αλλάξουν συμβάσεις σε πιο ευέλικτη απασχόληση (πλήρης απασχόληση (FT) σε μερική απασχόληση (PT), λιγότερες ημέρες εργασίας, κ.λπ.) [(Mitsakis, 2014)].

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας έχει υποστεί τη χειρότερη κρίση μετά τη συντριβή του 1929, και παρόλο που η κρίση επικεντρώθηκε σε μεγάλο βαθμό στις ΗΠΑ και την Ευρώπη, οι επιπτώσεις της έχουν εξαπλωθεί σε χρηματοπιστωτικά συστήματα παγκοσμίως και έχουν διαδοθεί στις πραγματικές οικονομίες, με αποτέλεσμα τη βαθύτερη παγκόσμια οικονομική ύφεση από το ξέσπασμα του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου [(Soriano, 2011)]. Οι χρηματοοικονομικές δραστηριότητες προέρχονται τόσο από την τρέχουσα GEC και έχουν επηρεαστεί έντονα από την οικονομική αστάθεια που επηρέασε την απόδοση των οργανισμών και τις πρακτικές τους σε ανθρώπινους πόρους αντίστοιχα [(Lahteenmaki, Storey, & Vanhala, 1998)]. Ακριβέστερα για τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο, για πολλά χρόνια, οι τράπεζες ενθάρρυναν τους υπαλλήλους τους να εκμεταλλευτούν πλήρως τις διάφορες ευκαιρίες εκπαίδευσης και κατάρτισης που χρηματοδοτούνται από τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τραπεζών, εκτός από αυτές που προσφέρονται από μέσα. Ως αποτέλεσμα, ο τραπεζικός τομέας έγινε ευρέως γνωστός ως ηγέτης στην ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού. Ωστόσο, με την έλευση

του GEC, όλα άλλαξαν. Ο τομέας έχει υποστεί σημαντική αλλαγή λόγω του έντονου ανταγωνισμού, των δραστηριοτήτων συγχώνευσης και εξαγοράς και πολλών άλλων εξελίξεων που σημειώθηκαν από την ύφεση. Αναπόφευκτα, σε περιόδους οικονομικής δυσκολίας, οι πρακτικές ανθρώπινου δυναμικού συγκαταλέγονται στα πρώτα θύματα της κρίσης [(Felstead, Green, & Jewson, 2012b)].

Καθώς η Ελλάδα βρίσκεται εν μέσω της οικονομικής κρίσης και λίγο πολύ βυθίζεται στην ύφεση, σύμφωνα με τον Dimitropoulos (2012), τα τρέχοντα ζητήματα που αντιμετωπίζουν την περίοδο αυτή οι ελληνικές τράπεζες είναι τα ακόλουθα:

α) Ανάλυση μεγάλου ποσού καταθέσεων (περίπου 80 δισεκατομμύρια 2009-2011) λόγω της κρίσης και της αβεβαιότητας σχετικά με τις μελλοντικές εξελίξεις σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο,

β) Το μεγάλο μερίδιο (περίπου 60 δισεκατομμύρια) παρωχημένων ελληνικών κρατικών ομολόγων σε τραπεζικά χαρτοφυλάκια. Επομένως, μια πιθανή αθέτηση του χρέους της Ελλάδας θα οδηγήσει σε κατάρρευση και πάγωμα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος,

γ) Πρόβλημα ρευστότητας και υψηλός βαθμός εξάρτησης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και αυτή τη στιγμή είναι ο κύριος δανειστής των τραπεζών, σε αντίθεση με τον παλιό τρόπο δανεισμού (μέσω της διατραπεζικής αγοράς),

δ) Η σημαντική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και η ταυτόχρονη αύξηση των επισφαλών απαιτήσεων το 2012,

ε) Σημαντικές πιέσεις από το πρόγραμμα ανταλλαγής ομολόγων (PSI) και μεγαλύτερη πιθανότητα μείωσης του δημόσιου χρέους,

στ) Σοβαρές ανάγκες ανακεφαλαιοποίησης παρά τα πακέτα βοήθειας που έχουν ήδη παρασχεθεί,

ζ) Η μείωση των μετοχικών αξιών και της κεφαλαιοποίησης που δημιουργεί με συνέπεια δυσκολία στην εφαρμογή μελλοντικών αυξήσεων κεφαλαίου και τέλος, τα συνολικά περιουσιακά στοιχεία του ελληνικού τραπεζικού τομέα επιβαρύνθηκαν με δεκαπλάσια άνοδο μεταξύ του 2005 και του 2011, οδηγώντας στην περαιτέρω συγκράτηση του συστήματος για να απορροφήσει το σοκ της κρίσης, καθώς όσο υψηλότερο είναι το ποσοστό των δεσμευμένων περιουσιακών στοιχείων του, τόσο πιο ευάλωτο γίνεται ένα τραπεζικό ίδρυμα [(Dimitropoulos, 2012)][(Mitsakis, 2014)].

Προφανώς, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας αντιμετωπίζει άνευ προηγουμένου προκλήσεις από την κλιμακούμενη οικονομική κρίση που δοκιμάζει την ανθεκτικότητα του συστήματος

κάτω από τη βαθιά ύφεση, την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους και τη συνολική μείωση των παραδοσιακών πηγών ρευστότητας που προέρχονται από τις διεθνείς αγορές λόγω της επιδείνωσης της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνική κυβέρνηση [(Mylonas, 2013)]

Ακόμα χειρότερα για τις τράπεζες, οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας παραμένουν σκοτεινές με τους περισσότερους αναλυτές να προβλέπουν ότι η οικονομία συρρικνώνεται κατά 2,5 έως 3,5 τοις εκατό ως δημοσιονομική εξυγίανση, περικοπές μισθών του ιδιωτικού τομέα και υψηλή αύξηση της ανεργίας. Κατά συνέπεια, η κλιμάκωση της ελληνικής χρηματοπιστωτικής κρίσης οδήγησε σε ταχεία επιδείνωση του τραπεζικού συστήματος. Αυτή η διαβάθμιση επικεντρώθηκε στην Ελλάδα το δεύτερο εξάμηνο του 2009 και στις αρχές του 2010, δημιούργησε ένα εξαιρετικά δύσκολο οικονομικό και χρηματοοικονομικό περιβάλλον [(Mitsakis, 2014)].

Προφανώς, η ισχύς και η οικονομική σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στις εθνικές οικονομίες παγκοσμίως. Από τη μία πλευρά, ένας δυναμικός τραπεζικός τομέας επιταχύνει την οικονομική ανάπτυξη ενός έθνους. Από την άλλη πλευρά, η χρηματοοικονομική αστάθεια στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα προκαλεί πολλές ελλείψεις στο μακροοικονομικό επίπεδο μιας χώρας (Kashyap and Stein 1994).

Τα τελευταία 8 χρόνια, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει αλλάξει ριζικά, όπως αναφέρουν οι Dimitras et al. (Dimitras et al. 2013, 2017). Καταργήθηκαν όλοι οι περιορισμοί σχετικά με την κυκλοφορία κεφαλαίων και τους όρους λειτουργίας του. Συγκεκριμένα, στις αρχές του 2008, λειτουργούσαν στην Ελλάδα αρκετά τραπεζικά ιδρύματα (Garefalakis et al. 2017). Στις αρχές του 2010, οι αγορές άρχισαν να αμφισβητούν τη βιωσιμότητα της ελληνικής οικονομίας και τον διακανονισμό των ελληνικών ομολόγων λόγω της νομισματικής κρίσης. Προκειμένου να ξεπεραστεί η αυξανόμενη δυσκολία δανεισμού, η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να υιοθετήσει ένα χρηματοδοτικό πρόγραμμα σύμφωνα με τις οδηγίες της ΕΕ και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ). Η έλλειψη ρευστότητας και αξιοπιστίας επηρέασε έντονα τον ελληνικό τραπεζικό τομέα κυρίως κατά το 2010. Το 2010, οι περισσότερες ελληνικές εμπορικές τράπεζες προσπάθησαν να βελτιώσουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια. Στις 11 Οκτωβρίου 2011 ανακοινώνεται ότι κρατικοποιήθηκε η ελληνική τράπεζα Proton Bank, καθώς αιτήθηκε κεφαλαιακή ενίσχυση από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Η απόφαση πάρθηκε από τον Υπουργό Οικονομικών έπειτα από απαίτηση της Τράπεζας της Ελλάδος. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη κρατικοποίηση που προέκυψε κατά την διάρκεια της κρίσης χρέους. Αν και οι συνεταιριστικές τράπεζες δεν το έκαναν, εξακολουθούν να φαίνονται λιγότερο επηρεασμένοι από την οικονομική κρίση. Θα πρέπει, ωστόσο, να ληφθεί υπόψη ότι οι ελληνικές συνεταιριστικές τράπεζες κατέχουν σχεδόν διπλάσιο αριθμό

μη κερδοσκοπικών δανείων σε σύγκριση με τις εμπορικές τράπεζες (National Bank of Greece 2010).

Τον Φεβρουάριο του 2010, η ελληνική κυβέρνηση προβαίνει στην ανακοίνωση μέτρων υπέρ της λιτότητας, με κεντρικό άξονα τον δημόσιο τομέα, με πάγωμα μισθών και περικοπές επιδομάτων ενώ τον Μάρτιο ανακοινώνει νέο πακέτο μέτρων λιτότητας, όπως εκ νέου μειώσεις σε επιδόματα, μισθούς, δώρα, αύξηση ΦΠΑ και τεκμηρίων διαβίωσης.

Στις αρχές Απριλίου, η ελληνική κυβέρνηση αιτείται στην Ευρωζώνη την ένταξή της στον μηχανισμό στήριξης και τον Μάιο υπογράφεται το πρώτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής (μνημόνιο)⁵, με παροχή οικονομικής βοήθειας από την Ευρωζώνη 80 δισ. ευρώ και 30 δισ. ευρώ από το ΔΝΤ, με στόχο την κάλυψη των αναγκών σε χρονικό ορίζοντα 3 ετών και επιστροφή σε οικονομική ανάπτυξη και διατήρηση αυτής.

Βασικό στόχο αποτελούσε, η μείωση του δημόσιου ελλείμματος κατά 11% του ΑΕΠ ως το 2013 και κάτω του 3% ως το 2014. Για την ενεργοποίηση του πακέτου διάσωσης η ελληνική κυβέρνηση υπόσχεται μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης και οικονομικής μεταρρύθμισης στους πιστωτές και στην συνέχεια ανακοινώνει νέο πακέτο μέτρων λιτότητας, με μείωση των δημοσίων δαπανών, αύξηση των εσόδων μέσω αύξησης του ΦΠΑ, πάταξη της φοροδιαφυγής, περικοπές επιδομάτων στον δημόσιο τομέα, αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης στο ασφαλιστικό τομέα και μείωση του κατώτατου μισθού στο εργασιακό. (Πρώτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής, 2010, Nelson R., 2011).

Στα πλαίσια της προστασίας της Ευρωζώνης για την αναστολή της εξάπλωσης της κρίσης, δημιουργήθηκε ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας για παροχή οικονομικής βοήθειας στα κράτη μέλη της ευρωζώνης ως 500 δισ. ευρώ. (Nelson R., 2011). Για την διασφάλιση της εφαρμογής των όρων του οικονομικού προγράμματος, εκπρόσωποι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ, δημιούργησαν μια επιτροπή αξιολόγησης, την λεγόμενη Τρόικα. Η εκταμίευση του πρώτου προγράμματος ανήλθε σε 73 δισ. ευρώ, ενώ το αδιάθετο ποσό σε 34,3 δισ. ευρώ. (52,9 δισ. ευρώ από ΕΕ και 20,1 δισ. ευρώ από ΔΝΤ).

Επίσης, στις 29/06/2011 ψηφίζεται το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2012-2015, με θέσπιση μέτρων για την αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών και την ρύθμιση της φορολογίας. Επιπλέον, πραγματοποιείται η ίδρυση του οργανισμού Αποκρατικοποιήσεων με στόχο, την αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου. (Μεσοπρόθεσμο Σχέδιο 2012-2015).

⁵ Η Ελλάδα μπήκε σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής στις 03/05/2010.

Το Ιούνιο και Ιούλιο του 2011, η ελληνική οικονομία συρρικνώθηκε και η ΕΕ, το ΔΝΤ και η ΕΚΤ συζήτησαν νέο πακέτο διάσωσης για την χώρα και προτάθηκε στους ιδιώτες κατόχους των ελληνικών ομολόγων, να αποδεχτούν απώλειες κατά 50 δισ. ευρώ ως το 2014 (PSI) από τις επενδύσεις τους, συμμεριζόμενοι την ελληνική κρίση και βοηθώντας στην αντιμετώπιση της. Η διαδικασία θα γινόταν, με την ανταλλαγή ομολόγων την περίοδο που για την Ελληνική κυβέρνηση θα οριζόταν επισήμως αθέτηση από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης και οι κάτοχοι των ομολογίων θα εξοφλούνταν όχι έγκαιρα και πλήρως, όπως αρχικά έπρεπε να γίνει. (Nelson R., 2011).

Η κρίση της ελληνικής οικονομίας αποδίδεται συνήθως στο δημοσιονομικό εκτροχιασμό του 2008. Οι μετέπειτα χειρισμοί οδήγησαν στην απώλεια ελέγχου της σχέσης δημοσιονομικού ελλείμματος και χρέους, στην αδυναμία εξυπηρέτησης του τελευταίου και την αποκοπή της χώρας από τις αγορές. Έτσι, δημοσιονομική κρίση και η κρίση χρέους μετατράπηκαν σε χρηματοπιστωτική κρίση λόγω της κατάρρευσης των ελληνικών ομολόγων.

Το εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα δέχτηκε πολλαπλά πλήγματα. Αρχικά, η βαθεία και παρατεταμένη ύφεση, είχε υποσκάψει με δραματικό τρόπο την ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου. Επιπλέον, είχαν υποστεί σημαντικές απώλειες από την αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους (PSI και επαναγορά) ενώ παράλληλα υπήρξε σημαντική εκροή καταθέσεων, δημιουργώντας ένα τεράστιο χρηματοδοτικό άνοιγμα. Τέλος, οι ελληνικές τράπεζες, από το ξέσπασμα της διεθνούς κρίσης, είχαν βρεθεί για μεγάλα χρονικά διαστήματα τελείως αποκομμένες από τη διεθνή διατραπεζική αγορά, με τους μηχανισμούς του Ευρωσυστήματος (ΕΚΤ και ΕΛΑ) να αποτελούν σχεδόν μοναδικές πηγές παροχής ρευστότητας. Είχαν επομένως προκύψει σοβαρά θέματα σχετικά με τη φερεγγυότητα και την βιωσιμότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων, πόσο δε μάλλον με την ικανότητά τους να τροφοδοτήσουν την οικονομία με την απαραίτητη ρευστότητα.

Όπως είναι φυσικό, η ομαλοποίηση της κατάστασης προϋπέθετε πρωταρχικά αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, βασική παράμετρος της οποίας είναι η διασφάλιση ότι τα τραπεζικά ιδρύματα είναι επαρκώς κεφαλαιοποιημένα. Υπήρχε σημαντικό πρόβλημα βιωσιμότητας, τουλάχιστον από την πλευρά του ενεργητικού, το οποίο σχετιζόταν τόσο με τις ζημιές που προέκυψαν από την αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους, όσο και με τις ιδιαίτερα δυσμενείς τάσεις στην εξυπηρέτηση του δανειακού τους χαρτοφυλακίου.

Με την ανακοίνωση του πρώτου σχεδίου ανταλλαγής, τον Ιούλιο του 2011, οι τράπεζες προχώρησαν τον επόμενο μόλις μήνα σε μια πρώτη καταγραφή ζημιών από το ομολογιακό τους χαρτοφυλάκιο, ύψους τεσσάρων δισεκατομμυρίων ευρώ. Μετά τις αλλεπάλληλες προσαρμογές του προγράμματος, στη βάση αποσπασματικών πληροφοριών (αλλά και

πιέσεων) οι αρχικές προβλέψεις αναπροσαρμόζονταν. Έτσι κατεγράφησαν επί πλέον απώλειες 5,8 δισεκατομμύρια ευρώ τον Ιανουάριο του 2012, άλλα 15,2 δισεκατομμύρια ευρώ τον Μάρτιο και επί πλέον 4,1 δισεκατομμύρια τον Απρίλιο του 2012. Το τελικό ποσό έφτασε στα 31,8 δισεκατομμύρια ευρώ, πέραν των προβλέψεων του Ιουνίου του 2011, όπως φαίνεται στη στήλη (2) του πίνακα 4.1. και οι τράπεζες βρέθηκαν με αρνητικά ίδια κεφάλαια ύψους περίπου 10 δισεκατομμυρίων ευρώ. Όσον αφορά τις αναμενόμενες ζημιές από το δανειακό χαρτοφυλάκιο, αυτές αναφέρονται στη στήλη (3) του πίνακα 4.1 και ανέρχονται σε περίπου 22 δις ευρώ για την περίοδο Ιουνίου 2011 – Δεκεμβρίου 2014, πέραν των προβλέψεων που περιλαμβάνονταν στις οικονομικές καταστάσεις του Δεκεμβρίου του 2011.

Πίνακας 4.1: Προσδιοριστικοί παράγοντες των κεφαλαιακών αναγκών του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος σε ενοποιημένη βάση για την περίοδο Δεκεμβρίου 2011- Δεκεμβρίου 2014 (εκατ. Ευρώ).

	Κύρια βασικά ίδια κεφάλαια (Δεκ. 2011) ¹	Καθαρές ζημιές λόγω PSI ²	Αναμενόμενες καθαρές ζημιές πιστωτικού κινδύνου ³	Εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου ⁴	Στόχος για κύρια βασικά ίδια κεφάλαια (Δεκ. 2014)	Κεφαλαια κές ανάγκες
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(7)=(5)- {(1)+(2)+(3)+(4)}
Συστημικά ΧΠΠ ⁵	17.944	-24.060	-16.784	11,093	15.693	27.501
Μη Συστημικά ΧΠΠ	4.175	-7.812	-5.323	288	4.369	13.041
Σύνολο	22.119	-31.872	-22.107	11.381	20.062	40.542
Καθαρή επίπτωση από ήδη πραγματοποιημένες ανακεφαλαιοποιήσεις κα εξυγιάνσεις ⁶						1.400

	Κόστος πιθανών μελλοντικών εξυγιάνσεων μη συστημικών εμπορικών τραπεζών	3.100
	Απόθεμα ασφαλείας	5.000
Εκτίμηση Συνολικών Χρηματοδοτικών Πόρων		≈50.000
¹ Σύμφωνα με τις οικονομικές καταστάσεις Δεκεμβρίου 2001, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η επίδραση του PSI ² Ζημίες πέραν των προβλέψεων του Ιουνίου 2011 για το PSI ³ Πέραν των συσσωρευμένων προβλέψεων του Δεκεμβρίου 2011. Αφορούν στην περίοδο Ιουνίου 2011-Δεκεμβρίου 2014. Συμπεριλαμβάνονται δάνεια προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα, το εξωτερικό, και τις ΔΕΚΟ βάσει των εκτιμήσεων της BlackRock, προσαυξημένες με εκτιμήσεις της ΤτΕ για τις αναμενόμενες ζημίες από τη χορήγηση νέων δανείων κατά την περίοδο 2012-2014. ⁴ Όπως προκύπτει από τη συντηρητική θεώρηση της ΤτΕ των τριετών επιχειρησιακών σχεδίων, τα οποία είχαν υποβληθεί τον Ιανουάριο 2012. ⁵ Τα συστημικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα είναι: Εθνική Τράπεζα, Eurobank, Alpha Bank και Τράπεζα Πειραιώς. ⁶ Πρόκειται για τις αναδιαρθρώσεις των εμπορικών τραπεζών ΑΤΕ-Bank, Proton και T-Bank και των συνεταιριστικών Αχαϊκή, Λαμίας και Λέσβου-Λήμνου .		
Πηγή: “Report on the Recapitalization and Restructuring of the Greek Banking Sector”, Bank of Greece, December 2012.		

Αναγνωρίζοντας έγκαιρα το πρόβλημα, η ΤτΕ εκπόνησε (Μάρτιος 2012) μελέτη στρατηγικής αξιολόγησης του τραπεζικού τομέα, στόχος της οποίας ήταν η διερεύνηση των προοπτικών βιωσιμότητας εκάστου ιδρύματος. Από τη μελέτη αυτή προέκυψε κάτι πολύ ενδιαφέρον. Τέσσερις τράπεζες θεωρήθηκαν κατάλληλες για στήριξη με δημόσιους πόρους (Εθνική, Πειραιώς, Eurobank και Alpha Bank). Έγινε δηλαδή ένας διαχωρισμός μεταξύ «συστημικών» και «μη συστημικών» τραπεζών, με τις πρώτες να μπαίνουν κάτω από την προστατευτική ασπίδα του δημοσίου, και, για τις οποίες, εκπονήθηκε σχέδιο ανακεφαλαιοποίησης. Οι μη συστημικές, θα έπρεπε να ανακεφαλαιοποιηθούν αποκλειστικά από τον ιδιωτικό τομέα, μέχρι το τέλος Απριλίου 2013. Σε περίπτωση αποτυχίας της προσπάθειας, αυτές υπήρχε η πρόβλεψη

να τεθούν σε διαδικασία εξυγίανσης μέχρι το τέλος Ιουνίου 2013, προφανώς ακολουθώντας την πεπατημένη των εξυγιάνσεων της Proton Bank και της Αγροτικής Τράπεζας.

Για την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών κάθε τράπεζας, η μελέτη επικεντρώθηκε στον Δείκτη Κυρίων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων (Core Tier 1), ο οποίος πρέπει να είναι τουλάχιστον 9% το 2012 και τουλάχιστον 10% για τα έτη 2013 και 2014.⁶ Στη βάση αυτής της απαίτησης, οι συνολικές κεφαλαιακές ανάγκες για τις δύο κατηγορίες τραπεζών ανέρχονται σε 40,5 δις ευρώ, σύμφωνα με στην τελευταία στήλη του πίνακα 4.1, τα οποία προκύπτουν ως η διαφορά ανάμεσα στα κεφάλαια που απαιτούνται για την ικανοποίηση του παραπάνω στόχου (στήλη (5)), και τις εκτιμήσεις για τα διαθέσιμα κεφάλαια, δηλαδή το άθροισμα των στηλών (1) έως (4). Οι εκτιμήσεις αυτές έγιναν στη βάση πολύ συντηρητικών σεναρίων και, ουσιαστικά, στηρίζονται στην έκθεση της BlackRock. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, οι ανάγκες των «συστημικών» τραπεζών αντιστοιχούν στο 68% των συνολικών, ενώ αξίζει ίσως να αναφερθεί ότι, σε μια μεταγενέστερη άσκηση (Οκτώβριος 2012) οι αρχικές εκτιμήσεις επαληθεύτηκαν πλήρως.

Από τον πίνακα 4.1 φαίνεται επίσης ότι, τα συνολικά δεσμευμένα κεφάλαια υπερβαίνουν τα προαναφερθέντα κατά 9,5 δις Ευρώ. Ένα μέρος από τα επιπρόσθετα αυτά κεφάλαια έχει ήδη αναλωθεί κατά την εξυγίανση τριών εμπορικών τραπεζών και τριών συνεταιριστικών, ενώ ένα μεγαλύτερο ποσό έχει δεσμευτεί για πιθανές μελλοντικές επιχειρήσεις εξυγίανσης. Τέλος, ένα ποσό περίπου πέντε δις ευρώ χρησιμεύει ως απόθεμα ασφαλείας, σε περίπτωση που οι εκτιμήσεις αποδειχτούν αισιόδοξες.

Η μεθοδολογία και οι λεπτομέρειες για τις εκτιμήσεις των κεφαλαιακών αναγκών περιγράφονται αναλυτικά σε ειδική έκθεση της τράπεζας της Ελλάδος.⁷ Τα στοιχεία του ενεργητικού που υποβλήθηκαν σε άσκηση αντοχής (stress test) ανερχόταν συνολικά σε € **223,5 δις**, το οποίο αντιστοιχεί στο δανειακό χαρτοφυλάκιο που είναι εκτεθειμένο σε ελληνικό κίνδυνο. Αυτό χωρίστηκε σε επτά υποκατηγορίες (π.χ. στεγαστικά, καταναλωτικά, δάνεια μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ναυτιλιακά κλπ) και κάθε υποκατηγορία εξετάστηκε στη βάση των σχετικών κινδύνων.⁸

⁶ Το Μνημόνιο του Δεκεμβρίου προβλέπει ελάχιστο δείκτη 9% για ολόκληρη την περίοδο.

⁷ Βλ. Bank of Greece [(Δεκέμβριος 2012)].

⁸ Στην ουσία πρόκειται για οικονομετρικές αναλύσεις, όπου κάθε υποχαρτοφυλάκιο συνδέθηκε με ένα σετ σχετικών μεταβλητών. Στη βάση αυτών των παραδοχών έγινε η οικονομετρική εκτίμηση, χρησιμοποιώντας το ΑΕΠ, την ανεργία, τον δείκτη τιμών ακινήτων κλπ ως επεξηγηματικές μεταβλητές, σε δύο σενάρια, το βασικό και το αρνητικό. Το βασικό σενάριο στηρίζεται στις προβλέψεις του μνημονίου, ενώ το αρνητικό σε παραδοχές της ίδιας της ΤτΕ. Παρεμπιπτόντως, η μεταβλητή που φαίνεται να έχει τη μεγαλύτερη επεξηγηματική για τα συγκεκριμένα δάνεια αξία είναι ο λόγος μεταξύ του ύψους του δανείου και της αξίας του ακινήτου (Loan-to-Value ratio).

Προκειμένου να διαμορφωθεί μια αίσθηση της συντηρητικότητας με την οποία έγιναν οι εκτιμήσεις, μια σύντομη περιγραφή της αξιολόγησης του στεγαστικού χαρτοφυλακίου, ύψους περίπου € 68 δις, είναι μάλλον αρκετή. Αρχικά, η BlackRock συνέλεξε στοιχεία από μεσίτες για τις αξίες των ακινήτων, συγκρίνοντάς τες με τις αξίες της υποθήκης που κατέγραφαν οι τράπεζες. Αυτό οδήγησε σε μείωση των αξιών των υποθηκών κατά 39%. Δεύτερον, όλα τα αναδιαρθρωμένα δάνεια κατεγράφησαν ως μη εξυπηρετούμενα, ανεβάζοντας τον σχετικό δείκτη από 14,6% σε 21,8%. Τέλος, καταχωρήθηκαν κόστη 17% επί της αξίας των υποθηκευμένων ακινήτων για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, για την κάλυψη νομικών εξόδων και ρευστοποίησης των ακινήτων.

Βάσει αυτών των δεδομένων οι αναμενόμενες απώλειες στο βασικό σενάριο εκτιμώνται σε 5,9% (€ 4,1 δις) επί του συνόλου για την επόμενη τριετία και 8,6% (€5,9 δις) για την υπολειπόμενη διάρκεια των δανείων. Στο χειρότερο σενάριο οι αντίστοιχες απώλειες ανέρχονται σε 9,3% (€6,3 δις) και 14,3% (€ 9,3 δις). Αξίζει δε να υπογραμμιστεί ότι τα μεγέθη που αναφέρονται στον *πίνακα_* είναι αυτά που προέκυψαν από το αρνητικό σενάριο. Τον Απρίλιο του 2012, διοχετεύτηκαν στο ΤΧΣ 25 δισεκ. ευρώ, με τη μορφή ομολόγων του EFSF. Το Μάιο του 2012, το ΤΧΣ χορήγησε στις «συστημικές τράπεζες» € 18 δις ως προκαταβολή έναντι μελλοντικών αυξήσεων κεφαλαίου, ώστε να πληρούν την βασική υποχρέωση για Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας 8%. Το Νοέμβριο του 2012, εκδόθηκε η Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38, περί των όρων και των εργαλείων της ανακεφαλαιοποίησης από το ΤΧΣ. Σχεδόν ταυτόχρονα, η Τράπεζα της Ελλάδος ανακοίνωσε επίσημα τις κεφαλαιακές ανάγκες καθεμίας και τις κάλεσε να ολοκληρώσουν τις διαδικασίες ανακεφαλαιοποίησης έως το τέλος Απριλίου του 2013. Κατεβλήθη δεύτερη προκαταβολή έναντι της οριστικής ανακεφαλαιοποίησης ύψους € 16 δις.

Συμπερασματικά, η επιτυχής ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών, σε συνδυασμό με την προϊούσα αναδιάρθρωση του κλάδου, εκτιμήθηκε ότι μπορεί να αποκαταστήσει σταδιακά την εμπιστοσύνη των αγορών και των καταθετών. Επομένως, με την ολοκλήρωση του εγχειρήματος, δημιουργήθηκαν ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη στήριξη της ελληνικής οικονομίας από την πλευρά του τραπεζικού συστήματος.

4.3 Βασικά Μεγέθη

Οι βασικές πηγές χρηματοδότησης του ενεργητικού μιας τράπεζας είναι οι καταθέσεις, ο διατραπεζικός δανεισμός, η έκδοση αξιογράφων διαφόρων μορφών (από κοινές ομολογίες μέχρι τιτλοποιήσεις) και ο δανεισμός από την κεντρική τράπεζα, που στην δική μας περίπτωση είναι το Ευρωσύστημα. Στη συνέχεια θα εξεταστούν οι σχετικές εξελίξεις του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, ξεκινώντας απ' τις καταθέσεις.

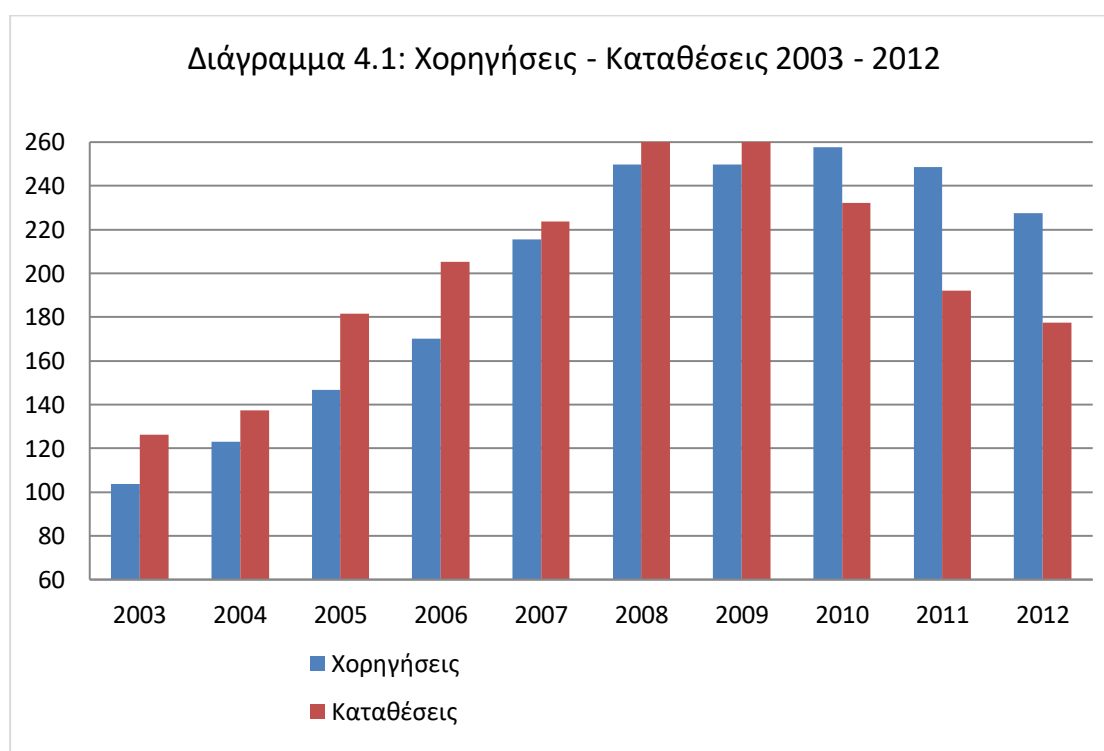
Όπως φαίνεται στον *πίνακα 4.2*, οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα παρουσίαζαν μια σταθερή άνοδο μέχρι το 2009, μέχρι δηλαδή το ξέσπασμα της κρίσης. Έκτοτε παρουσιάζεται ραγδαία πτώση. Το φαινόμενο είναι από μόνο του ανησυχητικό, αν λάβει κανείς υπόψη ότι η σωρευτική απώλεια των ιδιωτικών καταθέσεων από το τέλος του 2009 μέχρι τον Νοέμβριο 2012 ήταν πάνω από 90 δισεκατ. Ευρώ, δηλαδή κατά 34%.

Πίνακας 4.2: Καταθέσεις και Repos στα NXI στην Ελλάδα (εκτός ΤτΕ), υπόλοιπα τέλους περιόδου (δισεκ. Ευρώ)					
Έτος	Γενική Κυβέρνηση	Επιχειρήσεις και νοικοκυριά	Μη κάτοικοι ΕΖ	Καταθέσεις ιδιωτικού τομέα	Σύνολο καταθέσεων
1	2	3	4	5(=3+4)	6(=2+5)
2005	5,9	159,6	22,1	181,7	187,6
2006	6	174,9	30,5	205,4	211,1
2007	7	179,9	43,8	223,7	230,7
2008	8,3	227,6	42,3	269,9	278,2
2009	7,9	237,5	32,2	269,7	277,6
2010	13,3	209,6	22,6	232,2	245,5
2011	8,6	174,2	18	192,2	200,8
2012	11,9	161,4	16,1	177,5	189,4
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας (Ιαν-Φεβρ. 2013)					

Η απώλειες στις καταθέσεις των μη κατοίκων της Ευρωζώνης είναι 62%, το οποίο σημαίνει αυτή η κατηγορία όχι μόνο αντέδρασε άμεσα με το ξέσπασμα της κρίσης, αλλά και η εκροή κεφαλαίων ήταν πολύ πιο δραστική. Οι διακυμάνσεις των καταθέσεων της Γενικής Κυβέρνησης θα πρέπει να θεωρείται ότι οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες, όπως π.χ. σε εκταμιεύσεις των δόσεων της δανειακής σύμβασης και οι καθυστερήσεις των πληρωμών του δημοσίου.

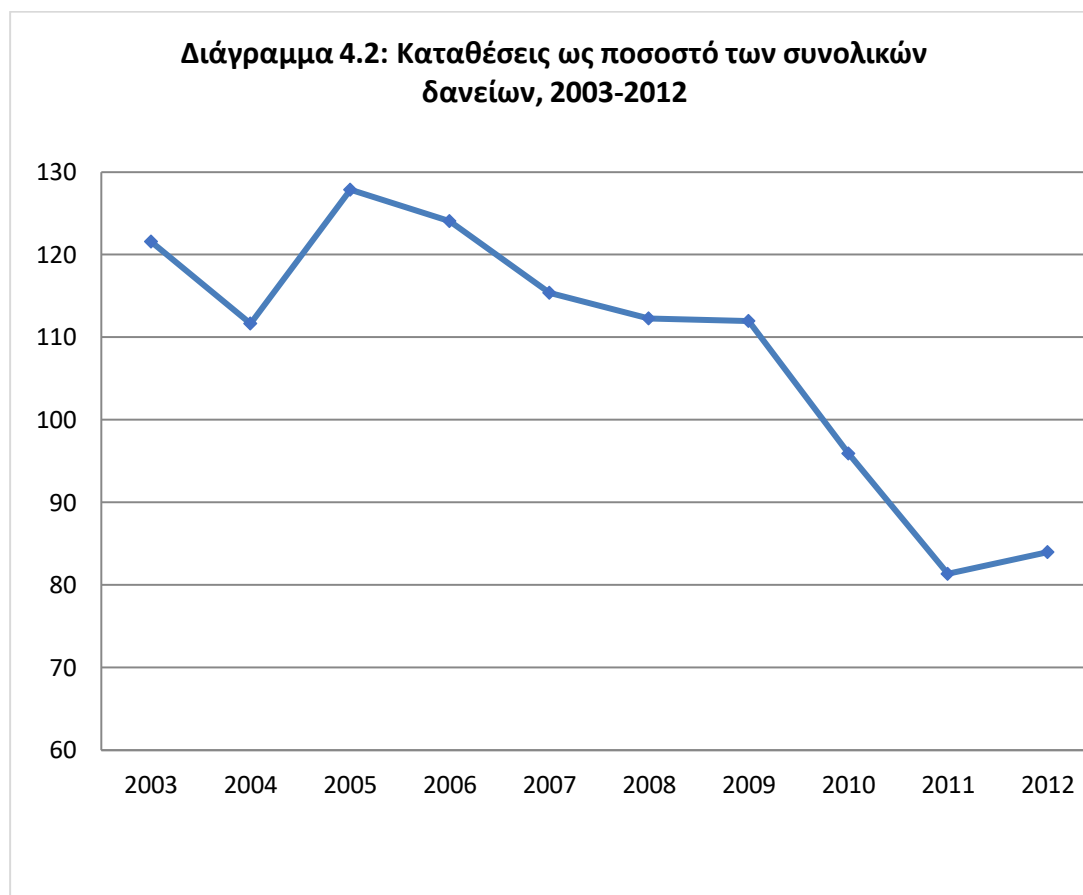
Πέραν του ότι οι εκροές των καταθέσεων αντανakλούν έλλειψη εμπιστοσύνης σε πολλαπλά επίπεδα, δημιουργούν μια επιπρόσθετη πίεση στην οικονομία. Οι καταθέσεις, πέραν του ότι η πλέον φτηνή χρηματοδότηση του χαρτοφυλακίου των δανείων, θεωρείται και η πιο σταθερή βάση χρηματοδότησης.

Επειδή δε τα δάνεια είναι συνήθως πολύ μεγαλύτερης διάρκειας απ' τις καταθέσεις, άρα δεν μπορούν να μειωθούν με αντίστοιχους ρυθμούς, το διευρυνόμενο χάσμα μεταξύ των δύο αποτελεί βασικό δείκτη της ικανότητας του τραπεζικού συστήματος να στηρίζει τις χρηματοδοτικές ανάγκες της πραγματικής οικονομίας, όπως επίσης και την μεγάλη απειλή για τον ιδιωτικό τομέα. Οι εξελίξεις αυτές αποτυπώνονται στο *διάγραμμα 4.1*.

Ένας άλλος τρόπος αποτύπωσης του λειτουργικού χρηματοδοτικού κενού είναι ο λόγος μεταξύ των δύο παραπάνω μεταβλητών. Υπό φυσιολογικές συνθήκες, ο δείκτης πρέπει να κινείται στην περιοχή πάνω από το 100% προκειμένου να αποτελεί ασπίδα προστασίας έναντι του κινδύνου ρευστότητας (liquidity risk) και χρησιμοποιείται ευρέως στην ανάλυση κινδύνων. Όπως όμως φαίνεται στο *διάγραμμα 4.2*, ο δείκτης, πέραν του ότι εμφανίζεται καθοδικός μετά το 2005, η πτώση γίνεται πολύ πιο έντονη μετά το 2009 και το 2012 κινείται στην περιοχή του 80%. Αυτό σημαίνει ότι το σύστημα κινδυνεύει να χαρακτηριστεί ευάλωτο, κυρίως γιατί η διαταραχή μετά το 2009 προέρχεται από την πλευρά των καταθέσεων.

Υφίσταται με άλλα λόγια κίνδυνος να ασκηθεί περαιτέρω πίεση, από τις αγορές ή την «τρίκα», για απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα, σε περίπτωση παγιοποίησης, πόσο μάλλον επιδείνωσης, της σημερινής κατάστασης. Παρά ταύτα, αξίζει να σημειωθεί μια πρώτη ένδειξη σταθεροποίησης το 2012.

Ο πίνακας 4.3 δείχνει τόσο τα απόλυτα μεγέθη όσο και τη σωρευτική μείωση των δανείων στο επίμαχο διάστημα 2008-2012.

Με εξαίρεση τα καταναλωτικά δάνεια, η μείωση των στεγαστικών και των επιχειρηματικών κατά τη διάρκεια της κρίσιμης τετραετίας παραμένει σε μονοψήφια νούμερα, πολύ μικρότερα από την σωρευτική πτώση του ΑΕΠ (-26%) ή της εγχώριας ζήτησης (-41%).

Παρά ταύτα, η τάση είναι ανησυχητική, όπως δείχνουν οι ποσοστιαίες ετήσιες μεταβολές των διαφόρων κλάδων, οι περισσότεροι των οποίων έχουν περάσει σε φάση ήπιας απομόχλευσης, σύμφωνα με τα σκιασμένα στοιχεία του πίνακα 4.4.

Πίνακας 4.3: Χρηματοδότηση εγχώριων επιχειρήσεων (πλην NXI) και νοικοκυριών από τα εγχώρια NXI, 2008-2012 (υπόλοιπα τέλους περιόδου, δισεκ. Ευρώ)

		2008	2009	2010	2011	2012	Μεταβολή 2008-12
1	Επιχειρήσεις και ελεύθεροι επαγγελματίες	132,5	130,1	123,2	135,5	121,1	-8,6%
1.1	Ελεύθεροι επαγγελματίες*	μδ	μδ	μδ	15,4	13,8	
2	Ιδιώτες και μη κερδοσκοπικά ιδρύματα	117,2	119,6	118,1	113,1	106,5	-9,1%
2.1	Εκ των οποίων: Καταναλωτικά	36,4	36,0	35,1	33,0	30,2	-17%
2.2	Στεγαστικά	77,7	80,6	80,5	78,4	74,6	-4%
3	Συνολική χρηματοδότηση εγχώριου ιδιωτικού τομέα (1+2)	249,7	249,7	257,8	248,5	227,5	-8,9%

Πηγή: ΤτΕ, Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Ιαν-Φεβ 2013

*Από τον Ιούνιο του 2010, τα δάνεια προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία και δεν ενσωματώνονται στα δάνεια προς τις επιχειρήσεις.

Πίνακας 4.4: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές χρηματοδότησης επιλεγμένων κλάδων από τα εγχώρια NXI, 2008-2012						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Τουρισμός	+23,9%	+19,8%	+7,7%	+2,9%	-2,3%	+1,1%
Ναυτιλία	+32%	+18,8%	+4%	+4,2%	+2,4%	-3,4%
Κατασκευές	+29,6%	+35,2%	+2,6%	+1,9%	-7,4%	-1,9%
Γεωργία	+9,8%	+20,3%	+3,7%	+1,1%	-5,6%	-6,3%
Βιομηχανία	+11,2%	+15,9%	-3,6%	-2%	+0,1%	-2,1%
Εμπόριο	+17,8%	+19,6%	+4,1%	-3,5%	-6%	-7,4%
Πηγή: ΤτΕ, Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας (Ιαν-Φεβρ. 2013)						

4.4 Ρευστότητα Τραπεζών

Όπως είναι γνωστό, οι ελληνικές τράπεζες έχουν αποκλειστεί από τη διατραπεζική αγορά βραχυπρόθεσμου δανεισμού. Επομένως μια από τις παραδοσιακές και ευρέως χρησιμοποιούμενες πηγές ανακύκλωσης πλεονάζουσας ρευστότητας παραμένει ουσιαστικά κλειστή, αν και υπάρχουν κάποιες πρώτες ενδείξεις ανοίγματος σε πολύ μικρή κλίμακα, με τη χρήση ομολόγων EFSF, ή κρατικών με υψηλή πιστοληπτική διαβάθμιση, ως ενέχυρο.

Μια δεύτερη παραδοσιακή πηγή άντλησης ρευστότητας είναι μέσω εκδόσεων τραπεζικών ομολόγων. Υπάρχουν τρεις κατηγορίες. Τα παραδοσιακά ομόλογα, δηλαδή αυτά που εκδόθηκαν χωρίς ιδιαίτερες εγγυήσεις, τα τιτλοποιημένα δάνεια, καθώς και τα λεγόμενα «καλυμμένα» ομόλογα (covered bonds), τα οποία επίσης είναι τιτλοποιημένα δάνεια, αλλά με πολύ αυστηρότερες διασφαλίσεις. Πρόκειται δηλαδή για την χονδρική αγορά μεσο-μακροπρόθεσμης ρευστότητας (wholesale market). Οι ελληνικές τράπεζες είχαν ιδιαίτερα επιτυχή παρουσία σε αυτή την αγορά κατά την περίοδο που προηγήθηκε της κρίσης. Με την σταδιακή όμως απαξίωση των στοιχείων του ενεργητικού τους, σε συνδυασμό με τις αλλεπάλληλες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής τους ικανότητας, πρόσβαση σε αυτή την αγορά σήμερα είναι εφικτή μόνο λόγω των κρατικών εγγυήσεων που χορηγήθηκαν με τα λεγόμενα «πακέτα θωράκισης», συνολικού ύψους **98 δις ευρώ**. Συγκεκριμένα:

- Το πρώτο πακέτο, του 2008, συνολικού ύψους € 28 δις, περιείχε τρία διαφορετικά στοιχεία, με την ακόλουθη κατανομή:

1. € 5 δις με τη μορφή προνομιούχων μετοχών.
 2. € 8 δις με τη μορφή ειδικών ομολόγων του Ε.Δ., τα οποία εκδόθηκαν με ενέχυρο ενήμερα τραπεζικά δάνεια, με στόχο τη χρήση τους ως ενέχυρο στην ΕΚΤ για άντληση ρευστότητας.
 3. € 15 με τη μορφή κρατικών εγγυήσεων για την έκδοση τραπεζικών ομολόγων.
- Ακολούθησαν τρία ακόμη πακέτα εγγυήσεων για εκδόσεις τραπεζικών ομολόγων, συνολικού ύψους € 70 δις, το τελευταίο εκ των οποίων (€ 30 δις) φέρεται να μην έχει χρησιμοποιηθεί πλήρως.

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι, μέρος της ρευστότητας που αντλήθηκε μέσω των παραπάνω εγγυήσεων, χρησιμοποιήθηκε από τις ίδιες τις τράπεζες για την αποπληρωμή κατά την ωρίμανσή τους παλαιότερων εκδόσεων τραπεζικών ομολόγων. Το ετήσιο κόστος για τις τράπεζες των παραπάνω εγγυήσεων εκτιμάται περίπου 1,25%.

Η τέταρτη και τελευταία πηγή ρευστότητας είναι μέσω του Ευρωσυστήματος, δηλαδή της ΕΚΤ και της ΤτΕ, με τη χρήση διάφορων ενεχύρων, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν αποκοπεί από τους μηχανισμούς χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για το χρονικό διάστημα που είχαν αρνητική καθαρή θέση, δηλαδή από την ολοκλήρωση του PSI μέχρι και το Νοέμβριο του 2012, οπότε και ανακοινώθηκαν οι συμφωνημένες δεσμεύσεις για την ανακεφαλαιοποίησή τους. Στο μεσοδιάστημα, οι ελληνικές τράπεζες είχαν πρόσβαση μόνο στον Έκτακτο Μηχανισμό Ρευστότητας της Τράπεζας της Ελλάδος, τον ELA (Emergency Liquidity Assistance).

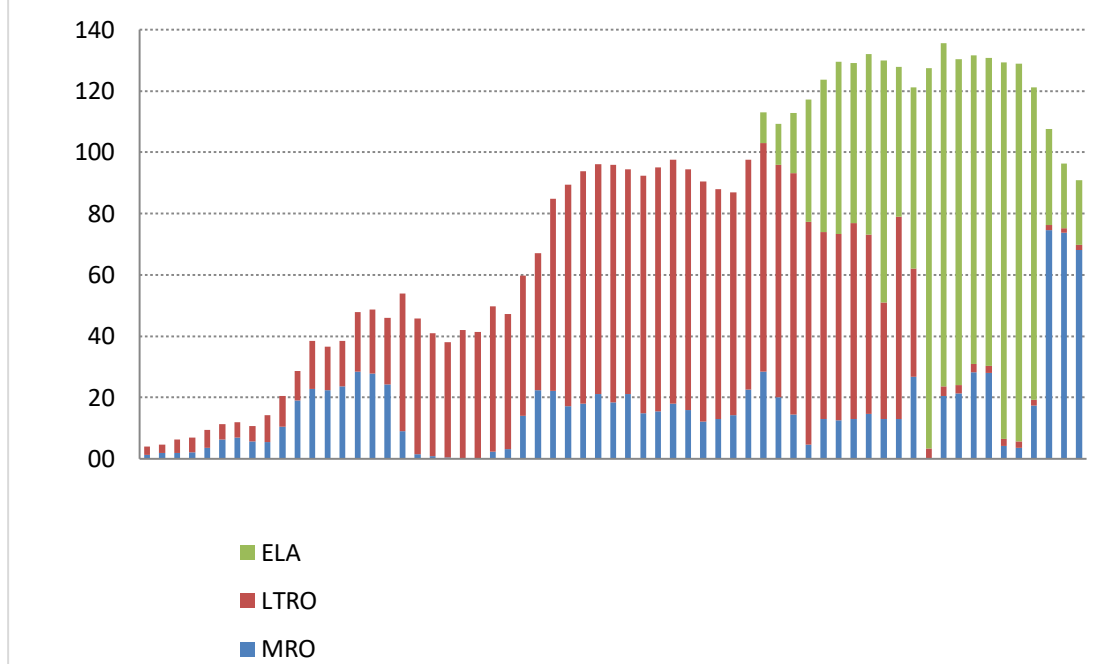
Βασική διαφορά μεταξύ των δύο μηχανισμών είναι το κόστος δανεισμού, με τον ELA να είναι σημαντικά ακριβότερος. Το επιτόκιο του ELA είναι συνδεδεμένο με το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης (marginal rate facility) της ΕΚΤ, το οποίο προς το παρόν είναι 0,75%, προσαυξημένο κατά μία ποσοστιαία μονάδα και με επί πλέον 0,25% ως προμήθεια. Επομένως, για το διάστημα που εξετάζεται, το επιτόκιο του έκτακτου μηχανισμού ανέρχεται στο 2,75%. Αν δε συνυπολογιστεί και το όχι ευκαταφρόνητο κόστος παροχής των εγγυήσεων του δημοσίου για τις εκδόσεις των τραπεζικών ομολόγων που κατατίθενται ως ενέχυρο, το συνολικό κόστος προσεγγίζει το 4%, ανάλογα με την περίπτωση. Επομένως, στο βαθμό που οι τράπεζες διαθέτουν στο ενεργητικό τους τίτλους που γίνονται αποδεκτοί από την ΕΚΤ, η πηγή αυτή προτιμάται του εφεδρικού μηχανισμού ELA, τη στιγμή που το παρεμβατικό επιτόκιο είναι μόλις 0,75%, πλέον ενδεχομένως του κόστους των εγγυήσεων του δημοσίου,

σε περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται ομόλογα των πακέτων «θωράκισης». Λόγω αυτής της διαφοράς, ορισμένα πεδία του πίνακα 4.5 εμφανίζονται σκιασμένα. Παρά ταύτα, ο ELA χρησιμοποιείται ακόμη, αν και σε πιο περιορισμένη έκταση μετά τον Δεκέμβριο 2012, λόγω του γεγονότος ότι η ΤτΕ αποδέχεται μια ευρύτερη γκάμα τίτλων ως ενέχυρο, όπως φαίνεται στον πίνακα 4.5

Πίνακας 4.5: Καταλληλότητα τίτλων για άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ και τον ELA		
Είδος τίτλου	ΕΚΤ	ΤτΕ (ELA)
Ομόλογα θωράκισης του Ε.Δ.	ΝΑΙ	
Ομόλογα EFSF, συμπεριλαμβανομένων και ομολόγων ανακεφαλαιοποίησης	ΝΑΙ	
Έντοκα Γραμμάτια Ε.Δ. (μέχρι € 15 δις)	Μέχρι € 3,2 δις	Μέχρι € 11,8 δις
Κρατικά ομόλογα χωρών ΕΕ, διαβάθμισης τουλάχιστον BBB	ΝΑΙ	
Εξυπηρετούμενα τραπεζικά δάνεια	Με «κούρεμα» ~25%	ΝΑΙ, αλλά με μεγαλύτερο «κούρεμα»
Ομόλογα τιτλοποιημένων δανείων και καλυμμένα τραπεζικά ομόλογα	Υπό αυστηρές προϋποθέσεις	ΝΑΙ αλλά με «κούρεμα» ~50%

Το διάγραμμα 4.3 δείχνει το συνολικό μέγεθος και τη σύνθεση της ρευστότητας που αντλήθηκε από το Ευρωσύστημα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Από σχεδόν αμελητέα πηγή ρευστότητας μέχρι τις αρχές του 2008, μεταβλήθηκε σταδιακά σε σημαντική μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, το φθινόπωρο του 2008, σε πολύ σημαντική εν όψει της απειλής χρεοκοπίας και της υπογραφής του πρώτου μνημονίου του 2010 και, τέλος σε απόλυτη εξάρτηση εν όψει της αναδιάρθρωσης του δημοσίου χρέους και της *de facto* χρεοκοπίας του τραπεζικού συστήματος. Η τελευταία δε φάση αναδεικνύει τον ELA σε κυρίαρχο τροφοδότη.

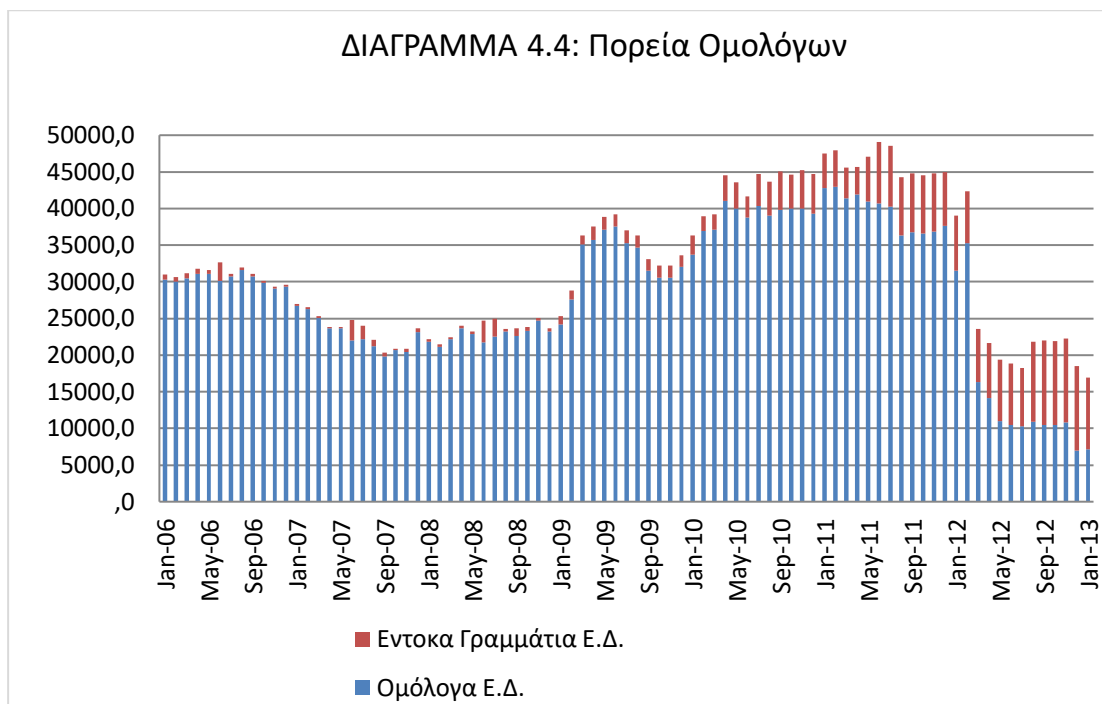
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3: Σύνθεση Ρευστότητας Ταπεζικού Συστήματος κατά τη διάρκεια της κρίσης

Κλείνοντας, αξίζει ίσως ένα σχόλιο για τυχόν υφιστάμενους περιορισμούς άντλησης ρευστότητας από το Ευρωσύστημα. Τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου που διαθέτει συνολικά το ελληνικό τραπεζικό σύστημα μειώθηκαν σημαντικά λόγω της αναδιάρθρωσης του δημοσίου χρέους. Αρχικά με το PSI και, σε δεύτερη φάση με την «εθελοντική» ανταλλαγή στην εκπνοή του 2012. Έτσι, οι διαθέσιμοι τίτλοι του Ε.Δ. περιορίστηκαν αισθητά, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 4.4. Από σχεδόν € 50 δις στις αρχές του 2012, σε λιγότερα από € 20 δις στις αρχές του 2013, με τα έντοκα γραμμάτια να έχουν αυξήσει το ειδικό τους βάρος στο χαρτοφυλάκιο.

Βέβαια, τα ονομαστικά ποσά μπορεί μεν να μειώθηκαν, βελτιώθηκε όμως η ποιότητα του ενεργητικού. Τα ελληνικά ομόλογα αντικαταστάθηκαν με ομόλογα EFSF, τα οποία είναι διαβάθμισης AAA/AA+. Η χρήση τους επομένως, κατά την ενεχυρίαση στην ΕΚΤ, γίνεται χωρίς το κλασσικό «κούρεμα» και η ρευστότητα χορηγείται σχεδόν στο άρτιο. Τέλος, με την καταβολή των υπόλοιπων € 7 δις, επίσης σε ομόλογα EFSF, τα οποία επρόκειτο να λάβουν τότε οι τράπεζες με την ολοκλήρωση του σχεδίου ανακεφαλαιοποίησης, θα ενισχύονταν αντίστοιχα η διαθεσιμότητα ενεχύρων για άντληση ρευστότητας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.4: Πορεία Ομολόγων

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει υποστεί πολλαπλά πλήγματα. Το κούρεμα των ομολόγων αλλά και η «εθελοντική» επαναγορά στο τέλος του 2012 συνετέλεσαν σε σημαντική και άμεση απομείωση του ενεργητικού τους. Επίσης, η βαθιά και παρατεταμένη ύφεση συμβάλλει περαιτέρω σε μια έμμεση υπονόμευση του ενεργητικού, λόγω των επισφαλειών και των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Οι συνολικές ζημίες πέραν των προβλέψεων που είχαν κάνει οι ίδιες οι τράπεζες από το PSI και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια μέχρι το 2014 έχουν εκτιμηθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος σε περίπου € 54 δις, αφήνοντας ένα κενό στην κεφαλαιακή τους επάρκεια της τάξης των € 40-50 δις. Τα κεφάλαια αυτά είναι διασφαλισμένα από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και η διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης είναι σε εξέλιξη.

Τα αυστηρά κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών θα πρέπει, τουλάχιστον με τα δεδομένα του φθινοπώρου του 2012, να διασφαλίζουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια. Όσο όμως εγείρονται ενστάσεις για το αν η λύση που δίνεται είναι οριστική, όπως συνέβη με την πρόσφατη ανακοίνωση του οίκου Moody's, η αποκατάσταση του κύρους των ελληνικών τραπεζών ως αξιόπιστων αντισυμβαλλόμενων στην διεθνή διατραπεζική αγορά θα αμφισβητείται, δυσχεραίνοντας και καθυστερώντας την πρόσβαση σε εναλλακτικές πηγές φθηνής, σχετικά, ρευστότητας. Σε κάθε πάντως περίπτωση, με την ολοκλήρωση της προγραμματισμένης προσπάθειας, το αξιόχρεο των ελληνικών τραπεζών ενισχύεται σημαντικά.

Είναι πάντως γεγονός ότι η επί διετία ανεπαρκής και ακριβή αναχρηματοδότηση του ενεργητικού τους, οδήγησε σε περιορισμό των χορηγήσεων και σε μια ήπιας μορφής απομόχλευση. Ταυτόχρονα, η βαθιά ύφεση είχε αυξήσει τις ανάγκες παροχής ρευστότητας προς όλους τους κλάδους της πραγματικής οικονομίας. Υπό αυτή την άποψη, η περιστολή των πιστώσεων, παρότι ήπια, λειτούργησε αποσταθεροποιητικά για την οικονομία.

4.5 Ποιότητα τραπεζικών ισολογισμών και ρευστότητα

Επειδή οι τράπεζες λειτουργούν ως διαμεσολαβητές ανάμεσα σε καταθέτες και επενδυτές, όπως και ανάμεσα στον μονοπωλιακό παροχέα ρευστότητας, το Ευρωσύστημα, και τους χρήστες της ρευστότητας, δηλαδή το δημόσιο, τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, είναι φυσικό να αξιολογούνται αλλά και να αξιολογούν. Μη φερέγγυες τράπεζες δυσκολεύονται να χρηματοδοτηθούν, ακόμη και από την κεντρική τράπεζα, όπως π.χ. συνέβη με τις ελληνικές κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2012. Όταν όμως μπορούν να χρηματοδοτηθούν, οι ίδιες αξιολογούν τα αναμενόμενα κέρδη από τη δανεισμένη ρευστότητα, σταθμίζοντας κόστη και κινδύνους. Επομένως, η οικονομική κατάσταση του τραπεζικού συστήματος είναι σημαντική τόσο για τη δική τους χρηματοδότηση όσο και για την διάθεσή τους να συμβάλουν στην πιστωτική επέκταση, αναλαμβάνοντας νέους επιχειρηματικούς κινδύνους.

Η αξιολόγηση επομένως των τραπεζών γίνεται στη βάση των ισολογισμών τους, οι οποίοι γενικά παρουσιάζουν κάποιες ιδιομορφίες σε σχέση με τούς ισολογισμούς άλλων εταιριών. Πρώτον, υπάρχει σημαντική μόχλευση. Παραδείγματος χάριν, ενώ η σχέση ιδίων κεφαλαίων προς δανεισμό για μια μέση βιομηχανική εταιρία είναι περίπου 1:1, για μια μέση τράπεζα είναι 1:9.⁹ Αυτό σημαίνει ότι τα κεφάλαια είναι σχετικά λίγα σε σχέση με το συνολικό ενεργητικό, το οποίο κυρίως αποτελείται από δάνεια και επενδύσεις σε χρεόγραφα, γεγονός που καθιστά τις τράπεζες ευάλωτες. Αρκεί ένα σχετικά μικρό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων για να αναλωθούν τα κεφάλαια μιας τράπεζας, να κλονιστεί δηλαδή την βιωσιμότητά της.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι η μέση χρηματοοικονομική διάρκεια (duration) του ενεργητικού της είναι πολύ μεγαλύτερο από την μέση διάρκεια του παθητικού της. Για παράδειγμα, η χρονική διάρκεια στεγαστικών ή επιχειρηματικών δανείων μπορεί να επεκτείνεται έως και 20-30 χρόνια, ενώ οι καταθέσεις από μία ημέρα έως δύο χρόνια. Επίσης, η συνήθης διάρκεια ενός ομολόγου που εκδίδεται από μια τράπεζα για ενίσχυση της ρευστότητάς της, με εγγυήσεις στοιχείων του ενεργητικού της, π.χ. στεγαστικά δάνεια, είναι

⁹ Βλ. Casu et.al. [2006]

δύο έως πέντε χρόνια. Αυτό αποτελεί μια δεύτερη πηγή αστάθειας για το τραπεζικό σύστημα, επειδή καλείται να αναχρηματοδοτεί διαρκώς τα στοιχεία του ενεργητικού του, οπότε ελλοχεύει ο κίνδυνος εκδήλωσης αδυναμίας αναχρηματοδότησης και στήριξης του ενεργητικού της, ο αποκαλούμενος κίνδυνος ρευστότητας. Αυτός ο κίνδυνος είναι στενά συνδεδεμένος με την βασική λειτουργία του τραπεζικού συστήματος, ως διαμεσολαβητή ανάμεσα σε αποταμιευτές και επενδυτές, οι οποίοι λειτουργούν με διαφορετικούς χρονικούς ορίζοντες. Οι αποταμιευτές θέλουν να έχουν την ευχέρεια να αποσύρουν ανά πάσα στιγμή τις καταθέσεις τους, ενώ οι επενδυτές θέλουν να διασφαλίσουν χρηματοδότηση σε βάθος χρόνου, ώστε οι αποδόσεις των επενδύσεων να επαρκούν για την αποπληρωμή τόκων και κεφαλαίου. Με άλλα λόγια, οι τράπεζες δανείζονται βραχυπρόθεσμα και επενδύουν μακροπρόθεσμα.

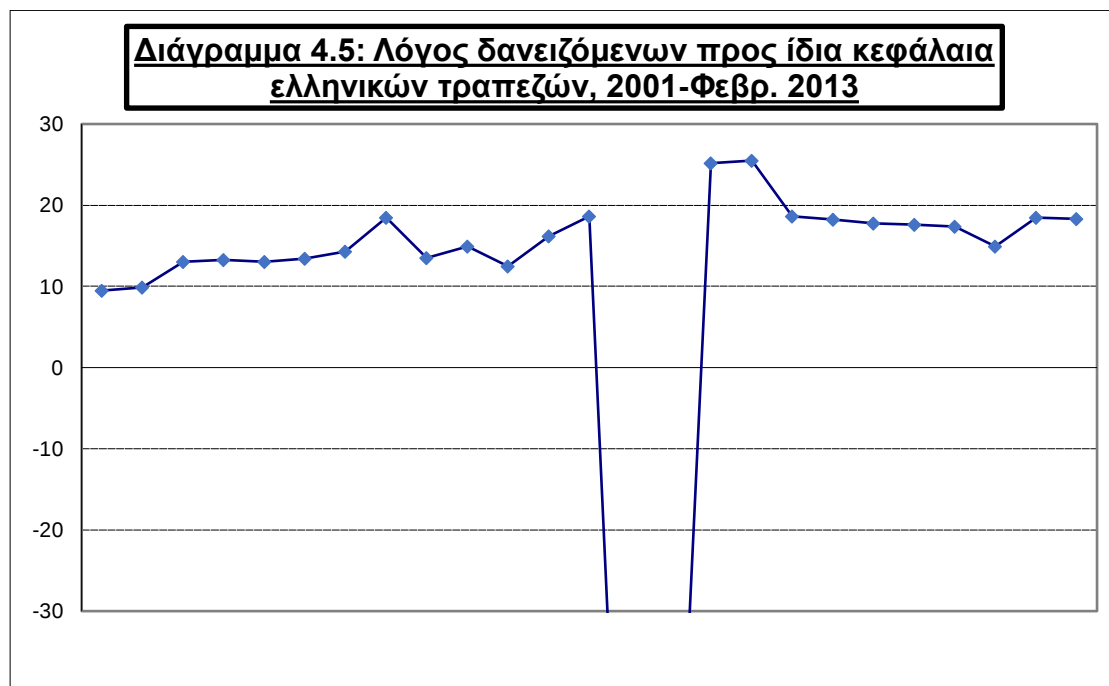
Είναι ευνόητο ότι μια τράπεζα για την οποία εκφράζονται φόβοι, ακόμη και αβάσιμοι, για την βιωσιμότητά της, θα αντιμετωπίσει δυσκολίες στο να διατηρήσει ανέπαφες τις καταθέσεις, πόσο μάλλον να δανειστεί στη διατραπεζική αγορά. Επομένως, φήμες ή εκθέσεις που θέτουν εν αμφιβόλω την φερεγγυότητα μιας τράπεζας, μπορούν εύκολα να πυροδοτήσουν κρίση ρευστότητας, επιταχύνοντας έτσι μια κατάρρευση. Μπορεί επίσης να συμβεί και το αντίθετο. Εκροή καταθέσεων ή αποκοπή από την χονδρική διατραπεζική αγορά μπορεί να αναγκάσει μια μεμονωμένη τράπεζα, ή ακόμη και ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα μιας χώρας να προβεί σε μαζικές πωλήσεις ακόμη και ενός υγιούς χαρτοφυλακίου δανείων ή ομολόγων, πιέζοντας έτσι τις τιμές τους και απομειώνοντας την αξία του υπολοίπου χαρτοφυλακίου. Πρόκειται για ένα σύνθηδες φαινόμενο στην ιστορία των χρηματοοικονομικών κρίσεων, όπου η έλλειψη αξιοπιστίας πυροδοτεί κρίση ρευστότητας, η οποία εύκολα μετεξελίσσεται σε κρίση βιωσιμότητας.

Ο τρόπος αξιολόγησης αυτών των κινδύνων δεν είναι σταθερός κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. Στην ανοδική φάση, η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, αύξηση της κερδοφορίας και αισιόδοξων εισοδηματικών προοπτικών, οι τράπεζες επιδίδονται στην αύξηση των χορηγήσεων, υποβαθμίζοντας τους κινδύνους και τη σημασία του λειτουργικού τους κόστους. Αντίθετα, στην καθοδική φάση, οι χορηγήσεις γίνονται φειδωλές, οι διοικήσεις επικεντρώνονται στην περικοπή του λειτουργικού κόστους, οι καταθέσεις δεν αυξάνονται ή περιορίζονται, και η προσοχή στρέφεται στην ανησυχία να μην προκύψει η υποψία δυσκολιών αναχρηματοδότησης, δηλαδή δυσκολιών για την υποστήριξη του ενεργητικού τους. Η συμπεριφορά, επομένως, του τραπεζικού συστήματος λειτουργεί αποσταθεροποιητικά για την πραγματική οικονομία, διογκώνοντας τις διακυμάνσεις του

οικονομικού κύκλου, τόσο στην ανοδική όσο και στην καθοδική φάση.¹⁰ Επί πλέον, είναι σαφές ότι, σε συνθήκες ύφεσης, η απροθυμία για ενίσχυση των χορηγήσεων συνδέεται άμεσα με την δυναμική των στοιχείων του ισολογισμού τους.

Τα παραπάνω δεν είναι άσχετα με αυτά που συνέβησαν και συμβαίνουν στη χώρα μας. Το μη βιώσιμο παραγωγικό υπόδειγμα της ελληνικής οικονομίας και τα μεγάλα, διπλά, ελλείμματα, οδήγησαν στην απαξίωση των ελληνικών ομολόγων, δηλαδή τον πυρήνα του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών. Αυτό με τη σειρά του πυροδότησε αρχικά την απομόνωσή τους από την διατραπεζική αγορά και, εν συνεχεία, σε μαζική εκροή καταθέσεων, τροφοδοτώντας ένα φαύλο κύκλο απαξίωσης και αδυναμίας να στηρίξουν το επενδυτικό τους χαρτοφυλάκιο. Αυτής δε της φάσης είχε προηγηθεί μια δεκαετία ευφορίας και ριψοκίνδυνων επιλογών, οι οποίες άφησαν έκθετες τις τράπεζες όταν εμφανίστηκαν οι πρώτοι κλυδωνισμοί.

Στο διάγραμμα 4.5 αποτυπώνεται η μόχλευση των ελληνικών τραπεζών, δηλαδή ο λόγος μεταξύ δανεικών και ιδίων κεφαλαίων (χωρίς τις προβλέψεις), ο οποίος σήμερα προσεγγίζει την αναλογία 19:1. Μια τέτοια αναλογία, εν μέσω κρίσης, είναι λογικό να δημιουργεί υποψίες βιωσιμότητας, αλλά και επιφυλακτικότητα εκ μέρους των ιδίων των τραπεζών για ανάληψη νέων κινδύνων. Τα ίδια κεφάλαια αναλώθηκαν πλήρως μετά το PSI, το πρώτο τρίμηνο του 2012, όταν οι τράπεζες βρέθηκαν με αρνητική καθαρή θέση, και με επιπρόσθετες ζημιές από την «εθελοντική» ανταλλαγή ομολόγων τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, οι οποίες συνέβαλαν στην ανοδική τάση που παρατηρείται στις αρχές του 2013.

¹⁰ Πατέρας αυτής της θεωρίας θεωρείται ο Minsky (βλ. Minsky [1986]).

Τέλος, για τον κίνδυνο ρευστότητας έχουν επινοηθεί αρκετοί δείκτες, με συνηθέστερο τον λόγο μεταξύ βραχυχρόνιου δανεισμού (<12 μήνες), επί του συνόλου του παθητικού. Ανοδική τάση σημαίνει ότι οι τράπεζες δυσκολεύονται να χρηματοδοτηθούν μακροχρόνια, π.χ. μέσω εκδόσεων τραπεζικών ομολόγων (τιτλοποιημένα δάνεια ή καλυμμένες ομολογίες) και προσφεύγουν σε όλο και βραχύτερο δανεισμό, οπότε προσαυξάνεται ο κίνδυνος μη αναχρηματοδότησης. Αυτό φαίνεται να συνέβη με τις ελληνικές τράπεζες μετά το ξέσπασμα της διεθνούς κρίσης, αντιστρέφοντας μια θετική πορεία μεταξύ 2003 και 2008. Το τελευταίο δωδεκάμηνο όμως διακρίνεται εκ νέου μια τάση αποκλιμάκωσης. Μια προφανής ερμηνεία είναι ότι συνδέεται με την έλλειψη ενδιαφέροντος εκ μέρους των τραπεζών να χρηματοδοτήσουν αύξηση του ενεργητικού τους, επιβάλλοντας έτσι την ήπια απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα.

4.6 «2012 – 2016» : PSI, Ανακεφαλαιοποιήσεις, Capital Controls και Πολιτική Αστάθεια

4.6.1 Private Sector Involvement - PSI

Μεταβαίνοντας στο 2^ο τμήμα του χρονικού εύρους εξέτασης, υπογράφηκε το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας υπογράφηκε το 2012, όπου η Ευρωζώνη και το ΔΝΤ ανέλαβαν την υποχρέωση παροχής οικονομικής βοήθειας στην Ελλάδα, μέσω του ΕΤΧΣ αξίας 172,6 δισ. ευρώ. Το τελικό σύνολο της εκταμίευσης για το δεύτερο πρόγραμμα, ανέρχεται σε 153,8 δισ. ευρώ. (ΔΝΤ 11,9 δισ. ευρώ και ΕΕ 141,8 δισ. ευρώ). Στο δεύτερο πρόγραμμα θα πρέπει να αναφερθεί και η συμμετοχή του PSI. (Harrari D., 2015). Το 2012, η Ελλάδα αποφάσισε και ξεκίνησε τη διαδικασία συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην διαδικασία απομείωσης του δημοσίου χρέους. (PSI), μια συμφωνία για το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων¹¹.

Το PSI, το οποίο ολοκληρώθηκε με επιτυχία στις 9 Μαρτίου 2012, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της ονομαστικής αξίας των ελληνικών ομολόγων σε σχεδόν 53,5%. Αυτό έχει αρνητικό αντίκτυπο στην κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζών που κατέχουν τα συγκεκριμένα ομόλογα. Η Ελληνική Κυβέρνηση, σε συνεργασία με την ΕΕ και το ΔΝΤ, είχε προγραμματίσει την ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών έως το

¹¹ Στις 27 Οκτωβρίου 2011 εξεδόθη η Απόφαση συνόδου κορυφής της ΕΕ για κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50%

τέλος του 2012. Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα εν τέλει έφτασε το 95,7%. Για τα υπόλοιπα ομόλογα ύψους 8,5 δις δόθηκε παράταση μέχρι τις 20 Απριλίου. Με το PSI διεγράφησαν 106 δις. ευρώ από το χρέος από τα 130δις που προβλεπόντουσαν. Παράλληλα, 49 δις. ευρώ κατατέθηκαν για την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος, ενώ κουρεύτηκε το 53.5% των 206δις ευρώ των ομολόγων. Η συγκεκριμένη εξέλιξη οδήγησε σε άνοδο των ελληνικών spreads και σε κατακόρυφη μείωση των τραπεζικών μετοχών .

4.6.2 Συστημικές και μη Συστημικές Τράπεζες στην Ελλάδα

Η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών έγινε με βάση τον διαχωρισμό τους σε συστημικές και μη συστημικές. Κύριο στοιχείο για να χαρακτηριστεί μία τράπεζα συστημική είναι η διαπίστωση ότι η θέση της είναι τέτοια, κατά την οποία σε περίπτωση πτώχευσης θα επηρεάσει το σύνολο του πιστωτικού συστήματος μιας χώρας και της παγκόσμιας οικονομίας. Η Τράπεζα της Ελλάδος, έπειτα από την αξιολόγηση της βιωσιμότητας και της αξιοπιστίας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος τον Μάρτιο του 2012, κατέληξε στις εξής τέσσερις συστημικές τράπεζες: Εθνική Τράπεζα, EUROBANK, Alpha Bank, Τράπεζα Πειραιώς. Αυτές κρίθηκαν κατάλληλες για δημόσια στήριξη και ανακεφαλαιοποίηση με συμμετοχή των κρατικών κεφαλαίων και κάλυψη του 10% της συνολικής αύξησης από τη συμμετοχή ιδιωτών. Ωστόσο, υπάρχουν και οι μη συστημικές τράπεζες, οι οποίες μπορούν να ανακεφαλαιοποιηθούν μόνο από τον ιδιωτικό τομέα, χωρίς την στήριξη κάποιου κρατικού μηχανισμού. Η πρώτη μη συστημική τράπεζα που κατόρθωσε να ανακεφαλαιοποιηθεί χωρίς κρατική υποστήριξη ήταν η Attica Bank, η οποία κατάφερε να ξεπεράσει το 100% της αύξησης του μετοχικού της κεφαλαίου.

Με βάση το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής, η κυβέρνηση τον Νοέμβριο του 2012 ανακοίνωσε νέα μέτρα λιτότητας όπως, αξιολόγηση και επανατοποθέτηση των δημοσίων υπάλληλων, περικοπές μισθών για τους ενόπλους, αστυνομία, λιμενικό, απελευθέρωση κλειστών επαγγελμάτων, αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης, μείωση συντάξεων και οικογενειακών επιδομάτων καθώς και χορήγηση επιδόματος θέρμανσης με εισοδηματικά κριτήρια. Η ύφεση για την οικονομία συνεχιζόταν, με τον δείκτη ανεργίας να φτάνει σε 27,50% το 2013 και 24,90% το 2015 και με τις συνεχόμενες μειώσεις μισθών, η μείωση του βιοτικού επιπέδου ήταν αναπόφευκτη. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι το 2014 η οικονομία παρουσίασε μια μικρή ανάκαμψη, με αύξηση του ΑΕΠ κ κατά 0,8%, πρωτογενές πλεόνασμα 0,33% του ΑΕΠ, έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών 1,56% του ΑΕΠ και κατάφερε να πουλήσει κάποιες 5 ετής ομολογίες της στους επενδυτές. Επίσης, σημειώθηκε μείωση των εισαγωγών και αύξηση των εσόδων από τις εξαγωγές. Η κυβέρνηση

είχε καταφέρει, με συνδυασμό μέτρων, να συμβαδίσει με τις αποπληρωμές του χρέους και τις εγχώριες υποχρεώσεις για κοινωνική ασφάλεια και μισθούς. Είχε προχωρήσει σε επενδύσεις, όπως ο αγωγός φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν που θα περνούσε διαμέσου της Ελλάδας στην Ιταλία και δυτική Ευρώπη, καθώς και σε αποκρατικοποιήσεις όπως για παράδειγμα του ΟΠΑΠ. Η Ελλάδα, άρχισε να αποκτάει εκ νέου την εμπιστοσύνη, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό. (Κεντρική τράπεζα της Ελλάδος, 2008-2013).

4.6.3 Capital Controls

Η επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων είναι μια συνήθης πρακτική, συχνά αμφισβητούμενη από τους οικονομολόγους, με στόχο τον έλεγχο των εισροών και εκροών του συναλλάγματος. Η απόφαση για επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων είναι πολιτική και επιβάλλεται από την κυβέρνηση μιας χώρας για να προστατέψει την οικονομία της. Capital controls μπορούν να επιβληθούν με πολλούς τρόπους, μέσα από φορολογία, εισφορές, μέτρα απαγορεύσεων και περιορισμών και να εφαρμοστούν σε όλο το φάσμα της οικονομίας ή σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, ενώ παράλληλα επηρεάζουν τις ισοτιμίες των συναλλαγών και την αγορά ομολόγων¹². Στη παγκοσμιοποιημένη οικονομία η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων μπορεί να δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα σε αναπτυσσόμενες οικονομίες λόγω των περιορισμένων συναλλαγματικών αποθεμάτων σε σχέση με τις ανεπτυγμένες οικονομίες. Τα capital control δρουν προστατευτικά για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Σε περίπτωση μαζικών εκροών οδηγεί σε ταχύτατη αποδυνάμωση της οικονομίας.

Η Ελλάδα ύστερα από επτά χρόνια βαθιάς ύφεσης, άρχισε να εμφανίζει σημάδια ανάκαμψης της οικονομίας το 2014. Η νέα κυβέρνηση του κ. Α. Τσίπρα το 2015, υποσχέθηκε μείωση των μέτρων λιτότητας και ελάφρυνση του χρέους που ανερχόταν στα 317 δισ. ευρώ (Τράπεζα της Ελλάδας 2008- 2013). Ωστόσο η αποτυχία της κυβέρνησης για την εκταμίευση της αναθεωρημένης δόσης των 7,2 δισ. ευρώ, στα πλαίσια του δευτέρου προγράμματος που αρχικά έπρεπε να εκταμιευθεί στα τέλη του Φεβρουαρίου, (αλλά με Euro group η ελληνική κυβέρνηση κατάφερε την παράταση της αξιολόγησης ως τις 30/06), και η μη συμφωνία με τους πιστωτές της για τον τρόπο αποπληρωμής δανείων του ΔΝΤ στις 28 Ιουνίου του 2015 εν τέλει, σταμάτησε τον δανεισμό της χώρας, και εξαιτίας της πολιτικής αυτής αβεβαιότητας που επικρατούσε, υπήρξε μεγάλη εκροή κεφαλαίων.

Για το λόγο αυτό τον Ιούνιο του 2015 η πολιτική ηγεσία αποφάσισε την επιβολή των capital controls για την προστασία του τραπεζικού συστήματος και μέχρι να επιτευχθεί συμφωνία με τους πιστωτές. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να μην αυξηθεί περαιτέρω το

¹² <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/capital-controls/>

επίπεδο της δανειστικής έσχατης προσφυγής (ELA), για τις τράπεζες στην Ελλάδα. Ως αποτέλεσμα, η κυβέρνηση αναγκάστηκε στις 28 Ιουνίου 2015 να κλείσει τις ελληνικές τράπεζες για 3 εβδομάδες και να εφαρμόσει έλεγχο - capital controls - στα τραπεζικά εμβάσματα από τις ελληνικές στις ξένες τράπεζες, να καθορίσει όρια για αναλήψεις μετρητών (60€ ανά ημέρα) κ.α. Οι τράπεζες ξαναλειτούργησαν στις 20 Ιουλίου, αλλά με πολύ αυστηρούς όρους, έτσι ώστε να αποφευχθεί ένα ανεξέλεγκτο Bank-Run και μια πλήρης κατάρρευση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Εφαρμόστηκε ως ένα προσωρινό μέτρο με στόχο τη μείωση των αναλήψεων και για να προστατέψει και να σταθεροποιήσει την εθνική οικονομία σε μια περίοδο υψηλής πολιτικής αστάθειας και με απώτερο σκοπό την επίτευξη των μακροοικονομικών στόχων. Οι κεφαλαιακοί έλεγχοι καταργήθηκαν πλήρως τον Σεπτέμβριο του 2019, αν και είχαν ήδη ελαφρυνθεί πολύ σε προηγούμενο χρόνο.

Το κλείσιμο των τραπεζών και η επιβολή των περιορισμών κεφαλαίων, το δημοψήφισμα από την Ελληνική κυβέρνηση, σχετικά με την έγκριση των μέτρων λιτότητας από τους θεσμούς (ναι ή όχι) και στις αρχές Ιουλίου το πάγωμα της χρηματοδότησης ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες από τον ELA, δημιούργησαν μεγάλη αναστάτωση, όχι μόνο στο ελληνικό κράτος, αλλά και στην Ευρώπη γενικότερα. Η Ελλάδα, αποτέλεσε την πρώτη χώρα με ανεπτυγμένη οικονομία που αθέτησε τις υποχρεώσεις προς το ΔΝΤ.

Το κλείσιμο των τραπεζών και οι κεφαλαιακοί έλεγχοι συρρίκνωσαν την ελληνική οικονομία, ανάγκασε πολλές επιχειρήσεις να μεταφέρουν την έδρα τους στο εξωτερικό, και άλλες να κλείσουν. Το πρώτο χρόνο επιβολής των capital control όλοι οι κλάδοι παρουσίασαν αρνητικές τάσεις σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Μειώθηκε η πρόσβαση στις αγορές του εξωτερικού, αλλά και οι εισαγωγές και δημιουργήθηκαν ελλείψεις πρώτων υλών στην αγορά. Επίσης λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης από το εξωτερικό, οι όροι συνεργασίας έγιναν πολύ σκληροί, αφού σε πολλές περιπτώσεις οι ξένες επιχειρήσεις απαιτούσαν την προπληρωμή των παραγγελιών. Ωστόσο, βελτιώθηκε το εμπορικό ισοζύγιο και περιορίστηκαν οι κεφαλαιακές εκροές. Αδιαμφισβήτητα, η ελληνική οικονομία και ο τρόπος συναλλαγών άλλαξε άρδην από τότε. Επιβλήθηκε το πλαστικό χρήμα, οι συναλλαγές με POS, τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και για τα νοικοκυριά, και αυξήθηκαν οι ηλεκτρονικές συναλλαγές μέσω web banking, ενώ παράλληλα ξεκίνησε η συζήτηση για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των Τραπεζών.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα επιδεινώθηκε από την εκροή καταθέσεων το 2015, καθώς και το κλείσιμο των τραπεζών. Οι τράπεζες, είχαν σε μεγάλο βαθμό εξάρτηση από τη ΕΚΤ. Το 2014, οι τράπεζες είχαν στον ισολογισμό τους μη εξυπηρετούμενα δάνεια σε ποσοστό 33,78% των συνολικών δανείων. Από τις 04/02/15, οι τράπεζες λάμβαναν οικονομική

ενίσχυση μέσω του ELA με επιτόκιο 1,55% και την προϋπόθεση της έγκρισης των 2/3 του διοικητικού συμβουλίου της ΕΚΤ, διότι η ΕΚΤ σταμάτησε να δέχεται τα ελληνικά ομόλογα. (Harari D., 2015). Το τρίτο πρόγραμμα της οικονομικής βοήθειας υπογράφηκε τον Ιούλιο του 2015, από την Ευρωζώνη την ΕΚΤ και το ΕΜΣ (πρώην ΕΤΧΣ), αξίας 80 δισ. ευρώ για την τριετία 2015- 2018, ενώ η εκταμίευση του πραγματοποιήθηκε με βάση τους όρους της συμφωνίας και την υλοποίηση των στόχων, όπως η βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, η διατήρηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και η αναδιάρθρωση του κράτους και της δημόσιας διοίκησης. Η ελληνική κυβέρνηση κλήθηκε εκ νέου να προβεί σε αναδιάρθρωση μέτρων για την πάταξη της διαφθοράς και της φοροδιαφυγής, την μεταρρύθμιση στο συνταξιοδοτικό τομέα, στην απελευθέρωση των αγορών και την αύξηση των ιδιωτικοποιήσεων.

4.7 Πρόσφατες εξελίξεις

Τα τρία προγράμματα οικονομικής προσαρμογής από το 2010, δημιούργησαν στο Ελληνικό κράτος περιβάλλον αβεβαιότητας και ανασφάλειας. Η Ελληνική οικονομία, αν εξαιρέσουμε το έτος 2014 που έδειξε σημάδια ανάπτυξης, ως και το 2017 παρουσιάζει χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Το διάστημα 2008-2016 το Ελληνικό κράτος, υπέστη καταστροφικές οικονομικές ζημιές. Γενικά, παρά της προσπάθειας την Κυβέρνησης για την βελτίωση της οικονομικής κατάστασης, οι οικονομικές μεταβλητές δείχνουν, ότι η πρόοδος της χώρας ήταν πολύ μικρή.

Ο ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ για το 2015 κ 2016 κυμάνθηκε σε -0,29% και -0,24% αντίστοιχα. Το 2016 έχουμε πρωτογενές πλεόνασμα 3,94% του ΑΕΠ, έναντι το 2015, όπου καταγράφηκε έλλειμμα στο 2,34% του ΑΕΠ. Το δημόσιο χρέος, για το 2015 ανήλθε σε 176,8% του ΑΕΠ, ενώ από 180,8% του ΑΕΠ το 2016, μειώθηκε σε 178,6% του ΑΕΠ το 2017. Την περίοδο 2014-2016, τα δημόσια έσοδα βελτιώθηκαν, κυρίως λόγω των έμμεσων φόρων. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, από το -10,11% του ΑΕΠ το 2010, ανήλθε το 2016 σε -1,02% του ΑΕΠ και το 2017 σε 1,40% του ΑΕΠ.. Οι επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα, ενώ οι επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη είναι πολύ χαμηλές, συγκριτικά με τις χώρες στην Ευρωζώνη. Στον τομέα της παραγωγής, ο κλάδος της γεωργίας και της μεταποίησης παρουσιάζουν μικρή ανάπτυξη, ενώ η κατανάλωση παρόλο το υψηλό διαθέσιμο εισόδημα, παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, κυρίως εξαιτίας της φοροδιαφυγής. Οι εξαγωγές επίσης, αυξήθηκαν από 22,10% του ΑΕΠ το 2010 σε 30,50% του ΑΕΠ το 2016. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2018). Το ποσοστό της ανεργίας άρχισε την καθοδική του πορεία από το 2013, όπου καταγράφηκε τιμή 27,50% και μειώθηκε σε 23,60% το 2016 και 21,60% το 2017. (ΓΣΕΕ, 2018). Ο πληθωρισμός, από το 2012 έως και το 2016 παραμένει αρνητικός, με τιμή το 2016, 0,83%.

Το 2017 οι εγχώριες καταθέσεις αυξήθηκαν και έγινε αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας. Ο ELA περιορίστηκε και τον Ιούλιο του 2017 έχουμε επιστροφή στις αγορές, με την έκδοση κρατικών ομολόγων, μετά από περίπου 3 έτη αποκλεισμού. Οι τράπεζες, βελτίωσαν τη κερδοφορία τους, με την διατήρηση της επάρκειας των κεφαλαίων τους και την αύξηση των καταθέσεων. Παράλληλα, εντείνονται οι προσπάθειες, για την μείωση του ύψους των μη εξυπηρετούμενων δανείων, όπου τον Σεπτέμβριο του 2017 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανέρχονται σε περίπου 100 δισ. ευρώ, έναντι το Μάρτιο του 2016 που ήταν περίπου 108 δισ. ευρώ. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2018).

4.8 Εξαγορές και Συγχωνεύσεις

Κατά την υπό μελέτη περίοδο διεξήχθησαν 4 σημαντικά stress tests και 3 ανακεφαλαιοποιήσεις τραπεζών. Αυτή η διαδικασία οδήγησε τον τραπεζικό κλάδο στη μεγαλύτερη αναδιάρθρωση που έχει συντελεστεί μετά τη μεταπολίτευση, το αποτέλεσμα της οποίας είχε τη συγκέντρωση όλου του τραπεζικού κλάδου σε 4 συστημικές τράπεζες: Alphabank, Eurobank, Τράπεζα Πειραιώς & Εθνική Τράπεζα και συνακόλουθα στην αύξηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας.

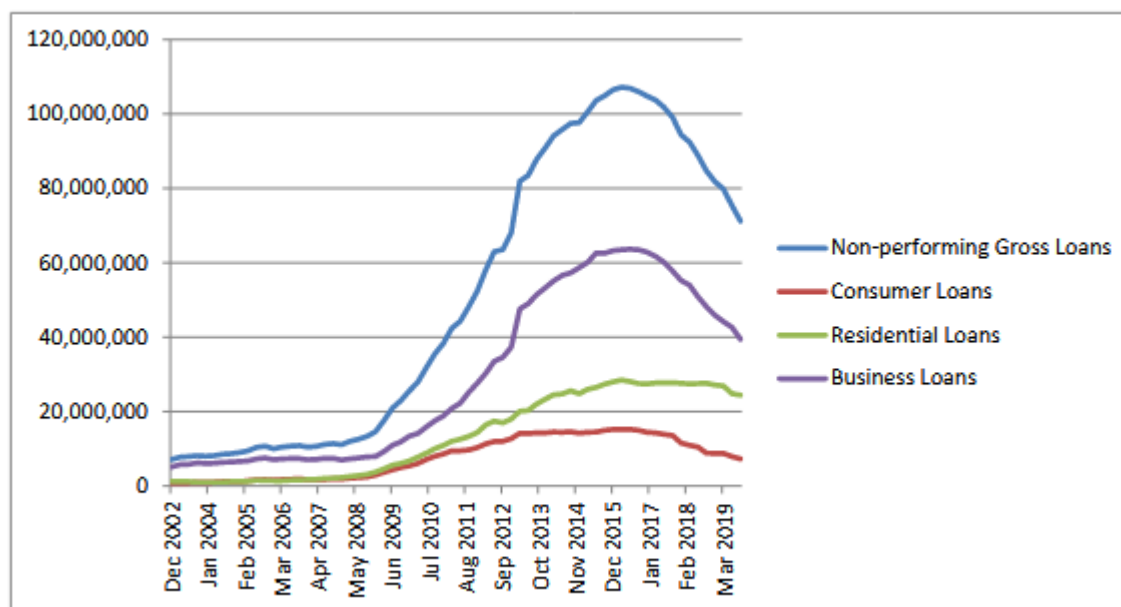
Συγκεκριμένα: Τον Ιούλιο του 2012, η Τράπεζα Πειραιώς εξαγοράζει το «υγιές» κομμάτι της ATE Bank. Τον Οκτώβριο του 2012, η Alpha Bank εξαγοράζει την Emporiki Bank, μία εξαγορά που θεωρήθηκε από τις πιο πετυχημένες στον τραπεζικό χώρο. Τον Δεκέμβριο του 2012, η Τράπεζα Πειραιώς εξαγοράζει την Geniki Bank. Τον Μάρτιο του 2013, η Τράπεζα Πειραιώς εξαγοράζει το ελληνικό δίκτυο της Τράπεζας Κύπρου. Τον Απρίλιο του 2013, η Τράπεζα Πειραιώς εξαγοράζει την Millennium. Τον Μάιο του 2013, η Εθνική Τράπεζα εξαγοράζει την FBB. Τον Ιούλιο του 2013, η Εθνική Τράπεζα εξαγοράζει την Probank. Τον Ιούλιο του 2013, η Eurobank εξαγοράζει το TT-Hellenic Post Bank και τη New Proton Bank. Τον Σεπτέμβριο του 2014, η Alpha Bank εξαγοράζει το ελληνικό δίκτυο της Citibank.

Η διαδικασία αυτή οδήγησε τον αριθμό των πιστωτικών ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα να μειωθεί από 35 που καταμετρήθηκαν το 2009 σε 17 μέχρι τότε (8 εμπορικές τράπεζες και 9 συνεργατικές τράπεζες). Από αυτές, ξεχωρίζουν οι τέσσερις συστημικές τράπεζες οι οποίες κατέχουν το 92% των δανείων που έχουν εκδοθεί αλλά και σχεδόν το συνολικό ενεργητικό του κλάδου. Εκτός από τις εξαγορές που έγιναν αυτή την περίοδο, η κρίση είχε ως αποτέλεσμα την αποχώρηση πολλών ξένων τραπεζών που δραστηριοποιούνταν στην Ελλάδα, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τις Societe Generale, Credit Agricole, BCP και Citibank. Εκτός από τις αποχωρήσεις, η κρίση που ξέσπασε το 2013 στην Κύπρο, οδηγεί στην εξαγορά των κυπριακών θυγατρικών από τις συστημικές τράπεζες.

4.9 Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια – NPLs (Non-performing Loans)

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει στοιχεία που συλλέξαμε από την Τράπεζα της Ελλάδος για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην Ελλάδα για τα τελευταία 20 περίπου χρόνια.

Non-performing Loans στην Ελλάδα

Πίνακας 1 (ποσά σε χιλιάδες ευρώ)

Παρατηρείται ότι μέχρι και το 2009, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην Ελλάδα δεν ξεπερνούσαν το 10% των δανείων. Από τη στιγμή που ξέσπασε η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, το ποσοστό τους εκτοξεύτηκε μέχρι τον Ιούνιο του 2017, όπου και έφτασε το μέγιστο, μέχρι σήμερα ποσοστό, 49,1%.

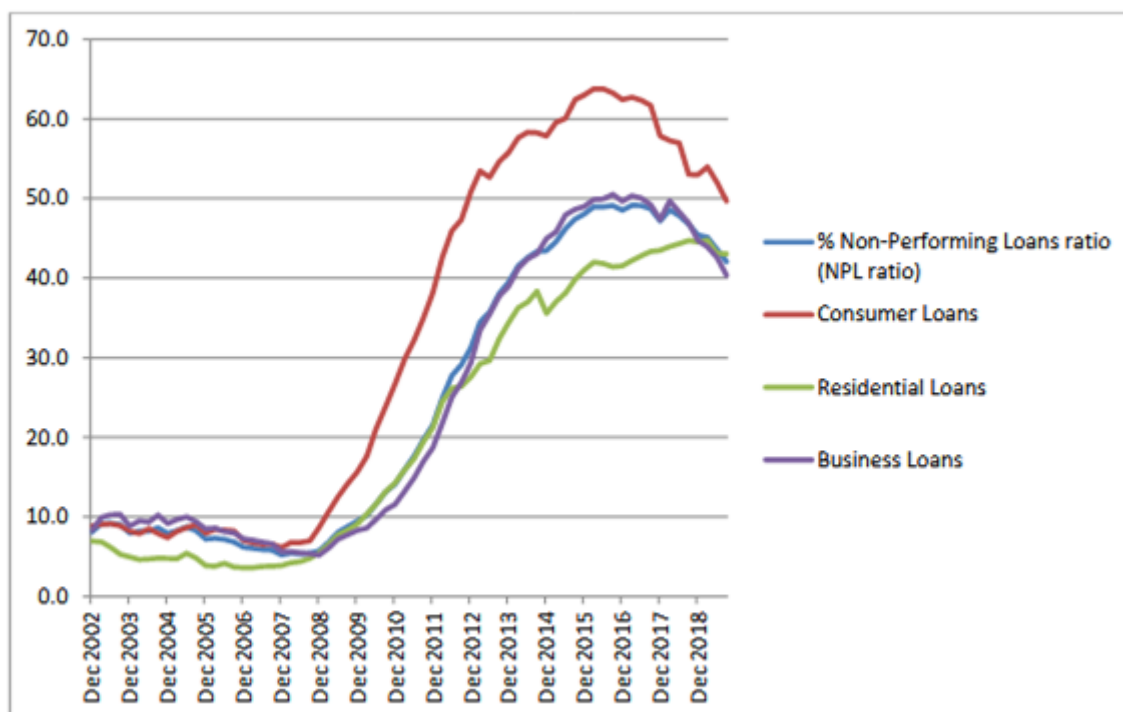
Για να καταλάβουμε καλύτερα την τάξη μεγέθους, τον Δεκέμβριο του 2009, τα συνολικά δάνεια ανέρχονταν σε 271.167.151 ευρώ και τα μη εξυπηρετούμενα σε 25.633.558 ευρώ, ενώ τον Ιούνιο του 2017 τα συνολικά δάνεια ανέρχονταν σε 207.371.515 ευρώ και τα μη εξυπηρετούμενα σε 101.800.725 ευρώ. Αυτή ήταν και η μέγιστη αναλογία που παρατηρήθηκε (49,1%).

Ο πίνακας παρουσιάζει τις τρεις βασικότερες κατηγορίες δανείων, τα καταναλωτικά δάνεια, τα επαγγελματικά δάνεια και τα στεγαστικά δάνεια. Από την παρατήρηση των δεδομένων, προκύπτει ότι τα επαγγελματικά δάνεια ήταν ανέκαθεν το μεγαλύτερο ποσοστό επί του συνόλου των δανείων (σχεδόν το 50% των μη εξυπηρετούμενων δανείων, προέρχονται από επαγγελματικά δάνεια). Επίσης, τα επαγγελματικά δάνεια κατά την περίοδο της κρίσης,

αύξησαν κατακόρυφα την αναλογία τους σε σχέση με το σύνολο της κατηγορίας τους 205,6% των επαγγελματικών δανείων ήταν μη εξυπηρετούμενα, ενώ τον Σεπτέμβριο του 2016 αυτό το ποσοστό μετρήθηκε σε 50,1%. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από το Σεπτέμβριο του 2016 μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2019, οπότε και λήγει η περίοδος των δεδομένων που μελετήσαμε, τα μη εξυπηρετούμενα επαγγελματικά δάνεια έχουν πέσει από το μέγιστο 50,1% στο 40,4%.

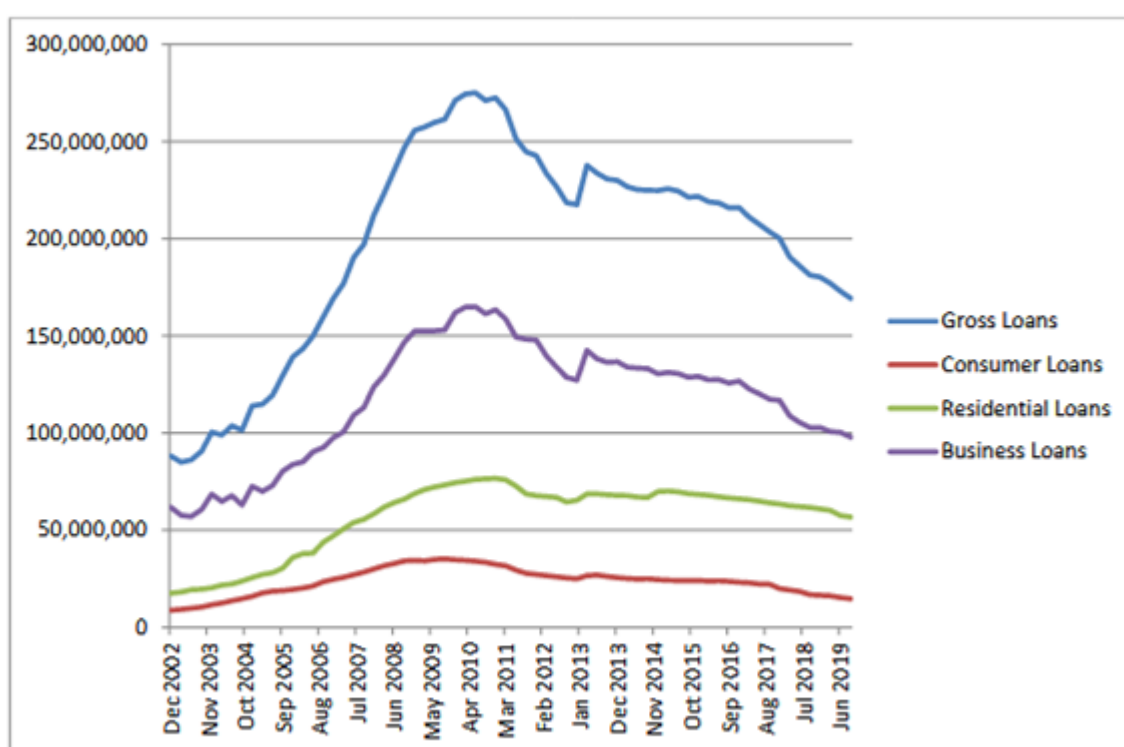
Αντιθέτως, τα στεγαστικά δάνεια παρουσιάζουν μεγαλύτερη ακαμψία. Πιο συγκεκριμένα, από το μέγιστο που παρατηρήθηκε τον Δεκέμβριο του 2015, ο οποίος υπολογίστηκε στα 28.033.130 ευρώ, μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2019, η αξία τους έχει μειωθεί στα 24.422.338 ευρώ.

Όσον αφορά τα καταναλωτικά δάνεια, αυτή είναι η μόνη από τις τρεις κατηγορίες που κατ' απόλυτη τιμή έχει αρχίσει και προσεγγίζει τα προ κρίσης επίπεδά της (από το μέγιστο των 15.237.246 ευρώ τον Ιούνιο του 2016, έχουν μειωθεί σε 7.316.011 ευρώ τον Σεπτέμβριο του 2019). Παρόλο που τα δάνεια σε απόλυτο αριθμό φαίνεται να έχουν μειωθεί σε ένα μεγάλο βαθμό, το ίδιο δεν ισχύει και για τα ποσοστά τους επί του συνόλου. Ο παρακάτω Πίνακας μας δίνει μια καλύτερη εικόνα για το τι ισχύει σε ποσοστά.

Εύκολα μπορεί να παρατηρηθεί ότι η δεκαετία από το 2007 μέχρι και το 2017, είχε ως αποτέλεσμα την εξωπραγματική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Και οι τρεις κατηγορίες αυξάνονται κάθε χρόνο για περίπου δέκα χρόνια και από το 5,5% που ήταν μεσοσταθμικά τον Μάρτιο του 2008, φτάνουν στο 51,1% τον Ιούνιο του 2016. Η μεγαλύτερη

ποσοστιαία αύξηση παρατηρήθηκε στα καταναλωτικά δάνεια και η μικρότερη στα στεγαστικά. Από εκείνη την περίοδο μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2019, φαίνεται πως τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια σταδιακά μειώνονται, αλλά παραμένουν πολύ μακριά από τις τιμές που παρατηρήθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 2000. Βέβαια, δεν πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας μόνο τις μεταβολές στα ποσοστά, γιατί οι απόλυτες τιμές των συνολικών δανείων έχουν μειωθεί κατά πολύ, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η αναλογία εξυπηρετούμενων - μη εξυπηρετούμενων δανείων. Όπως εύκολα μπορεί να παρατηρηθεί στον επόμενο πίνακα, μέχρι και τον Ιούνιο του 2010, τα συνολικά δάνεια (Grossloans) αυξάνονταν και έφτασαν στα υψηλότερα επίπεδα που έχουν παρατηρηθεί ποτέ (275.082.545 ευρώ).

Από τον Ιούνιο του 2010 και μέχρι σήμερα, κατ' απόλυτη τιμή, τα συνολικά δάνεια μειώνονται και αισίως ανέρχονται σε 169.332.492 ευρώ για τον Σεπτέμβριο του 2019. Η πτώση αυτή, φαίνεται να διακόπτεται για ένα μικρό χρονικό διάστημα (Δεκέμβριος 2012 με Μάιο του 2013), εκείνο το διάστημα έκλεισε η συμφωνία μεταξύ Ελλάδα - Δανειστών για την χρηματοδότηση του Ελληνικού χρέους και την αναδιάρθρωση των ελληνικών τραπεζών μέσω του PSI. Όσον αφορά τις επιμέρους κατηγορίες δανείων, τα επαγγελματικά δάνεια ακολουθούν σχεδόν την ίδια μεταβολή με τα συνολικά. Όσον αφορά τα στεγαστικά δάνεια, μετά το μέγιστο που παρατηρήθηκε τον Δεκέμβριο του 2010 (76.638.301 ευρώ), φαίνεται να έχουν μειωθεί σημαντικά και να ανέρχονται πλέον στα 56.749.514 ευρώ (Σεπτέμβριος 2019).

Τα καταναλωτικά δάνεια ακολουθούν και αυτά παραπλήσια πορεία και υπολογίζονται στα 14.722.354 ευρώ για τον Σεπτέμβριο του 2019, από το μέγιστο των 35.222.346 ευρώ που καταγράφηκε τον Σεπτέμβριο του 2009.

4.10 Ανακεφαλαιοποιήσεις Τραπεζών

Οι ελληνικές τράπεζες άντεξαν τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση 2007-2009, αλλά η ελληνική δημοσιονομική και μετέπειτα πολιτική κρίση της περιόδου 2015-2017 τις χρεοκόπησε δύο φορές και τις έχει καταστήσει ευάλωτες και για μια ακόμα μελλοντική τρίτη χρεοκοπία. Από το 2010 οι τράπεζες άρχισαν να χάνουν καταθέσεις και όσο η ελληνική κρίση βάθαινε, τόσο η εκροή μεγάλωνε. Ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες συνεχίζουν και σήμερα να εξαρτώνται από τον δανεισμό του Ευρωσυστήματος. Στην πλευρά του ενεργητικού τους, η διεθνής κρίση δυσκόλεψε και τη χορήγηση δανείων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Στο τέλος του 2009 το συνολικό ύψος των δανείων παρέμεινε στάσιμο, ενώ από το 2010 και μετά το ύψος των συνολικών δανείων μειώνεται επειδή ο νέος δανεισμός είναι μικρότερος από τα παλαιά δάνεια που λήγουν και αποπληρώνονται.

Τη μεγάλη διαφορά στη διάρθρωση και πορεία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος την έκανε η διαδικασία κουρέματος του ελληνικού δημοσίου χρέους το 2012, γνωστή ως Private Sector Involvement ή PSI. Το PSI μείωσε κατά περίπου 78% την αξία των ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου που κατείχαν οι τράπεζες, καθώς και τα δάνεια που είχαν χορηγήσει στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και ουσιαστικά έφερε την πρώτη χρεοκοπία: Οι συνολικές απώλειές τους ανήλθαν στα 39 δισεκατομμύρια ευρώ, ένα μέγεθος που υπερέβη κατά πολύ το μετοχικό τους κεφάλαιο.

Το 2012 μετά το PSI η Τράπεζα της Ελλάδος σε συνεννόηση με τους δανειστές αποφάσισε τη διάσωση των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, ενώ οι υπόλοιπες θα μπορούσαν να λειτουργούν μόνον εφόσον ανακεφαλαιοποιηθούν με ιδιωτικούς πόρους. Η απόφαση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την πολύ μεγάλη μετέπειτα συγκέντρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, αφού ελάχιστες τράπεζες κατάφεραν να βρουν τα απαιτούμενα κεφάλαια από την ελεύθερη αγορά. Έτσι, αφού πρώτα το ελληνικό κράτος με τη δική του χρεοκοπία προξένησε την ουσιαστική χρεοκοπία των τραπεζών, στη συνέχεια το ίδιο το κράτος με τους δανειστές και τις εποπτικές αρχές, ρευστοποίησε και μεταβίβασε πολλές από αυτές, ενώ αναχρηματοδότησε τις τέσσερις συστημικές, τις οποίες και ουσιαστικά «κρατικοποίησε». Το κράτος έγινε, δηλαδή, κάτοχος της συντριπτικής πλειοψηφίας των μετοχών τους, σε μια αύξηση μετοχικού κεφαλαίου στην οποία συμμετείχε το ίδιο κατά κύριο

λόγο. Οι πόροι για τη συμμετοχή του κράτους στην αύξηση κεφαλαίου προήλθαν από δάνειο αξίας 50 δις ευρώ, που ήταν μέρος του συνολικού πακέτου διάσωσης, σύμφωνα με το 2ο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, που υπογράφηκε μαζί με το PSI από την Κυβέρνηση Παπαδήμου. Τότε ιδρύθηκε και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ), το οποίο έγινε ο κάτοχος του ποσού των €50 δις και ανέλαβε τις λεπτομέρειες της ανακεφαλαιοποίησης. Η πρώτη αυτή ανακεφαλαιοποίηση έγινε ένα χρόνο μετά την υπογραφή των συμφωνιών, τον Μάρτιο του 2013.

Με τη σταθεροποίηση της οικονομίας το 2014, οι συστημικές τράπεζες μπήκαν σε στάδιο ανάκαμψης. Είχαν ήδη ανακεφαλαιοποιηθεί για δεύτερη φορά τον Απρίλιο του 2014 με αμιγώς ιδιωτικούς πόρους αξίας 8,2 δις ευρώ, οι καταθέσεις των πελατών τους είχαν αρχίσει σταδιακά να επανέρχονται στα υποκαταστήματα, η εξάρτησή τους από τον ακριβό δανεισμό του ELA (Emergency Liquidity Assistance του Ευρωσυστήματος) είχε ολοκληρωτικά μηδενιστεί τον Νοέμβριο, ενώ το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων προς τις τράπεζες είχε ξεκινήσει να μειώνεται στο τέταρτο τρίμηνο του έτους.

Μάλιστα τον Οκτώβριο του 2014, οι ελληνικές τράπεζες πέρασαν επιτυχώς την επιθεώρηση του Ενιαίου Μηχανισμού Εποπτείας (Single Supervisory Mechanism ή SSM) του Ευρωσυστήματος για την ποιότητα των περιουσιακών τους στοιχείων (Asset Quality Review), καθώς και τις ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (Stress Tests). Οι Ευρωπαίοι επόπτες απεφάνθησαν ότι οι τέσσερις ελληνικές συστημικές τράπεζες είχαν επαρκή κεφάλαια για να αντέξουν μια απρόσμενη πανευρωπαϊκή κρίση έως το τέλος του 2016.

Η πορεία ανάκαμψης του 2014 διεκόπη από τη μετέπειτα δεύτερη ελληνική κρίση του 2015. Δεν συνέβη μια πανευρωπαϊκή κρίση, όπως είχε υποθεθεί στις προηγούμενες ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, που έκανε ο SSM. Συνέβη, όμως, μια αμιγώς ελληνική κρίση με ακραίο αποτέλεσμα. Ένα από τα πολλά αρνητικά αποτελέσματα της περιόδου εκείνης ήταν να δημιουργηθεί πανικός στους Έλληνες καταθέτες και στους μετόχους των τραπεζών, ενώ τα προβληματικά δάνεια ξεκίνησαν πάλι να αυξάνονται. Έτσι, οι τράπεζες υπέστησαν τριπλό χτύπημα: Το πρώτο χτύπημα ήταν στο ενεργητικό τους, μέσω της μείωσης της αξίας των προηγούμενων δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Το δεύτερο χτύπημα ήταν στο παθητικό τους, μέσω ενός νέου κύματος απόσυρσης καταθέσεων, αλλά και άρνησης των διεθνών τραπεζικών κεφαλαίων να τις χρηματοδοτήσουν έστω βραχυπρόθεσμα στη διατραπεζική αγορά. Το τρίτο χτύπημα ήταν στην αξία της μετοχής τους. Η μετοχική τους αξία μηδενίστηκε για δεύτερη φορά, οδηγώντας στη δεύτερη χρεοκοπία.

Το χτύπημα στη χρηματιστηριακή αξία των ελληνικών τραπεζών μεταφράστηκε και σε άμεσο χτύπημα του ίδιου του κράτους και του μελλοντικού δημόσιου χρέους. Το ελληνικό Δημόσιο έχασε τα κεφάλαια που νωρίτερα τοποθέτησε στις τράπεζες (περίπου 39 δις ευρώ), ή έστω έχασε την αγοραία αξία των περίπου 25 δις ευρώ που κατείχε το καλοκαίρι του 2014. Με την ανατροπή του 2015 στην οικονομία, ο ευρωπαϊκός Ενιαίος Μηχανισμός Εποπτείας (SSM) αποφάσισε πριν το καλοκαίρι του 2015 νέα επιθεώρηση των τραπεζών, ειδικά και μόνον για την Ελλάδα. Έτσι, ένα χρόνο μετά την πανευρωπαϊκή επιθεώρηση του 2014 και τις τότε μηδενικές ανάγκες νέων κεφαλαίων για τις ελληνικές τράπεζες, ο SSM απεφάνθη τον Οκτώβριο του 2015 ότι οι νέες συνθήκες στη χώρα επιδείνωσαν το περιβάλλον και τη λειτουργία των τραπεζών και πλέον υπήρχε ανάγκη νέων κεφαλαίων της τάξης των 14,4 δις ευρώ.

Ακολούθησε λοιπόν η τρίτη ανακεφαλαιοποίηση των Τραπεζών το Νοέμβριο του 2015. Τότε πολλά επενδυτικά ταμεία του εξωτερικού που είχαν προηγουμένως συμμετάσχει στην ανακεφαλαιοποίηση του Μαρτίου του 2014 και έχασαν σχεδόν ολοσχερώς την επένδυσή τους, αποφάσισαν να συμμετάσχουν με την ελπίδα αυτή τη φορά να καλύψουν τουλάχιστον μέρος της προηγούμενης ζημίας. Το κράτος και συγκεκριμένα το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, τοποθέτησε μόνον 5,4 δις από τα απαιτούμενα 14,4 δις ευρώ (και μάλιστα μόνον στην Εθνική Τράπεζα και στην Τράπεζα Πειραιώς) και έτσι η παρουσία του στη μετοχική σύνθεση των τραπεζών περιορίστηκε.

Σήμερα οι τράπεζες έχουν τα απαιτούμενα κεφάλαια ώστε να αντέξουν μια διαρκή στασιμότητα έως το τέλος του 2022 αφού πέρασαν και από τα νέα stress tests του 2018. Οι τράπεζες παραμένουν ωστόσο εξαρτημένες από την αναμενόμενη ανάπτυξη της χώρας, καθώς και τη διάθεση και ικανότητα των κυβερνώντων να επιλύσουν προβλήματα που χρονίζουν και καθυστερούν την απομείωση των μη-εξυπηρετούμενων δανείων, όπως ο εξωδικαστικός συμβιβασμός μεταξύ δανειστών και οφειλετών, μια κοινή βάση δεδομένων για τις συνολικές οφειλές των πολιτών προς τις τράπεζες, την εφορία και τα ταμεία, ή η απαλλαγή των στελεχών των τραπεζών από το φόβο του εισαγγελέα για επιχειρηματικές και μόνον αποφάσεις τους όσον αφορά στις ρυθμίσεις ή τη διαγραφή χρεών προς τις τράπεζες.

4.11 Ψηφιακός Μετασχηματισμός – Digital Transformation

Σε όλη την αγορά διαμορφώνεται ένα νέο περιβάλλον με την ιλιγγιώδη ανάπτυξη του τεχνολογικού τομέα επιφέροντας αλλαγές και στις καταναλωτικές συνήθειες, στις οποίες προσαρμόζεται το τραπεζικό σύστημα. Χαρακτηριστικά της νέας ψηφιακής εποχής είναι η

ταχύτητα και ευκολία στη συναλλαγή με αυξημένη ασφάλεια, εύκολη μεταφορά δεδομένων, εξοικονόμηση χρόνου. Δύο σημαντικά γεγονότα της δεκαετίας αυτής επιτάχυναν το ψηφιακό μετασχηματισμό των Τραπεζών. Το πρώτο γεγονός συνδέεται με τα capital controls, όταν ξεκίνησε η χρήση του “πλαστικού χρήματος” για την πληρωμή προϊόντων και υπηρεσιών. Το δεύτερο γεγονός ήρθε λίγα χρόνια μετά, στο πλαίσιο απαραίτητων μέτρων προστασίας κατά της πανδημίας, όπου αυξήθηκαν οι ψηφιακές τραπεζικές υπηρεσίες, όπως άνοιγμα λογαριασμού, μεταφορά χρημάτων, πληρωμή λογαριασμών από το web και mobile banking, με απώτερο στόχο να μειωθεί η φυσική παρουσία στα καταστήματα των Τραπεζών. Ήδη πάνω από το 90% των εγχρήματων συναλλαγών πραγματοποιείται σε αυτόματες μηχανές όπως ATM και APS και φυσικά online. Χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι συναλλαγές που πραγματοποιούνται με πιστωτικές ή χρεωστικές κάρτες.

Οι τράπεζες έχοντας ρίξει μεγάλο βάρος στον ψηφιακό τους μετασχηματισμό τα τελευταία χρόνια, προσδίδουν έναν νέο ρόλο του δικτύου των καταστημάτων τους στην ψηφιακή μας εποχή. Θεωρούν ότι με την εξέλιξη αυτή, απελευθερώνεται πολύτιμος χρόνος που μπορεί να αξιοποιηθεί για την παροχή αναβαθμισμένων υπηρεσιών στους πελάτες του, όπως συμβουλευτικών υπηρεσιών για την καλύτερη καθημερινή διαχείριση των οικονομικών της οικογένειας και τον προγραμματισμό και κάλυψη των αναγκών ρευστότητας μιας επιχείρησης και την εκπαίδευσή τους ώστε να μπορέσουν να τις αξιοποιήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

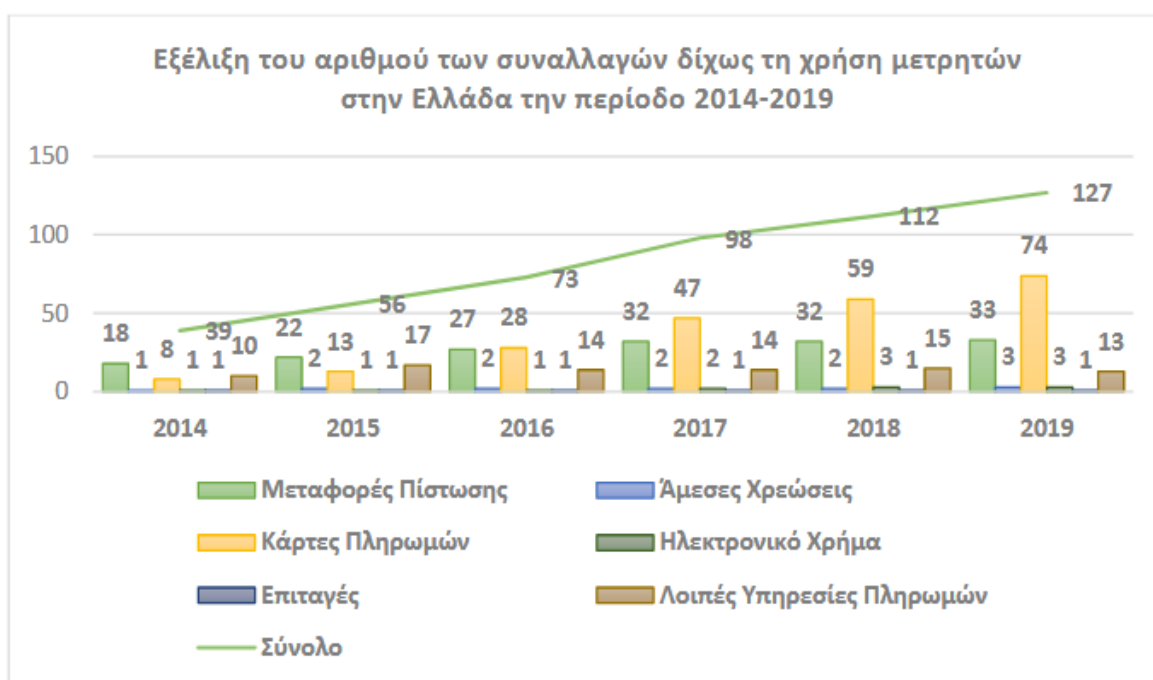
5. Το Τραπεζικό Σύστημα το 2020 – Πρόσφατες Εξελίξεις – Συμπεράσματα

5.1 Πρόσφατες Εξελίξεις - Συμπεράσματα

Η σημαντικότερη πρόκληση για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2020 ήταν η αντιμετώπιση των πρωτόγνωρα αρνητικών συνεπειών της πανδημικής κρίσης ('COVID-19'). Τα γεγονότα ήταν καταγιστικά. Το εγχώριο πιστωτικό σύστημα βρέθηκε αντιμέτωπο με μια σειρά από δομικές προκλήσεις που άλλαξαν ουσιαστικά την λειτουργία του, λόγω της επέλασης της πανδημίας του COVID 19.

Συγκεκριμένα, η εμφάνιση της πανδημίας επιτάχυνε τον ψηφιακό μετασχηματισμό του τραπεζικού συστήματος στη χώρα μας, με κύριο χαρακτηριστικό την μαζική φυγή των πελατών από τα καταστήματα και την επιβολή των ηλεκτρονικών συναλλαγών.

Αυτό δείχνουν άλλωστε τα στοιχεία για την εξέλιξη των ηλεκτρονικών συναλλαγών το πρώτο εξάμηνο του έτους, με βάση τα οποία τα εναλλακτικά δίκτυα, δηλαδή οι πληρωμές μέσω Internet banking και mobile banking, είχαν την τιμητική τους και οι ενεργοί χρήστες αυξήθηκαν κατά 8,9% και 61,6%, και ο αριθμός τους ανέρχεται σε 3,1 και 2,8 εκατ., αντίστοιχα. Η μείωση των συναλλαγών στο γκισέ μειώθηκε το α' εξάμηνο του έτους με κορύφωση το δεύτερο τρίμηνο σε ποσοστό από 50% έως και 90% και πλέον η συντριπτική πλειονότητα των συναλλαγών, δηλαδή αναλήψεις, καταθέσεις και πληρωμές, γίνονται πλέον από τα ηλεκτρονικά δίκτυα. Σύμφωνα με στοιχεία από τις τράπεζες, μέσω ηλεκτρονικών

δικτύων πραγματοποιείται πλέον έως και το 90% των συναλλαγών, εξέλιξη που σηματοδοτεί το τέλος εποχής των φυσικών καταστημάτων.

Στα ηλεκτρονικά δίκτυα συγκαταλέγονται τα παραδοσιακά ATM, τα APS, δηλαδή τα αυτόματα συστήματα πληρωμών (Automatic Payment System) και το Internet και mobile banking, στα οποία στράφηκε σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων, αλλά και φυσικών προσώπων. Τα στοιχεία αναδεικνύουν την υπεροχή του mobile banking έναντι του Internet banking, η χρήση του οποίου αυξήθηκε μεν, αλλά με σαφώς μικρότερο ρυθμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο αριθμός των ενεργών πελατών του mobile banking, αυτών δηλαδή που πραγματοποιούν τουλάχιστον μία συναλλαγή τον μήνα, αυξήθηκε κατά 61,6%, επιβεβαιώνοντας ότι το μέλλον των συναλλαγών είναι πλέον το κινητό τηλέφωνο. Την αύξηση μάλιστα αυτή καθοδηγούν τα φυσικά πρόσωπα, ο ενεργός πληθυσμός των οποίων αυξήθηκε από το 1,7 εκατ. χρήστες το α' εξάμηνο το 2019 στα 2,7 εκατ. το α' εξάμηνο του 2020, επιβεβαιώνοντας ότι η τεχνολογία δεν έχει απλώς μπει σε κάθε σπίτι, αλλά μας συνοδεύει σε κάθε βήμα της ζωής μας

Σε ανοδική τροχιά, αλλά με σαφώς μικρότερους ρυθμούς, είναι και η αύξηση του Internet banking, καθώς οι ενεργοί χρήστες, δηλαδή αυτοί που πραγματοποιούν πάνω από μία συναλλαγές τον μήνα, αυξήθηκαν το α' εξάμηνο του 2020 κατά 8,9% σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό εξάμηνο. Οι ενεργοί χρήστες μέσω Internet banking ανήλθαν στα 2.132.554, από τους οποίους το 1.8674.668 είναι φυσικά πρόσωπα, ενώ 257.886 είναι οι επιχειρήσεις. Την ίδια στιγμή η υπεροχή των ψηφιακών δικτύων για τις συναλλαγές των πολιτών σε περιβάλλον πανδημίας ενίσχυσε σημαντικά και την χρήση του «πλαστικού χρήματος». Το «πλαστικό χρήμα» έχει διεισδύσει πλέον στα κινητά, απαλλάσσοντας τους κατόχους τους από τη δέσμευση να έχουν μαζί την πιστωτική ή τη χρεωστική τους κάρτα για να πραγματοποιήσουν μια συναλλαγή (wallet). Με όχημα τις χρεωστικές κάρτες, οι συναλλαγές ενισχύθηκαν περαιτέρω το πρώτο εξάμηνο του έτους, καθώς η καθιέρωση των ανέπαφων συναλλαγών –χωρίς δηλαδή τη χρήση PIN–, έως του ορίου των 50 ευρώ, έδωσε ώθηση στη χρήση τους. Ο αριθμός των συναλλαγών με κάρτες που έχουν εκδοθεί από ελληνικές τράπεζες, χωρίς δηλαδή να περιλαμβάνονται οι συναλλαγές των τουριστών, διαμορφώθηκαν στο τέλος του πρώτου εξαμήνου στα 557,8 εκατ. έναντι 441,1 εκατ. ευρώ το αντίστοιχο περυσινό εξάμηνο, καταγράφοντας άνοδο κατά 26,2%. Αντίστοιχα, η αξία των συναλλαγών ξεπέρασε τα 16 δισ. ευρώ από 14,2 δισ. ευρώ το πρώτο εξάμηνο του 2019, καταγράφοντας άνοδο κατά 13,4%.

Οι εξελίξεις αυτές επισπεύδουν την περαιτέρω μείωση των τραπεζικών καταστημάτων αμέσως μετά την εκτόνωση της πανδημίας και σε αυτό συνηγορούν και τα προγράμματα

εθελουσίας εξόδου που υλοποιούνται ήδη ή σχεδιάζονται για τους επόμενους μήνες. Τραπεζικοί παράγοντες εκτιμούν ότι το προσωπικό των τεσσάρων μεγάλων τραπεζών θα μειωθεί φέτος κατά 10%, με 3.500 εργαζόμενους συνολικά να αποχωρούν. Ήδη περίπου 1.300 εργαζόμενοι έχουν μετακινηθεί από την Eurobank (500) και την Alpha Bank (800) στις εταιρίες διαχείρισης μη εξυπηρετούμενων δανείων DoValue και Cepal. Οι ίδιοι παράγοντες υπολογίζουν σε 2.500 τους τραπεζοϋπαλλήλους, που συνολικά θα συμμετάσχουν στα προγράμματα εθελουσίας εξόδου μέχρι το τέλος του έτους, αποχωρώντας από τις 4 τράπεζες. Ήδη περί τους 700 αποχώρησαν τον Οκτώβριο από την Eurobank, 1000 εργαζόμενοι συμμετείχαν στο Πρόγραμμα Εθελουσίας Εξόδου της Πειραιώς τον Νοέμβριο ενώ στα μέσα Δεκεμβρίου ολοκληρώνεται αντίστοιχο πρόγραμμα της Εθνικής Τράπεζας όπου αναμένεται να αποχωρήσουν περίπου 800 εργαζόμενοι. Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών το προσωπικό των τραπεζών - μελών της (4 συστημικές, Attica Bank κλπ) μειώθηκε το 2019 κατά 1.810 άτομα. Συγκεκριμένα, από 38.743 εργαζόμενους το 2018 οι τράπεζες στο τέλος του 2019 είχαν 36.663. Περισσότερο από το 50% της συνολικής μείωσης προήλθε από την τράπεζα Πειραιώς (κυρίως με την μεταφορά στην Intrum, και πρόγραμμα εθελουσίας), η οποία το 2019 είχε 944 λιγότερους εργαζόμενους από το 2018 (από 11.678 περιορίστηκαν σε 10.734). Για να καταδειχθεί η δραματική συρρίκνωση του προσωπικού των ελληνικών τραπεζών αναφέρουμε ότι το 2009 οι τραπεζοϋπάλληλοι ανέρχονταν σε 65.682 (στοιχεία της ΤτΕ).

Το 2019 μειώθηκε σημαντικά και ο αριθμός των τραπεζικών καταστημάτων. Από 1.870 το 2018 έμειναν 1.726 το 2019 (144 λιγότερα) ενώ τα «λουκέτα» τραπεζικών καταστημάτων συνεχίστηκαν με εντατικούς ρυθμούς και το 2020. Να σημειωθεί ότι το τραπεζικό δίκτυο περιορίστηκε την τελευταία δεκαετία από τις 4.097 καταστήματα σε 1.834 στα τέλη του 2019 και η στροφή στα εναλλακτικά δίκτυα αναμένεται να πυροδοτήσει νέο κύμα περιορισμού του φυσικού δικτύου το 2021.

Την ίδια στιγμή στους ήδη βεβαρυσμένους ισολογισμούς των τραπεζών έρχονται να προστεθούν περί τα 6 – 8 δις. ευρώ νέα κόκκινα δάνεια, καθιστώντας την προσπάθεια μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε μονοψήφιο ποσοστό επί του συνόλου των δανείων, ακόμη πιο δύσκολη. Υπ' αυτές τις συνθήκες η οδός των τιτλοποιήσεων φαντάζει μονόδρομος για την μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων για τις τράπεζες, με ότι αυτό συνεπάγεται για τις μεγάλες ανάγκες τους σε κεφάλαια προκειμένου να «κλείσουν» τις μεγάλες κεφαλαιακές τρύπες που θα προκύψουν.

Το ξέσπασμα της κρίσης του COVID 19 χι μόνο δεν ανέκοψε, αλλά αντιθέτως επιτάχυνε τη χρήση του Προγράμματος Κρατικών Εγγυήσεων "Ηρακλής", και των τιτλοποιήσεων

κόκκινων δανείων. Μετά την ολοκλήρωση της τιτλοποίησης Cairo της Eurobank, ύψους 7,5 δισ. ευρώ, τον Μάιο, στο τέλος Νοεμβρίου η Alpha Bank προχώρησε στην τιτλοποίηση του project Galaxy ύψους 10,8 δισ. Ευρώ. Η Τράπεζα Πειραιώς από την πλευρά της δρομολογεί την τιτλοποίηση δανείων με την κωδική ονομασία "Phoenix", συνολικής λογιστικής αξίας 1,9 δισ. ευρώ, και ακολουθεί η τιτλοποίηση 5 δισ. ευρώ του χαρτοφυλακίου Vega. Την Τράπεζας Πειραιώς θα ακολουθήσει, πιθανότατα τις επόμενες μέρες, η Εθνική Τράπεζα, η την τιτλοποίηση μη εξυπηρετούμενων δανείων Frontier, ύψους άνω των 6 δισ. Ευρώ. Μέχρι το τέλος του έτους-αρχές του επομένου, στον "Ηρακλή" θα έχουν μεταφερθεί "κόκκινα" δάνεια 30 δισ. ευρώ, μειώνοντας κατά το ήμισυ το τρέχον απόθεμα NPLs των τραπεζών και επιτρέποντας να αντιμετωπιστούν ακόμη και τα επιπλέον μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα που θα δημιουργήσει η πανδημική κρίση.

Ο "Ηρακλής" θα βοηθήσει, με τον τρόπο αυτό, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα να απαλλαγεί από τα "κόκκινα" δάνεια, να εξυγιάνει το ενεργητικό του και να αποκτήσει αξιοπιστία και ρευστότητα για να επικεντρωθεί στον πραγματικό του ρόλο –τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών– που καθιστά επιτακτικότερη από ποτέ η πανδημική κρίση. Σημειώνεται ότι τη λύση των άμεσων μαζικών τιτλοποιήσεων ή και πωλήσεων προβληματικών δανείων στην αγορά από κάθε τράπεζα χωριστά (δηλ. τη στρατηγική που ακολουθούν τώρα οι τράπεζες με την εφαρμογή του "Ηρακλή", συνοδευόμενη από ανεξάρτητες πωλήσεις NPLs), προκρίνει και η Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη για τη γρήγορη αποκλιμάκωση των NPLs. Προς αυτή την κατεύθυνση, η Επιτροπή κρίνει εξίσου καλή και τη λύση της δημιουργίας "κακής τράπεζας" (bad bank). Όπως αναφέρει, η λύση της "κακής τράπεζας" έχει το πλεονέκτημα ότι διευκολύνει τον συντονισμό μεταξύ των πιστωτών, καθώς όλα τα προβληματικά δάνεια από μια επιχείρηση συγκεντρώνονται κάτω από την ίδια στέγη. Ωστόσο, έχει μειονεκτήματα, ιδιαίτερα στην πρακτική εφαρμογή. Η δημιουργία της "κακής τράπεζας" θα απαιτήσει μακρές διαπραγματεύσεις, ιδιαίτερα καθώς η κάθε τράπεζα βρίσκεται σε διαφορετικό σημείο εκκίνησης όσον αφορά τις προβλέψεις. Κατά το διάστημα αυτό, που ενδέχεται να κρατήσει ακόμα και δύο χρόνια, η διαχείριση των προβληματικών δανείων θα υπολειμатурεί, εκτιμά η Επιτροπή Πισσαρίδη.

Σημειώνεται ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης COVID-19, υλοποιήθηκαν χρηματοδοτικά εργαλεία οικονομικής και πολιτικής, συνολικού ύψους 43,3 δισ. ευρώ την περίοδο 2020-2022, για τη στήριξη της κοινωνίας που επλήγη από τις οικονομικές επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης. Εργαλεία όπως είναι τα προγράμματα επιδότησης δόσεων δανείων «ΓΕΦΥΡΑ 1» και

«ΓΕΦΥΡΑ 2», τα εγγυοδοτικά προγράμματα της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας, η επιστρεπτέα προκαταβολή κ.ά.

Εν μέσω των πρωτοφανών προκλήσεων της παγκόσμιας πανδημικής κρίσης, οι Τράπεζες επιβεβαίωσαν την επιχειρησιακή τους ετοιμότητα.

Θα πρέπει να υπογραμμιστούν ισχυρές πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν για τον περιορισμό των οικονομικών συνεπειών από το lockdown, όπως τα κυβερνητικά μέτρα για τη διοχέτευση ρευστότητας ύψους Ευρώ 30 δισ. στην οικονομία, η στήριξη των ιδιωτών δανειοληπτών στο πλαίσιο του προγράμματος «Γέφυρα» και, αντιστοίχως, η χορήγηση κεφαλαίων κίνησης στις επιχειρήσεις μέσω των προγραμμάτων της ΕΑΤ

Οι ελληνικές τράπεζες αναμένεται να ξεπεράσουν τις δυσκολίες που εμφανίστηκαν τα προηγούμενα χρόνια. Ήδη τα σημάδια ανάκαμψης του κλάδου είναι εμφανή. Επίσης, ο έλεγχος αντοχής του 2018 ήταν το ίδιο αυστηρός με αυτόν που πραγματοποιήθηκε το 2015, ο οποίος είχε ως αποτέλεσμα την «θωράκιση» των ελληνικών τραπεζών, λόγω της αυξημένης κεφαλαιακής επάρκειας που απαιτούνταν. Ένα ακόμα ενθαρρυντικό γεγονός, είναι αυτό που παρουσιάζει την κερδοφορία των τραπεζών αυξανόμενη, η οποία βελτιώνεται καθώς η οικονομία φαίνεται να παρουσιάζει σημάδια βελτίωσης. Επίσης στο ευρύτερο χώρο των τραπεζών, το brain gain που παρατηρήθηκε τη δεκαετία του 1990 και του 2000 δεν αντιστράφηκε μέχρι στιγμής σε brain drain. Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί ότι ο βαθμός επιτυχίας είναι συνάρτηση και της πορείας των NPLs, εξαιτίας του ότι η μείωση τους είναι οπισθοβαρής.

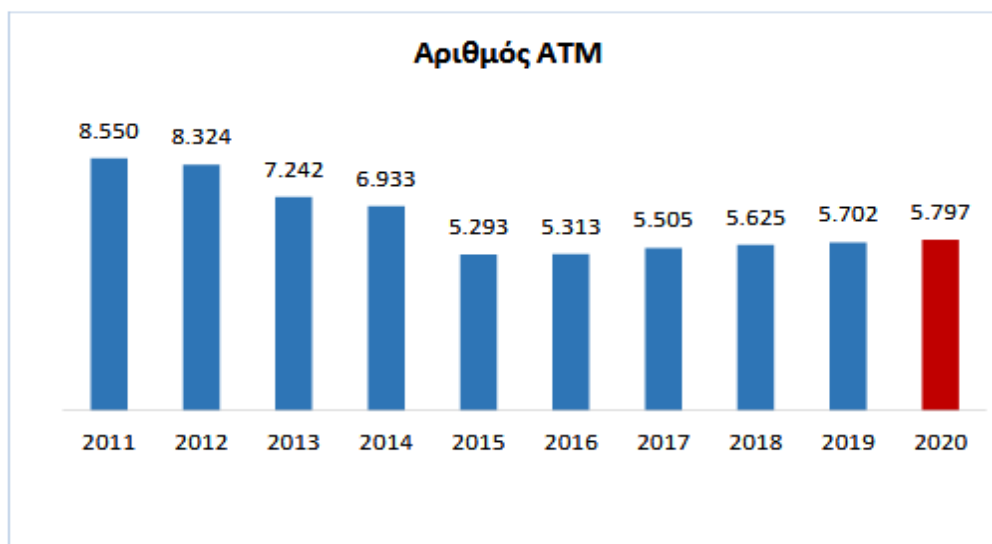
Μακροπρόθεσμα, η πορεία των τραπεζών είναι άμεσα συνυφασμένη με την γενικότερη πορεία της ελληνικής οικονομίας. Όσον αφορά τις αναπτυξιακές προοπτικές του χρηματοπιστωτικού τομέα στη μετά-Covid εποχή, παρά τις προκλήσεις, οι ελληνικές τράπεζες πρέπει να εκπληρώσουν το λόγο ύπαρξής τους υποστηρίζοντας την πραγματική οικονομία.

Ο εξορθολογισμός των τραπεζικών ισολογισμών μέσω της μείωσης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων παραμένει κύρια προτεραιότητα για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Θα πρέπει να επισημανθεί ωστόσο ότι η νεοσύστατη ελληνική αγορά διαχείρισης απαιτήσεων συνέβαλε θετικά στον εξορθολογισμό των τραπεζικών ισολογισμών και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την πώληση των εγχώριων χαρτοφυλακίων στη δευτερογενή αγορά ΜΕΔ. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο από το 2016 έως σήμερα, μειώνοντας τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματά τους κατά 60% σε Ευρώ 68 δισ. στο τέλος του 2019. Παρά ταύτα θεωρείται κρίσιμη η συμπεριφορά των δανείων που σήμερα βρίσκονται

σε αναστολή, τα οποία και ανέρχονται περίπου στο 15% των εξυπηρετούμενων δανείων των ελληνικών τραπεζών.

5.2 Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2020 (βασικοί δείκτες)

- Δίκτυο ATM τραπεζών 2010-2020

Πηγή: EET, Δίκτυο Α.Τ.Μ. τραπεζών-μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών

Όπως γίνεται αντιληπτό από το παραπάνω διάγραμμα, ο αριθμός των ATM διαχρονικά μειώθηκε, γεγονός που δικαιολογείται από τη συρρίκνωση του δικτύου των Καταστημάτων των Τραπεζών (κλείσιμο καταστημάτων, συγχωνεύσεις). Ωστόσο η μείωση αυτή δεν είναι αντίστοιχη με την μείωση των Καταστημάτων, καθώς ο ψηφιακός μετασχηματισμός των Τραπεζών και η νέα digital εποχή, επιτάσσει την ύπαρξη εναλλακτικών καναλιών συναλλαγών. Παρακάτω παρατίθενται και αναλυτικά πίνακες σχετικά με τον αριθμό των ATM εντός και εκτός καταστήματος τη δεκαετία 2010-2020.

Δίκτυο Α.Τ.Μ. τραπεζών-μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών - Στοιχεία έως 31/12/2020							
	Νομός Αττικής		Νομός Θεσ/νίκης		Λοιπή Επικράτεια		Σύνολο
	Εντός Κατ/ματος	Off-site	Εντός Κατ/ματος	Off-site	Εντός Κατ/ματος	Off-site	
Τράπεζες Μέλη και Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ	1,062	1,032	269	235	1,396	1,931	5,925
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	269	342	68	59	341	414	1,493
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	242	290	84	87	421	775	1,899
ALPHA BANK	293	237	57	50	293	358	1,288
EUROBANK	192	143	48	36	220	340	979
ATTICA BANK	20	8	6	3	28	8	73
HSBC BANK	14	9	1	0	0	0	24
ΠΑΓΚΡΗΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ	6	0	2	0	43	11	62
OPTIMA BANK	19	3	3	0	1	5	31
ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΕΣΤΕ)*	7	0	0	0	49	20	76

Πηγή : Τράπεζες Μέλη & Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ
 *Αφορά στοιχεία των τραπεζών-μελών της ΕΣΤΕ

Δίκτυο Α.Τ.Μ. τραπεζών-μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών - Στοιχεία έως 31/12/2018							
	Νομός Αττικής		Νομός Θεσ/νίκης		Λοιπή Επικράτεια		Σύνολο
	Εντός Κατ/ματος	Off-site	Εντός Κατ/ματος	Off-site	Εντός Κατ/ματος	Off-site	
Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ	1.051	1.055	272	215	1.365	1.667	5.625
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	250	331	92	83	510	704	1.970
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	305	317	74	52	374	345	1.467
ALPHA BANK	291	218	55	39	285	266	1.154
ΤΡΑΠΕΖΑ EUROBANK ERGASIAS	170	171	44	38	168	344	935
ATTICA BANK	21	9	6	3	28	8	75
HSBC BANK	14	9	1	0	0	0	24

Πηγή: Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ

Δίκτυο Α.Τ.Μ. τραπεζών-μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών - Στοιχεία έως 31/12/2015			
	Εντός Κατ/ματος	Off-site	Σύνολο
Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ	2.897	2.360	5.257
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	788	991	1.779
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	854	589	1.443
ALPHA BANK	659	437	1.096
ΤΡΑΠΕΖΑ EUROBANK ERGASIAS	511	316	827
ATTICA BANK	70	17	87
HSBC BANK	15	10	25

Πηγή: Τράπεζες Μέλη της Ε.Ε.Τ.

Πίνακας Α.Τ.Μ. πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα			
Στοιχεία 31/12/2010			
	Σε κατ/τα	Off-site	Σύνολο
Π.Ι. μέλη της Ε.Ε.Τ.	4341	2731	7072
1. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	898	608	1506
2. Τράπεζα EFG Eurobank Ergasias	440	316	756
3. Alpha Bank	519	332	851
4. Τράπεζα Πειραιώς	359	323	682
5. Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος	517	427	944
6. Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος	357	299	656
7. Marfin Εγνατία Τράπεζα	177	67	244
8. Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο Ελλάδος	146	92	238
9. Τράπεζα Κύπρου	181	53	234
10. Τράπεζα Millenium Bank	250	17	267
11. Citibank International	63	47	110
12. Attica Bank	80	11	91
13. Geniki Bank	120	59	179
14. Proton Bank	27	7	34
15. Probank	111	59	170
16. HSBC	26	8	34
17. FBBank	19	4	23
18. Πανελλήνια Τράπεζα	31	1	32
19. Ελληνική Τράπεζα	20	1	21

ΠΗΓΗ: Πιστωτικά ιδρύματα

- **Αριθμός Εργαζομένων 2010-2020**

Αναφορικά με τον αριθμό των τραπεζοϋπαλλήλων, αυτός μειώθηκε σχεδόν κατά το ήμισυ όπως παρατηρείται και στο διάγραμμα, καθώς από 59.958 το 2011 έφτασε τις 33.097 το 2020.

Πηγή: ΤτΕ, Διαρθρωτικοί Δείκτες Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

- **Τραπεζικά Καταστήματα 2010-2020**

Ο αριθμός των υποκαταστημάτων των τραπεζών μειώθηκε εντυπωσιακά τη τελευταία δεκαετία, και από 3.847 καταστήματα το 2011 έφτασε τα 1.702 το 2020.

Πηγή: ΤτΕ, Διαρθρωτικοί Δείκτες Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

- **Σύνολο Ενεργητικού Τραπεζών 2010-2020**

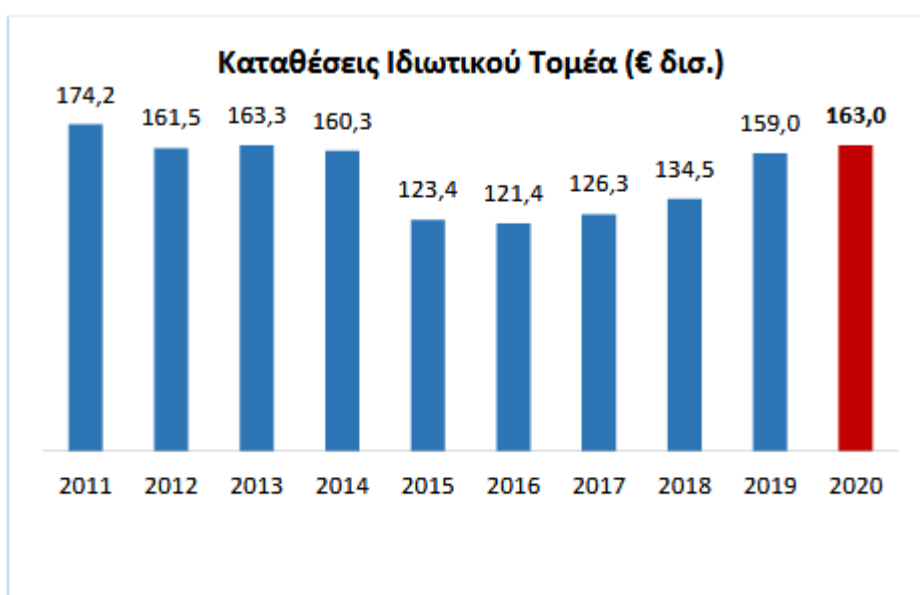
Από το παρακάτω διάγραμμα παρατηρούμε ότι το ενεργητικό των τραπεζών αν και έβαινε μειούμενο μέχρι το 2018, σημειώνει ανοδική πορεία τα τρία τελευταία έτη, καθώς οι Τράπεζες έχουν ως πρωταρχικό στόχο την εξυγίανση των ισολογισμών τους και σταδιακά, με την πώληση και των κόκκινων δανείων, βελτιώνεται η θέση τους.

Πηγή: ΤτΕ, Συγκεντρωτική Λογιστική Κατάσταση των Πιστωτικών Ιδρυμάτων

- **Καταθέσεις Ιδιωτικού Τομέα 2010-2020**

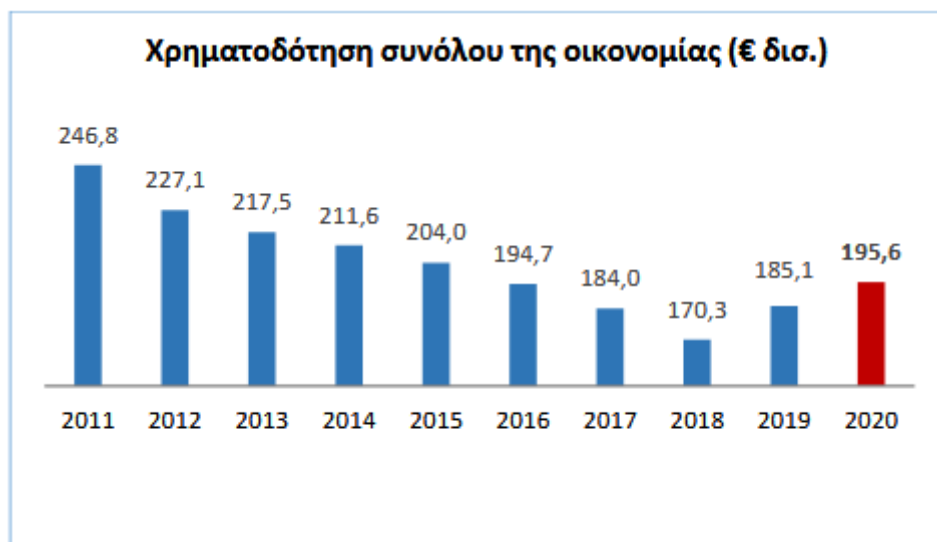
Όσον αφορά τις Καταθέσεις, κρίνεται σημαντικό να τονιστεί η "επιστροφή" τους, καθώς το 2020 επιστρέψαμε στα νούμερα του 2013.

Πηγή: ΤτΕ, Τραπεζική χρηματοδότηση και καταθέσεις

- **Χορηγήσεις 2010-2020**

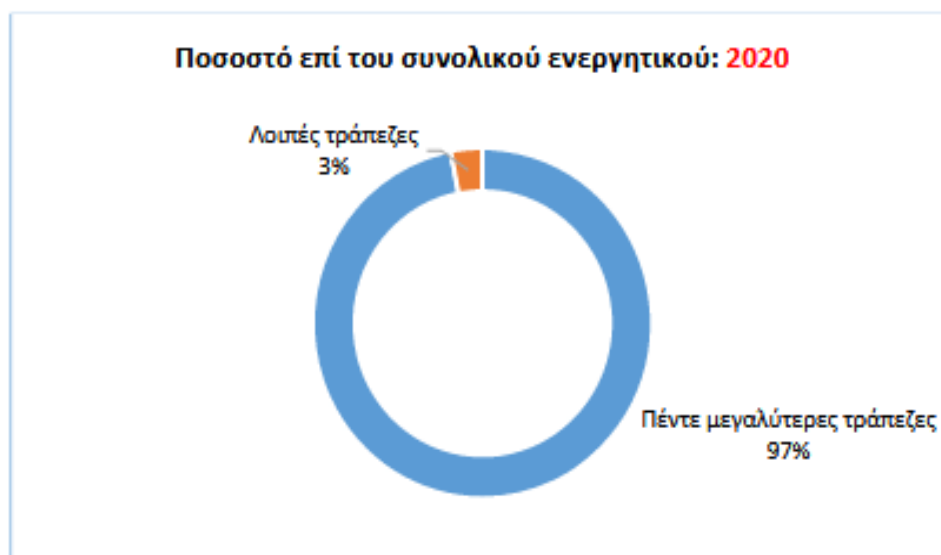
Οι χρηματοδοτήσεις ακολούθησαν πτωτική πορεία κατά τη διάρκεια της δημοσιονομικής κρίσης, και ουσιαστικά η άνοδος ξεκίνησε από το 2019 και μετά. Το 2020 εξαιτίας της πανδημικής κρίσης δόθηκε μια ένεση ρευστότητας στην αγορά, με τα διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα για τις πληγείσες επιχειρήσεις.

Πηγή: ΤτΕ, Τραπεζική χρηματοδότηση και καταθέσεις

- **Ποσοστό επί του Συνόλου ενεργητικού 2010-2020**

Εξαιτίας της νέας διάρθρωσης του τραπεζικού συστήματος και της μείωσης των τραπεζών, ενώ το 2011 οι πέντε μεγαλύτερες τράπεζες κατείχαν το 72% του συνόλου του ενεργητικού των τραπεζών, το 2020 κατέχουν το 97%, καθώς πλέον έχουν μείνει μόνο τέσσερις συστημικές τράπεζες.

Πηγή: ΤτΕ, Διαρθρωτικοί Δείκτες Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

- **Αριθμός Τραπεζών – Καταστημάτων - Προσωπικού – ΑΤΜ 2010-2020**

Οι τράπεζες μειώθηκαν από 19 το 2010 σε μόλις 9, με 4 από αυτές να είναι συστημικές. Τα τραπεζικά καταστήματα επίσης μειώθηκαν από 3.733 το 2010 σε 1.624 το 2020.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ Συγκεντρωτικά στοιχεία τραπεζών-μελών και συνδεδεμένων μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (Αριθμός Τραπεζών, Τραπεζικών Καταστημάτων, Προσωπικού και Α.Τ.Μ.) Στοιχεία έως 31/12/2020				
	Τράπεζες	Τραπεζικά Καταστήματα	Προσωπικό	Α.Τ.Μ.
Μέλη	9	1,624	32,542	5,849
Συνδεδεμένα Μέλη (*)	4	56	579	76
Σύνολο	13	1,680	33,121	5,925

Πηγή: Τράπεζες Μέλη & Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ

(*) Αφορά τρία υποκαταστήματα τραπεζών της αλλοδαπής που λειτουργούν στην Ελλάδα και τα μέλη της Ένωσης Συνεταιριστικών Τραπεζών Ελλάδος (ΕΣΤΕ)

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ Συγκεντρωτικά στοιχεία τραπεζών-μελών και συνδεδεμένων μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (Αριθμός Τραπεζών, Τραπεζικών Καταστημάτων, Προσωπικού και Α.Τ.Μ.) Στοιχεία έως 31/12/2015				
	Τράπεζες	Τραπεζικά Καταστήματα	Προσωπικό	Α.Τ.Μ.
Μέλη	7	2.414	44.273	5.257
Συνδεδεμένα Μέλη	5	4	129	0
Σύνολο	12	2.418	44.402	5.257

Πηγή: Τράπεζες Μέλη & Συνδεδεμένα Μέλη της Ε.Ε.Τ.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Συγκεντρωτικά στοιχεία τραπεζών μελών και συνδεδεμένων μελών της Ε.Ε.Τ.
Αριθμός τραπεζών, υποκαταστημάτων, υπαλλήλων & Α.Τ.Μ.

Στοιχεία 2010 & 2011

	Τράπεζες		Υποκαταστήματα		Προσωπικό		Α.Τ.Μ.	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Μέλη	19	19	3.733	3.565	59.326	56.042	6.128	5.884
Συνδεδεμένα μέλη*	2	2	2	2	87	77	-	-
Σύνολο	21	21	3.735	3.567	59.413	56.119	6.128	5.884

* δύο εκ του συνόλου των πέντε συνδεδεμένων τραπεζών μελών

Πηγή: Τράπεζες μέλη & συνδεδεμένα μέλη της Ε.Ε.Τ

Δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων και αριθμός προσωπικού τραπεζών-μελών και συνδεδεμένων μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών

Στοιχεία έως 31/12/2020

	Δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων				Συνολικός Αριθμός Υπαλλήλων
	Νομός Αττικής	Νομός Θεσ/νίκης	Λοιπή Επικράτεια	Σύνολο	
ΣΥΝΟΛΟ (α+β)	638	158	884	1,680	33,121
α) Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ	628	158	838	1,624	32,542
1. ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	131	32	208	371	7,822
2. ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	167	48	269	484	9,593
3. ALPHA BANK	134	30	160	324	6,316
4. EUROBANK	138	36	127	301	6,764
5. ATTICA BANK	20	6	28	54	783
6. HSBC BANK	14	1	0	15	334
7. ΠΑΓΚΡΗΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ	5	2	44	51	478
8. CITIBANK	0	0	0	0	104
9. OPTIMA BANK	19	3	2	24	348
β) Τράπεζες Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ	10	0	46	56	579
1. BANK OF AMERICA MERRILL LYNCH	1	0	0	1	11
2. DEUTSCHE BANK	1	0	0	1	10
3. UNICREDIT BANK	1	0	0	1	11
4. ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΕΣΤΕ)*	7	0	46	53	547

Πηγή: Τράπεζες Μέλη & Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ

*Αφορά στοιχεία των τραπεζών-μελών της ΕΣΤΕ

Δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων και αριθμός προσωπικού τραπεζών-μελών και συνδεδεμένων μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών					
Στοιχεία έως 31/12/2015					
	Δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων				Συνολικός Αριθμός Υπαλλήλων
	Νομός Αττικής	Νομός Θεσ/νίκης	Λοιπή Επικράτεια	Σύνολο	
ΣΥΝΟΛΟ (α+β)	986	247	1.185	2.418	44.402
α) Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ	982	247	1.185	2.414	44.273
1. ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	203	47	276	526	10.939
2. ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	230	68	411	709	14.254
3. ALPHA BANK	276	62	270	608	9.012
4. ΤΡΑΠΕΖΑ EUROBANK ERGASIAS	225	61	200	486	8.672
5. ATTICA BANK	34	8	28	70	871
6. CITIBANK	0	0	0	0	128
7. HSBC BANK	14	1	0	15	397
β) Τράπεζες Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ	4	0	0	4	129
1. BANK OF AMERICA MERRILL LYNCH	1	0	0	1	11
2. BNP Paribas Securities Services	1	0	0	1	28
3. DEUTSCHE BANK	1	0	0	1	10
4. THE ROYAL BANK OF SCOTLAND	0	0	0	0	55
5. UNICREDIT BANK	1	0	0	1	25
Πηγή : Πιστωτικά Ιδρύματα					

Πίνακας στοιχείων δικτύου και συνόλου προσωπικού πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα

Στοιχεία 31/12/2010					
	<i>Δίκτυο καταστημάτων/υποκαταστημάτων</i>				<i>Σύνολο προσωπικού</i>
	<i>Νομός Αττικής</i>	<i>Νομός Θεσ/νίκης</i>	<i>Λοιπή Χώρα</i>	<i>Σύνολο</i>	
ΣΥΝΟΛΟ (α+β+γ)	1577	388	1778	3743	59967
α) Μέλη της Ε.Ε.Τ.	1569	387	1777	3733	59326
1. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	213	50	311	574	12217
2. Τράπεζα EFG Eurobank Ergasias	194	49	176	419	7392
3. Alpha Bank	189	49	192	430	7266
4. Τράπεζα Πειραιώς	152	44	162	358	4853
5. Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος	116	34	333	483	6131
6. Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος	136	34	168	338	4650
7. Marfin Εγνατία Τράπεζα	88	22	70	180	2768
8. Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο Ελλάδος	59	19	69	147	2376
9. Τράπεζα Κύπρου	84	19	82	185	2966
10. Τράπεζα Millenium Bank	85	24	45	154	1446
11. Citibank International	29	3	9	41	1480
12. Attica Bank	41	10	29	80	1099
13. Geniki Bank	49	10	58	117	1697
14. Proton Bank	22	2	9	33	562
15. Probank	63	6	39	108	1096
16. HSBC	15	1		16	529
17. FBBank	10	2	7	19	271
18. Πανελλήνια Τράπεζα	11	6	14	31	129
19. Ελληνική Τράπεζα	13	3	4	20	398
β) Συνδεδεμένα μέλη της Ε.Ε.Τ	2			2	87
1. The Royal Bank of Scotland	1			1	56
2. Unicredit Bank	1			1	31
γ) Μη μέλη της Ε.Ε.Τ	6	1	1	8	554
1. Saxo Bank	1			1	8
2. FGA Bank	1			1	17
3. FCE Bank	1			1	35
4. BNP Securities Services	1			1	44
5. Τ. Παρακαταθηκών & Δανείων	2	1	1	4	450

ΠΗΓΗ: Πιστωτικά ιδρύματα

* Στον πίνακα περιλαμβάνονται στοιχεία προερχόμενα από την πλειοψηφία των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα

- **Στοιχεία Ισολογισμού τραπεζών 2010-2020**

Σύμφωνα με τα παρακάτω στοιχεία διαφαίνονται σημάδια αντιστροφής των διαρθρωτικών αδυναμιών που παρουσιάστηκαν μέσα στο περιβάλλον της ελληνικής κρίσης. Θα πρέπει να τονισθεί η βελτιωμένη εικόνα των ισολογισμών των τραπεζών και των θεμελιωδών μεγεθών του κλάδου όπως η κερδοφορία. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι ζημιογόνα αποτελέσματα εξακολουθούν να εμφανίζουν μόνο η Τράπεζα Πειραιώς και η Attica Bank, ενώ οι υπόλοιπες συστημικές Τράπεζες επέστρεψαν στη κερδοφορία. Την ισχυρότερη κεφαλαιακή επάρκεια, με διαφορά από τις υπόλοιπες συστημικές, παρουσιάζει η Alpha Bank. Ωστόσο, ο κλάδος εμφανίζει στο σύνολο του μείωση των ιδίων κεφαλαίων, εξαιτίας των NPLs και των διαγραφών «κόκκινων» δανείων που επιβάρυναν την κερδοφορία και τα ίδια κεφάλαια.

Στοιχεία ισολογισμού και αποτελεσμάτων τραπεζών μελών EET έτους 2020										
		Ενεργητικό (εκ. ευρώ)	Κέρδη ή ζημιές (-) προ φόρων (εκ. ευρώ)	Καθαρά Κέρδη ή ζημιές (-) μετά φόρων (εκ. ευρώ) (*)	Καταθέσεις (εκ. ευρώ)	Χορηγήσεις μετά από προβλέψεις (εκ. ευρώ)	Προβλέψεις κάλυψης πιστωτικού κινδύνου (εκ. ευρώ)	Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων (εκ. ευρώ)	Αμοιβές & Έξοδα προσωπικού (εκ. ευρώ)	Απασχολούμενο προσωπικό
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	ΤΡΑΠΕΖΑ	72,010	278	3	47,510	25,444	1,155	4,611	489	8,191
	ΟΜΙΛΟΣ	77,485	413	40	48,504	26,807	1,106	5,079	517	9,516
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ^{1,2}	ΤΡΑΠΕΖΑ	69,801	-549	-726	50,351	38,902	1,386	5,086	544	9,658
	ΟΜΙΛΟΣ	69,825	-530	-668	50,007	38,172	1,323	5,211	571	11,009
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	65,021	214	138	39,535	35,281	1,143	8,005	334	6,323
	ΟΜΙΛΟΣ	70,057	114	104	43,831	39,380	1,320	8,333	460	10,528
ΤΡΑΠΕΖΑ EUROBANK ³	ΤΡΑΠΕΖΑ	55,636	318	15	34,448	29,261	444	4,164	231	7,037
	ΟΜΙΛΟΣ	67,726	574	247	47,306	37,424	449	5,225	324	12,362
ΑΤΤΙΚΑ BANK	ΤΡΑΠΕΖΑ	3,577	-285	-306	2,805	1,801	265	202	34	783
	ΟΜΙΛΟΣ	3,580	-286	-306	2,801	1,801	265	207	34	785
ΣΥΝΟΛΟ (ΤΡΑΠΕΖΑ)		266,045	-24	-876	174,649	130,489	4,393	22,068	1,632	31,992
ΣΥΝΟΛΟ (ΟΜΙΛΟΣ)		288,673	285	-583	192,449	143,384	4,463	24,055	1,906	44,200

Πηγές:

• Οικονομικές καταστάσεις μητρικής και ομίλου & Στοιχεία και πληροφορίες χρήσεως από 1 Ιανουαρίου 2020 έως 31 Δεκεμβρίου 2020

Στοιχεία ισολογισμού και αποτελεσμάτων εμπορικών τραπεζών και τραπεζικών ομίλων έτους 2015										
		Ενεργητικό (εκ. ευρώ)	Κέρδη ή ζημιές (-) προ φόρων (εκ. ευρώ)	Καθαρά Κέρδη ή ζημιές (-) μετά φόρων (εκ. ευρώ)	Καταθέσεις (εκ. ευρώ)	Χορηγήσεις μετά από προβλέψεις (εκ. ευρώ)	Προβλέψεις κάλυψης πιστωτικού κινδύνου (εκ. ευρώ)	Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων (εκ. ευρώ)	Αμοιβές & Έξοδα προσωπικού (εκ. ευρώ)	Απασχολούμενο προσωπικό
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	ΤΡΑΠΕΖΑ	83002	-3480	-2389	36771	49426	4397	9608	652	14326
	ΟΜΙΛΟΣ	87528	-2958	-1896	38952	50591	3907	10021	822	20719
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	ΤΡΑΠΕΖΑ	77131	-3853	-2846	36888	39750	4344	8315	590	10723
	ΟΜΙΛΟΣ	111232	-3589	-2592	42959	45375	4263	9824	802	33975
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	64993	-1812	-1032	27734	41558	2699	8418	402	9729
	ΟΜΙΛΟΣ	69296	-2066	-1371	31434	46188	3020	9054	533	14779
ΤΡΑΠΕΖΑ EUROBANK ERGASIAS	ΤΡΑΠΕΖΑ	64195	-2154	-1051	22802	32974	2503	6131	373	9087
	ΟΜΙΛΟΣ	73553	-2088	-1155	31446	39893	2665	7132	529	17309
ΑΤΤΙΚΑ BANK	ΤΡΑΠΕΖΑ	3674	-608	-349	2157	2757	629	672	45	871
	ΟΜΙΛΟΣ	3669	-605	-347	2143	2757	629	680	46	893
ΣΥΝΟΛΟ (ΤΡΑΠΕΖΑ)		292995	-11907	-7667	126332	166465	14572	33144	2062	44736
ΣΥΝΟΛΟ (ΟΜΙΛΟΣ)		345278	-11304	-7361	146934	184802	14484	36711	2732	87675

απόσπαστηκαν, μέσω

Πηγές:

• Οικονομικές καταστάσεις μητρικής και ομίλου & Στοιχεία και πληροφορίες χρήσεως από 1 Ιανουαρίου 2015 έως 31 Δεκεμβρίου 2015
• Παρουσιάσεις αποτελεσμάτων 12Μ2015

Αποτελέσματα χρήσης ελληνικών εμπορικών τραπεζών και τραπεζικών ομίλων						
(ποσά σε εκατ. ευρώ)	Τράπεζες			Τραπεζικοί όμιλοι		
	Ιάν.-Σεπτ. 2010	Ιάν.-Σεπτ. 2011	μεταβολή %	Ιάν.-Σεπτ. 2010	Ιάν.-Σεπτ. 2011	μεταβολή %
Λειτουργικά έσοδα	6.465	6.545	1,2	10.160	9.890	-2,7
Καθαρά έσοδα από τόκους	6.094	6.002	-1,5	8.807	8.436	-2,2
Έσοδα από τόκους	12.654	13.595	7,4	16.142	16.765	3,9
Έξοδα από τόκους	6.559	7.593	15,8	7.335	8.329	13,5
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	371	543	46,3	1.353	1.454	7,5
Καθαρά έσοδα από προμήθειες	857	617	-28,0	1.402	1.175	-16,2
Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	-617	-372	-	-324	-204	-
Λοιπά έσοδα	131	298	127,6	275	483	75,7
Λειτουργικά έξοδα	4.134	3.839	-7,1	5.909	5.591	-5,4
Δαπάνες προσωπικού	2.480	2.279	-8,1	3.412	3.184	-6,7
Διοικητικά έξοδα	1.381	1.297	-6,1	2.004	1.891	-5,6
Αποσβέσεις	231	254	10,0	439	461	5,1
Λοιπά έξοδα	42	9	-78,9	53	56	4,3
Καθαρά έσοδα	2.331	2.707	16,1	4.251	4.299	1,1
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	3.874	5.245	35,4	4.678	6.178	32,1
Προβλέψεις για τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα	-	5.926	-	-	6.464	-
Κέρδη προ φόρων	-1.542	-8.465	-	-439	-8.195	-
Φόροι	178	-1.052	-	439	-924	-310,5
Κέρδη μετά από φόρους	-1.720	-7.413	-	-878	-7.271	-

Πηγή: Νομισματική Πολιτική, 2011-2012, Τράπεζα της Ελλάδος

Επίλογος

Η εύρυθμη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος, ιδιαίτερα σε τραπεζοκεντρικές χώρες όπως είναι η Ελλάδα, αποτελεί προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την αποτελεσματική κατανομή των οικονομικών πόρων.

Οι τράπεζες την τελευταία δεκαετία βίωσαν, εξαιτίας της παγκόσμιας κρίσης, εγχώριων δημοσιονομικών ανισορροπιών αλλά και δικών τους σφαλμάτων, μεγάλη επιδείνωση στα θεμελιώδη μεγέθη τους. Μεταξύ άλλων οι τράπεζες είδαν να πλήττεται η ποιότητα των περιουσιακών τους στοιχείων ενώ υπήρξε δραματική μείωση της ρευστότητάς τους. Είχαν αποκλειστεί από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου και χρήματος ενώ τους είχαν επιβληθεί περιορισμοί στο καθεστώς κίνησης κεφαλαίων. Το τραπεζικό σύστημα ήρθε αντιμέτωπο και με σειρά νέων προκλήσεων όπως το πιο απαιτητικό και σύνθετο – σε σχέση με το παρελθόν – εποπτικό και κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας, ιδίως σε ό,τι αφορά τα ελάχιστα επίπεδα και τη σύνθεση των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων, τους εποπτικούς δείκτες ρευστότητας και το νέο λογιστικό πλαίσιο. Επίσης υπήρξε ο νέος κανονισμός αναφορικά με τις ελάχιστες απαιτούμενες εποπτικές προβλέψεις, ενώ υπάρχει η ανάγκη βελτίωσης της οργανικής τους κερδοφορίας, καθώς και ο ψηφιακός μετασχηματισμός του τραπεζικού συστήματος με κινητήρια δύναμη την καινοτομία. Κοντά σε αυτές τις προκλήσεις, ήρθαν να προστεθούν οι πολλές και μεγάλες κρίσεις των τελευταίων ετών, με κορυφαία την υγειονομική κρίση.

Το Τραπεζικό Σύστημα παρότι ήρθε αντιμέτωπο με ενδογενείς και εξωγενείς, παλαιότερες και νεότερες προκλήσεις, απεδείχθη ανθεκτικό. Τα πιο πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι καταρχάς το απόθεμα των «κόκκινων» δανείων έχει συρρικνωθεί. Συγκεκριμένα, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των ελληνικών τραπεζών ανήλθαν, τον Ιούνιο του 2021, στα 29,4 δισ. ευρώ, από 75,3 δισ. ευρώ τον Ιούνιο του 2019. Παράλληλα, η πιστωτική επέκταση αναθερμαίνεται. Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών, το σύνολο των νέων χορηγήσεων επιχειρηματικών δανείων ανέρχεται στα 7,3 δισ. ευρώ το 9μηνο του έτους, με τον καλύτερο μήνα να είναι ο Σεπτέμβριος. Οι καταθέσεις, νοικοκυριών και επιχειρήσεων, σταθερά ενισχύονται. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, αυτές αυξήθηκαν κατά 28 δισ. ευρώ κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης. Το κόστος δανεισμού των πιστωτικών ιδρυμάτων συρρικνώθηκε. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες έχουν απορροφήσει 47 δισ. ευρώ από το Ευρωσύστημα, με αρνητικά επιτόκια. Επίσης, απέκτησαν πλήρη πρόσβαση στις

αγορές, πέτυχαν αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, και εξέδωσαν ομόλογα, με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους δανεισμού¹³.

Αξίζει να σημειωθεί ακόμη ότι έχουν υποβληθεί και εξετάζονται από την Τράπεζα της Ελλάδος αιτήσεις από φορείς που ενδιαφέρονται να λάβουν άδεια για παροχή μικρο-πιστώσεων, ενώ παράλληλα δρομολογείται η παροχή δανείων, ύψους 12,7 δισ. ευρώ, από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Για τον σκοπό αυτό, έχουν ήδη υποβληθεί προς το υπουργείο Οικονομικών, και βρίσκονται στη φάση αξιολόγησης, 7 αιτήσεις συμμετοχής από τα πιστωτικά ιδρύματα για τη χρηματοδότηση επιλέξιμων επενδύσεων. Επιπρόσθετα, το υπουργείο Οικονομικών έχει υπογράψει επιχειρησιακή συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης. Επίσης, δρομολογείται η υλοποίηση έργων, μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης, που αφορούν την ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Η επιτάχυνση των διαδικασιών αναδιάρθρωσης του ιδιωτικού χρέους, η στρατηγική παρακολούθησης και αντιμετώπισης του ιδιωτικού χρέους, η ίδρυση παρατηρητηρίου πιστοληπτικής επέκτασης, η ενίσχυση των κινήτρων για τη μεγέθυνση των επιχειρήσεων, θα συντελέσουν στην ισχυρή αλλά και ορθολογική πιστωτική επέκταση.

Ωστόσο, τα προβλήματά των τραπεζών εξακολουθούν να είναι μεγάλα. Οι νέες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν σήμερα οι τράπεζες προέρχονται από τους νέους παίκτες που εισέρχονται στην αγορά, όπως εταιρίες από τον χώρο της τεχνολογίας, και τον μεγάλο ανταγωνισμό που φέρνουν.

¹³ Σταϊκούρας, 33ο Πανελλαδικό Συνέδριο της Ομοσπονδίας Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδας (ΟΤΟΕ)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Felstead, A., Green, F., Jewson, N. (2012b), “An analysis of the impact of the 2008-2009 recession on the provision of training in the UK”, *Journal of Work Employment and Society*, 26 (6), 968-986
- Kotios, A., Galanos, G., Pavlidis, G. (2011), “Greece and the Euro: The Chronicle of an Expected Collapse”, *Journal of Intereconomics*, 46 (5), 263-269
- Lahteenmaki, S., Storey, J., Vanhala, S. (1998), “HRM and Company Performance: The Use of Measurement and the Influence of Economic Cycles”, *Human Resource Management Journal*, 8 (2), 51-65
- Mitsakis, F. (2014), “The Impact of Economic Crisis in Greece: Key Facts and an Overview of the Banking Sector”, *Journal of Business and Economic Research*, 4 (1)
- Moschos, D., Chortareas, G. (2013), “Financial systems and economic activity”, Athens, HBA
- Mylonas P. (2013), “The Greek banking System in 2011 and 2012”, 51-58, Athens, HBA
- Shambaugh, J. C. (2012), “The Euro’s Three Crises”, 157-231, Brussels, Brookings Papers on Economic Activity
- Keynes, J.M. (1932), “Economic Possibilities for our Grandchildren (1930)”, *Essays in Persuasion*, 358-373, New York, Harcourt Brace
- Minsky, H. (1975), “Financial Resources in a Fragile Financial Environment”, *Challenge*, 18 (3)
- Kindleberger, C. (1979), “Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises”, *The American Historical Review*, 84 (2), 416-417
- Garber, P. (2000), “Famous First Bubbles: The Fundamentals of Early Manias”, The MIT Press
- Blanchard, O., Watson, M. (1982), “Bubbles, Rational Expectations and Financial Markets”
- Pietro Veronesi Lubos Pastor (2006), “Was there a Nasdaq bubble in the late 1990s?”, *Journal of Financial Economics*, 81 (1), 61-100
- Górkaynak, R. (2008), “ECONOMETRIC TESTS OF ASSET PRICE BUBBLES: TAKING STOCK”, *Journal of Economic Surveys*, 22 (1), 166-186
- Soriano, V. C. (2011), <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1115.html>

- Dimitropoulos, N. (2012), http://www.capitalinvest.gr/info.php?product_id=335
- Epitropaki, O. (2012),
http://www.alba.edu.gr/RCI/Documents/rci_2011%20olga%20final.pdf
- Sompoulos, Z., Maria Mavri, M. (2017) ,“Estimating the efficiency of Greek banking system during the last decade of world economic crisis - An econometric approach” ,
www.emeraldinsight.com/1463-5771.htm
- Hyz, A., Gikas, G. (2015), “ Camels and Greek Banking Sector performance during the crisis – an analysis and review of the evidence” *ACTA UNIVERSITATIS LODZ IENSIS FOLIA OECONOMICA*, 5 (316) <http://dx.doi.org/10.18778/0208-6018.316.02>
- Floros, C. (2020), Banking Development and Economy in Greece: Evidence from Regional Data, *Journal of Risk and Financial Management*
- Stournaras, Y. (2019), “Lessons from the Greek crisis: Past, present, future”, *Atlantic Economic Journal*, 47, 127–35
- Munevar, D. (2016), “An analysis of the recapitalization of Greek banks in the context of the third Memorandum of Understanding”, <https://www.cadtm.org/An-analysis-of-the>
- VETROVA T. (2017), “Effectiveness of Banking: Evaluation and Measuring”, Financial university under the Government of the Russian Federation, Moscow, the Russian Federation, doi: 10.20310/1819-8813-2017-12-2-30-35
- William, R. C. (2002), “Private Sector Involvement:” Definition, Measurement, and Implementation”, Senior Fellow Center for Global Development and Institute for International Economics,
<https://web.archive.org/web/20111203080718/http://www.bankofengland.co.uk/publications/events/conf0207/cline.pdf>
- European Stability Mechanism (2020), “Lessons from Financial Assistance to Greece”, Independent Evaluation Report, Luxembourg, Publications Office of the European Union, <https://www.esm.europa.eu/sites/default/files/lessons-financial-assistance-greece.pdf>
- Potamitis Vekris, Bersis, G., Rigakou, S., “Global Legal Insights: Banking Regulation - Second Edition - Greece”, London, Global Legal Group Ltd, https://www.potamitisvekris.com/wp-content/uploads/2020/03/GLI-BR2_Greece.pdf
- International Monetary Fund (2010), “Greece:Staff Report on Request for Stand-By Arrangement”, <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2010/110/article-A001-en.xml>

- Stournaras, Y. (2019), “The Greek economy 10 years after the crisis and lessons for the future both for Greece and the Eurozone”, Speech at the European Court of Auditors, Luxembourg, 28 June, <https://www.bis.org/review/r190816e.pdf>
- Black Sea Trade & Development Bank (2021), “Overview of the financial sector in Greece”, https://www.bstdb.org/BSTDB_Overview%20of%20the%20financial%20sector_GREECE.pdf
- Andruszkiewicz, O., Mathis, J., Wilkinson, C., Vassiliadis, M., Peppas, K., Gatopoulos, G. (2020), “ Study on the financial sector in Greece during the economic adjustment programmes: 2010-2018 Final Report, EUROPEAN COMMISSION , Luxembourg, Publications Office of the European Union, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/study_on_the_financial_sector_in_greece_during_the_economic_adjustment_programmes.pdf
- Bank of Greece (2017), Overview of the Greek Financial System, Bank of Greece, January 2017, https://www.bankofgreece.gr/Publications/OVERVIEW_OF_THE_GREEK_FINANCIAL_SYSTEM_Jan_2017_en.pdf
- Stournaras, Y. (2018), “Lessons from the Financial Crisis and Challenges for the Greek banking sector”, International Center for Monetary and Banking Studies, Geneva, https://www.cimb.ch/uploads/1/1/5/4/115414161/lessons_from_the_financial_crisis_and_challenges_for_the_greek_banking_sector.pdf
- Toussaint, E. (2017), “Banks are responsible for the crisis in Greece”, Committee for the abolition of illegitimate debt, <http://www.cadtm.org/Banks-are-responsible-for-the>
- Hyz, A. (2019), “ State of Greek banking sector: supply-side”, SME Finance and the Economic Crisis, (4), 72-95, Routledge, London
- Pasiouras, F., Tsagkarakis, M.P. (2021) “Greek Banking System during the Crisis and Beyond”, Modeling Economic Growth in Contemporary Greece, 191-219, Emerald Publishing Limited, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, DOI:10.1108/978-1-80071-122-820211013
- Martin, A., Parigi, B. (2011), “Bank capital regulation and structuredfinance*”, FRB of New York Staff Report No. 492, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1837525> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1837525>
- Anat R. Admati, Peter M. DeMarzo, Martin Hellwig, Paul Pfleiderer (2014), “ Fallacies and Irrelevant Facts in the Debate on Capital Regulation ”, Central Banks at a Crossroads: Europe and Beyond, Anthem Press, Pages 33-50, London

- Ομοσπονδία Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδος (2015), “Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα και οι προτάσεις της ΟΤΟΕ για το ρόλο του και τη συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη”, https://www.otoe.gr/uploads/files/otoe_xrimatopistotiko.pdf
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2021), “Απολογισμός 2020”, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Αθήνα, <https://www.hba.gr/UplDocs/Apologismos2020f.pdf>
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2017), “Στοιχεία τεκμηρίωσης σχετικά με τη λειτουργία του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος”, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Αθήνα, https://www.hba.gr/UplDocs/HBA_GreekBankingSystem_January2017F2n.pdf
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2013), “Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και το 2012”, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Αθήνα, <https://www.hba.gr/UplFiles/Ereunes-meletes/EllinikoTrapezikoSystima2011-12web.pdf>
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2011), “Εκθεση Πεπραγμένων EET 2015 ”, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Αθήνα <https://www.hba.gr/UplFiles/Ereunes-meletes/EllinikoTrapezikoSistima2011.pdf>
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2011), “Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010”, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Αθήνα <https://www.hba.gr/UplFiles/apologismoι/ApologismosEET-2015.pdf>
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2021), “Απολογισμός 2020”, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Αθήνα <https://www.hba.gr/UplDocs/Apologismos2020f.pdf>
- Σαρδελής, Χ., (2013), “Κρίση και Προοπτικές Ανάκαμψης: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών και Χρηματοδότηση της Οικονομίας”, Κέντρο Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής, Κέντρο Μελετών & Έρευνας Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών, Αθήνα
- Τσαμουργκέλης, Ι., Παπαδόπουλος, Ν. (2014), “Ο πρωταγωνιστικός ρόλος των τραπεζών στην ελληνική κρίση”, ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, Τόμος ΙΣΤ, τεύχος 63
- “Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας”, Ενδιάμεση Οικονομική Έκθεση (2019)
- Ενιαίο Συμβούλιο Εξυγίανσης (2020), “Ετήσια Έκθεση για το 2019”, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Τράπεζα της Ελλάδος (2020), “Εκθεση του Διοικητή για το έτος 2019”, <https://www.bankofgreece.gr/Publications/ekthdkth2019.pdf>

- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Τραπεζική Εποπτεία (2017), “Εγγραφο κατευθύνσεων προς τις τράπεζες για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ”,

https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.el.pdf

- Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (2011), “Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση”, Ετήσια Έκθεση 2011, Αθήνα,

https://www.inegsee.gr/sitefiles/files/EKTHESH_13.pdf

- Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης (2014), “Το Χρονικό της Μεγάλης Κρίσης”: Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013”,

<http://www.setee.gr/images/pdf/ToXronikoKrisiTE.pdf>

- OECD Economic Surveys: Greece 2020

-<https://www.imf.org/external/np/sta/fsi/eng/fsi.htm>